

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

**КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**МІЖНАРОДНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ ПРАВО:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ

II студентської наукової конференції

(21 травня 2025 року)

Київ – 2025

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

**КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**МІЖНАРОДНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ ПРАВО:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ

II студентської наукової конференції

(21 травня 2025 року)

Київ - 2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 10 від 19.11.2025 р.)*

Організаційний комітет:

Цимбал Ганна Петрівна, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри публічного права Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Братко Ірина Василівна, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Шереметьєва Ольга Юрійвна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Ратушний Сергій Миколайович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Сергієнко Наталія Артурівна, д.ю.н., доцент, професор кафедри публічного права Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Снігур Вікторія Василівна, здобувачка 3 року навчання бакалаврату, освітньої програми «Міжнародне право», кафедра міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (технічна редакція).

Організаційний комітет не завжди поділяє думку авторів.

Тези доповідей публікуються в авторському варіанті.

Відповідальність за викладений матеріал несуть автори.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ. 6

Аврамчук Дар'я. Система міжнародних договорів у сфері захисту авторського права та суміжних прав..... 6

Григор'єва Карина. Фінансування міжнародних гуманітарних організацій: тенденції та проблеми.....10

Кравчук Марина. Цифрове піратство, контрафакція, плагіат та штучний інтелект - виклики XXI століття чи реалії сьогодення? ... **Error! Bookmark not defined.**5

Михненко Олена. Міжнародно-правове забезпечення безпеки державних кордонів 20

Мондрієвська Анастасія. Особливості визначення національності юридичних осіб у міжнародному приватному праві.....**Error! Bookmark not defined.**4

Мудрик Яна. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту 28

Мусієнко Кирило. Шляхи підвищення ефективності впровадження міжнародних стандартів захисту прав людей з інвалідністю на теренах України: європейський досвід 344

Пасинчук Микола. Актуальні питання гармонізації митного законодавства України з міжнародними стандартами 37

Резнік Катерина. Механізми реалізації статутних завдань в повсякденній діяльності Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол..... 41

Романова Анастасія. Модель ювенальної юстиції Південної Кореї як орієнтир для України..... 45

Самченко Діана. "Зелена дипломатія" та неурядові організації: нові форми міжнародного екологічного співробітництва 49

Скочій Дар'я. Міжнародний суд ООН: особливості організації та функціонування**Error! Bookmark not defined.**3

Снігур Вікторія. Міжнародно-правове регулювання миротворчих операцій ООН..... 57

Шалівська Вікторія. Трансформація трудового права в контексті цифровізації та сучасних викликів..... 61

Ширококордюк Вікторія. Перспективи боротьби з порушенням митних правил на прикладі ЄС 64

Щербак Анастасія. Нормативні та інституційні засади міжнародного співробітництва у сфері боротьби з митними правопорушеннями 69

СЕКЦІЯ 2. ПУБЛІЧНЕ ПРАВО: ДІАЛОГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. 74

Андріяш Світлана. Роль інституту президента в умовах воєнного стану в Україні	74
Глазовська Анна. Порухення невідчужуваних прав людини у московському полоні.....	78
Зубач Іванна. Особливості реалізації прав людини в умовах воєнного стану в Україні	81
Капітаненко Анастасія. Роль законодавчої гілки влади в умовах воєнного стану в Україні	86
Кісільов Олександр, Васильєв Ярослав. Електронне врядування як інструмент модернізації публічного права	90
Литвиненко Єлизавета. Військові злочини між двома війнами: ретроспективний аналіз	94
Прохоренко Максим. Особливості реалізації соціальних прав військовослужбовців в умовах воєнного стану в Україні.....	98
Смілянець Анастасія. Реалізація авторського права в умовах воєнного стану в Україні	102
Тодоресі Анастасія. Інститут імпічменту: національний та міжнародний аспекти.....	106
Чушенко Тимур. Правовий статус окупованих територій України	111

СЕКЦІЯ 1. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

*Аврамчук Дар'я,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Братко І. В.,
к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

У сучасному інформаційному суспільстві, де творча діяльність стає важливим економічним ресурсом, охорона авторського права і суміжних прав набула особливого значення. В умовах глобалізації важливу роль відіграє узгоджена міжнародна система правового захисту цих прав. Створення і розвиток міжнародних договорів у цій сфері спрямовані на уніфікацію правових норм, забезпечення балансу між інтересами авторів і користувачів, а також ефективну боротьбу з порушеннями прав у цифрову епоху.

Ключовим міжнародним документом, що започаткував правову охорону авторського права, є Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [1], укладена у 1886 році. Вона стала основою міжнародної системи захисту авторських прав, заклавши принципи національного режиму, автоматичного захисту творів без необхідності реєстрації та мінімального строку охорони — протягом життя автора та 50 років після його смерті. Ці положення сформували базу для подальшого розвитку міжнародного права у сфері інтелектуальної власності. У 1971 році в Парижі відбувся останній перегляд Конвенції, в якому враховано нові тенденції у сфері культури та технологій, що сприяло збереженню актуальності документа до сьогодні. Україна приєдналася до Бернської конвенції у 1995 році, чим забезпечила міжнародно-правовий захист своїм авторам і правовласникам на територіях інших держав-учасниць.

Альтернативним механізмом міжнародної охорони авторських прав стала Всесвітня конвенція про авторське право [2], прийнята у Женеві 1952 року під егідою ЮНЕСКО. Цей документ був спрямований на охоплення тих держав, які з політичних чи економічних причин не могли приєднатися до Бернської конвенції. ВКАП запровадила формальну процедуру захисту творів через застосування символу ©, вказівки імені автора та дати публікації. Хоча її норми не були такими прогресивними, як у Бернській конвенції, ВКАП дозволила державам, зокрема соціалістичним, встановити базові стандарти охорони авторських прав. Документ гарантує авторам права на відтворення, переклад, поширення та публічне сповіщення творів. Попри те, що із розширенням членства у Бернській конвенції роль ВКАП поступово зменшується, вона зберігає чинність для держав, які досі не приєдналися до бернської системи.

Значним кроком у напрямі гармонізації авторського права в глобальному контексті стала Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [8], укладена у рамках Світової організації торгівлі у 1994 році. Цей документ уперше поєднав сферу авторського права з міжнародною торговельною політикою. Угода ТРИПС установлює обов'язкові мінімальні стандарти охорони авторських і суміжних прав, охоплюючи зокрема комп'ютерні програми, бази даних, аудіовізуальні твори. Важливим положенням угоди є вимоги до держав щодо створення ефективної системи правозастосування, включно з адміністративними, цивільними та кримінальними процедурами. Україна, як член СОТ з 2008 року, взяла на себе зобов'язання забезпечити імплементацію положень ТРИПС у своє національне законодавство.

В епоху цифрових технологій актуальним стало оновлення підходів до охорони авторських та суміжних прав, що було здійснено через прийняття двох ключових договорів у межах Всесвітньої організації інтелектуальної власності у 1996 році: Договору ВОІВ про авторське право (WCT) [3] та Договору ВОІВ про виконання і фонограми (WPPT) [4]. WCT розширив поняття об'єктів авторського права, визнавши цифрові твори, включаючи комп'ютерні програми та бази даних, та встановив право автора на надання доступу до твору через мережу Інтернет. WPPT, у свою чергу, закріпив міжнародний стандарт захисту прав виконавців і виробників фонограм в умовах цифрового середовища. Обидва договори передбачають також ефективні правозахисні механізми та захист технологічних заходів і електронної інформації про управління правами. Україна ратифікувала WCT і WPPT у 2001 році.

Щодо суміжних прав, першим комплексним міжнародним актом стала Римська конвенція 1961 року про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення [7]. Вона встановила рівень захисту, незалежний від прав на сам твір, яким користуються зазначені суб'єкти. Конвенція визнала право виконавців на дозвіл запису та публічне використання їхніх виконань, право виробників фонограм на відтворення

фонограм та право мовників на ретрансляцію своїх передач. Водночас у документі передбачено низку обмежень, наприклад, для цілей навчання, приватного використання чи новинного мовлення. Строк охорони відповідних прав встановлено на рівні 20 років з моменту першого використання.

Для боротьби з піратством у сфері звукозапису була укладена Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм [5] 1971 року. Вона запровадила міжнародну правову охорону фонограм від несанкціонованого копіювання шляхом встановлення зобов'язань держав-учасниць забезпечити можливість ефективного захисту прав виробників. У документі чітко визначено основні терміни, включаючи «фонограма», «виробник» та «копія». Конвенція також надає державам можливість вибору форм правового захисту — від адміністративного до кримінального. Україна приєдналася до цієї конвенції у 1999 році.

Ще одним важливим документом у сфері суміжних прав є Конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники [6], прийнята у 1974 році. Її основною метою є забезпечення охорони сигналів, що передаються до супутника для подальшої ретрансляції. Конвенція визнає право осіб, які здійснили перший запис супутникового сигналу, на його правовий захист, зобов'язуючи держави вживати заходів проти несанкціонованого поширення таких записів. Цей документ доповнює Римську конвенцію і став відповіддю на виклики, пов'язані з розвитком супутникового мовлення.

Міжнародна система договорів у сфері авторського права та суміжних прав є багаторівневою, узгодженою і динамічною. Її розвиток обумовлений як технічним прогресом, так і необхідністю забезпечення глобального балансу між творцями контенту та його користувачами. Від Бернської конвенції до договорів ВОІВ — кожен з міжнародних актів має своє унікальне значення і разом формують цілісну систему охорони прав інтелектуальної власності. Україна, приєднавшись до ключових договорів, зробила вагомий крок у напрямі інтеграції до світового правового простору. Подальше вдосконалення національного законодавства та ефективна імплементація міжнародних стандартів є необхідною умовою забезпечення прав авторів і правовласників в умовах цифрового світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text
3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text

4. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_769#Text
5. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text
6. Конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_250#Text
7. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text
8. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text

*Григор'єва Карина,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ворошилова І. В.,
к.ю.н, с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ФІНАНСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин та глобальних викликів роль міжнародних гуманітарних організацій набуває надзвичайної ваги. Гуманітарні кризи, спричинені збройними конфліктами, природними катастрофами, зміною клімату та пандеміями, стають дедалі масштабнішими та складнішими. Мільйони людей по всьому світу потребують нагальної допомоги: їжі, води, медичного обслуговування, притулку та захисту. Забезпечення цієї допомоги покладається значною мірою на діяльність МГО, чия ефективність безпосередньо залежить від наявності стабільного, достатнього та гнучкого фінансування. Фінансове забезпечення є життєво важливим нервом гуманітарної діяльності, визначаючи її масштаби, швидкість реагування та якість надання послуг найбільш вразливим верствам населення. Без адекватних фінансових ресурсів навіть найбільш досвідчені та віддані своїй справі організації не можуть повною мірою виконувати свої мандати та досягати поставлених цілей. Саме тому питання фінансування міжнародних гуманітарних організацій стоїть в центрі уваги експертів, донорів та самих організацій, викликаючи постійні дискусії та пошук нових рішень. Цей аспект діяльності МГО є надзвичайно багатограним, охоплюючи як макроекономічні та геополітичні фактори, так і мікрорівневі аспекти управління ресурсами та взаємодії з донорами. Розуміння сучасних тенденцій у сфері гуманітарного фінансування, аналіз проблем, що постають перед МГО, та вивчення адаптивних стратегій є критично важливим для підвищення ефективності глобальної системи гуманітарного реагування.

Тенденції у фінансуванні міжнародних гуманітарних організацій: Останні роки ознаменувалися низкою помітних тенденцій у сфері фінансування міжнародної гуманітарної діяльності, що відображають як зростання потреб,

так і спроби системи адаптуватися до нових реалій. Однією з ключових тенденцій є загальне збільшення обсягів запитуваного гуманітарного фінансування на глобальному рівні, що є прямим наслідком ескалації кількості та складності криз по всьому світу. Уряди традиційно залишаються найбільшими донорами, вносячи значну частину коштів через двосторонні угоди або через багатосторонні механізми, такі як централізовані фонди реагування ООН (наприклад, CERF або ОСНА-керовані фонди в окремих країнах). Однак, спостерігається зростання ролі приватного сектору та індивідуальних донорів, що стає все більш важливим джерелом гнучкого та нецільового фінансування для багатьох організацій. Наприклад, "Лікарі без кордонів" (MSF) історично значною мірою покладаються на пожертви приватних осіб, що дозволяє їм зберігати операційну незалежність та реагувати на кризи швидко, без тривалих переговорів з урядами. Такі організації, як Save the Children, також активно розвивають програми збору коштів серед населення та корпоративного сектору, використовуючи цифрові технології для розширення своєї донорської бази. Ще однією важливою тенденцією є пошук та впровадження інноваційних механізмів фінансування, які виходять за рамки традиційних грантів. Це включає використання гуманітарних облігацій, страхування ризиків катастроф, ісламських фінансів (закят та вакф), а також партнерства з приватним сектором, які можуть включати спільні підприємства або соціально відповідальні інвестиції. ВПП ООН, наприклад, досліджує та використовує інструменти страхування для захисту від кліматичних шоків, які можуть призвести до голоду. УВКБ ООН активно співпрацює з приватними компаніями для залучення ресурсів та експертизи. Тенденція до збільшення використання грошової допомоги (cash and voucher assistance, CVA) замість натуральної також впливає на фінансові потоки, оскільки це вимагає нових фінансових інструментів та партнерств з фінансовими установами. Це змінює операційні моделі організацій, таких як ВПП ООН, яка є одним з найбільших надавачів CVA. Крім того, гуманітарна спільнота все більше говорить про важливість багаторічного та гнучкого фінансування, яке дозволяє організаціям планувати свою діяльність на довший термін, інвестувати в превентивні заходи та швидше адаптуватися до мінливих потреб. Це контрастує з традиційним короткостроковим, цільовим фінансуванням, яке часто обмежує можливості реагування. Організації, як МКЧХ, який має унікальний статус, заснований на міжнародному праві, також стикаються з необхідністю адаптувати свої фандрайзингові стратегії до мінливого світу, зберігаючи при цьому свої принципи нейтралітету, неупередженості та незалежності, які підтримуються його фінансовою структурою, що включає внески держав-учасниць Женевських конвенцій, національних товариств Червоного Хреста/Півмісяця та приватних донорів. Загалом, ландшафт фінансування стає більш складним, вимагаючи від МГО постійного пошуку нових джерел, вдосконалення методів залучення коштів та підвищення прозорості та підзвітності перед усіма донорами.

Проблеми у фінансуванні міжнародних гуманітарних організацій: Незважаючи на зростання загальних обсягів фінансування, міжнародні гуманітарні організації стикаються з низкою глибоко вкорінених проблем, які обмежують їх здатність ефективно реагувати на глобальні кризи. Найгострішою проблемою є постійно зростаючий гуманітарний розрив – прірва між зростаючими потребами населення, що постраждало від криз, та наявними фінансовими ресурсами. Щороку гуманітарні заклики ООН та інших організацій залишаються недофінансованими, залишаючи мільйони людей без життєво необхідної допомоги. Ця проблема посилюється через "втому донорів" та конкуренцію за фінансові ресурси з іншими глобальними викликами, такими як зміна клімату або пандемії. Значною проблемою є також висока частка цільового (обмеженого) фінансування, коли донори визначають, на які конкретні види діяльності, географічні регіони чи групи населення мають бути витрачені їхні кошти. Хоча цільове фінансування може бути корисним для конкретних програм, надмірна його кількість обмежує гнучкість організацій, таких як ВПП ООН або УВКБ ООН, у перерозподілі коштів туди, де потреби є найгострішими та найменш покритими. Це може призводити до надмірного фінансування одних секторів або регіонів та критичного недофінансування інших. Непередбачуваність фінансових потоків є ще однією серйозною проблемою; більшість фінансування надходить на короткостроковій основі, що ускладнює довгострокове планування, інвестування в потенціал (наприклад, логістику, навчання персоналу) та реалізацію багаторічних програм, спрямованих на підвищення стійкості громад. Організації, як Save the Children, які працюють над довгостроковими програмами розвитку поряд з надзвичайним реагуванням, особливо відчують цей тиск. Бюрократичні процедури та вимоги до звітності донорів також можуть бути обтяжливими, поглинаючи значні адміністративні ресурси, які могли б бути спрямовані безпосередньо на програмну діяльність. Це стосується всіх великих МГО, включаючи організації системи ООН та великі НУО. Політизація гуманітарної допомоги та фінансування є дедалі помітнішим викликом, коли донорські рішення можуть бути продиктовані політичними інтересами, а не лише гуманітарними потребами. Це може підривати принципи гуманітарної діяльності, особливо для таких організацій, як МКЧХ та MSF, які суворо дотримуються принципів нейтралітету та неупередженості. Збереження незалежності фінансування є критично важливим для MSF, оскільки їхня здатність працювати в складних та конфліктних середовищах часто залежить від сприйняття їх як повністю незалежних від урядів чи політичних сил. Доступ до постраждалих районів також може бути обмежений через конфлікти, відсутність інфраструктури або політичні бар'єри, що підвищує вартість операцій та ускладнює ефективне використання наявного фінансування. Нарешті, зростаюча конкуренція серед МГО за обмежені донорські кошти може іноді призводити до дублювання зусиль або неефективного використання ресурсів, хоча гуманітарна спільнота активно працює над покращенням координації.

Стратегії адаптації та інновації у фінансуванні: В умовах зазначених викликів міжнародні гуманітарні організації активно шукають та впроваджують різноманітні стратегії для адаптації та підвищення стійкості своєї фінансової моделі. Однією з ключових стратегій є активна диверсифікація джерел фінансування. Організації не покладаються виключно на традиційних урядових донорів, а активно розвивають роботу з приватним сектором, фондами, корпораціями та індивідуальними донорами. Наприклад, УВКБ ООН останніми роками значно посилило свою роботу з приватним сектором та індивідуальними жертводавцями, визнаючи потенціал цих джерел для забезпечення більш гнучкого фінансування. MSF, маючи історично сильну базу приватних донорів, продовжує інвестувати у відносини з ними, підкреслюючи важливість незалежного фінансування для своєї місії. Save the Children використовує інноваційні цифрові платформи та соціальні мережі для проведення ефективних фандрайзингових кампаній серед широкої громадськості. Другою важливою стратегією є активна адвокація за збільшення обсягів гнучкого та багаторічного фінансування з боку урядів та інституційних донорів. Організації, як ВПП ООН, постійно ведуть діалог з донорами, пояснюючи переваги нецільових внесків та довгострокових зобов'язань для підвищення ефективності та результативності гуманітарного реагування. МКЧХ також наголошує на важливості стабільного фінансування від держав-учасниць, щоб забезпечити його здатність діяти в умовах довготривалих конфліктів. Третя стратегія полягає у підвищенні операційної ефективності та прозорості для демонстрації донорам, що їхні кошти використовуються максимально ефективно та досягають тих, хто їх найбільше потребує. Всі провідні МГО інвестують у вдосконалення систем моніторингу та оцінки, а також публікують детальні фінансові звіти. Четверта стратегія – це використання інноваційних фінансових інструментів та технологій. Це може включати розробку нових моделей страхування від ризиків (як це робить ВПП ООН), вивчення потенціалу блокчейну для прозорості та ефективності грошових переказів, або використання аналізу великих даних для кращого прогнозування потреб та розподілу ресурсів. П'ята стратегія – посилення партнерств та співпраці як між самими МГО, так і з місцевими організаціями, урядами та приватним сектором. Спільні заклики, координаційні механізми та спільні проєкти допомагають уникнути дублювання та більш ефективно використовувати наявні ресурси. Наприклад, УВКБ ООН тісно співпрацює з національними урядами та іншими партнерами для забезпечення захисту та допомоги біженцям. Save the Children активно працює з місцевими громадами та організаціями. Ці адаптивні стратегії є життєво необхідними для МГО в умовах дедалі складнішого та непередбачуваного світу, дозволяючи їм не лише виживати, але й продовжувати надавати життєво важливу допомогу тим, хто її найбільше потребує.

Фінансування міжнародних гуманітарних організацій є складним і багатогранним питанням, яке безпосередньо впливає на здатність глобальної спільноти ефективно реагувати на гуманітарні кризи. Було проаналізовано

ключові тенденції, включаючи зростання потреб, диверсифікацію джерел фінансування та пошук інноваційних підходів, а також висвітлили нагальні проблеми, серед яких гуманітарний розрив, непередбачуваність та цільовий характер фінансування, а також політичні та операційні виклики. Організації, такі як Червоний Хрест, ВПП ООН, УВКБ ООН, "Лікарі без кордонів" та Save the Children, кожна зі своєю унікальною моделлю та мандатом, демонструють різні підходи до залучення та управління фінансовими ресурсами, відображаючи спільні виклики та індивідуальні адаптивні стратегії. Наприклад, MSF підкреслює важливість незалежного приватного фінансування, тоді як ВПП ООН та УВКБ ООН значною мірою залежать від державних внесків, активно працюючи над їхньою гнучкістю. Save the Children успішно поєднує інституційне та приватне фінансування, а МКЧХ має унікальну фінансову структуру, що відображає його особливий статус. Успішне подолання фінансових проблем вимагає скоординованих зусиль усіх зацікавлених сторін: урядів-донорів, які мають збільшити обсяги та гнучкість фінансування; приватного сектору, який може надати не тільки кошти, але й експертизу та інновації; та самих МГО, які мають постійно вдосконалювати свою ефективність, прозорість та здатність до адаптації. Майбутнє гуманітарного фінансування, ймовірно, буде відзначатися подальшою диверсифікацією, ширшим використанням технологій та інноваційних інструментів, а також зростаючим акцентом на локалізацію фінансування та більшу підзвітність перед постраждалими громадами. Забезпечення адекватного, передбачуваного та гнучкого фінансування є не просто адміністративним питанням, а є основою для порятунку життів, полегшення страждань та підтримки гідності мільйонів людей, які опинилися в епіцентрі криз по всьому світу. Це колективна відповідальність глобальної спільноти, яка вимагає постійних зусиль та інвестицій у гуманітарне майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). Financial Tracking Service (FTS). URL: <https://fts.unocha.org/>
2. Stoddard A., Harmer, A., & Haver, K. The State of the Humanitarian System 2021, 358 p.
3. Larose, Philippe, and Raphael Parens (Eds.). Humanitarian Finance: Disrupting the Rules. Palgrave Macmillan, 2020, 254 p.
4. Weiss Thomas G. Humanitarianism: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2017, 144p.
5. Macrae Joanna. Aiding Recovery: The Crisis of Aid in Chronic Political Emergencies. Routledge, 2015, 208 p.
6. Скакун О.Ф. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник. Харків: Право, 2011. — 320 с.

*Кравчук Марина,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ворошилова І. В.,
к.ю.н., с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ЦИФРОВЕ ПІРАТСТВО, КОНТРАФАКЦІЯ, ПЛАГІАТ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ - ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ ЧИ РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ?

У світі, де цифрові технології щодня трансформують спосіб нашого життя, праці та комунікації, питання захисту інтелектуальної власності, достовірності інформації та етичного використання новітніх розробок набуває критичної ваги. Цифрове піратство, контрафакція, плагіат і штучний інтелект — це вже не просто виклики далекого майбутнього, а щоденна реальність, з якою стикаються користувачі, автори, науковці, юристи й уряди по всьому світу. У цьому контексті стає дедалі важливішим аналізувати, як ці явища впливають на наше суспільство, які ризики вони несуть і яким чином можна ефективно реагувати на ці виклики.

Згідно з нещодавнім звітом Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO), хоча у 2022 році загальний рівень споживання нелегального контенту в Інтернеті зменшився на 40% порівняно з 2017 роком, загальна динаміка не демонструє стабільного зниження — адже наприкінці 2022 року мешканці ЄС частіше зверталися до піратського контенту, ніж на початку 2021 року. Цифрове піратство — одна з найгостріших проблем сучасного інфопростору. Воно охоплює незаконне копіювання, розповсюдження чи використання програмного забезпечення, музики, фільмів, книг та іншого контенту, захищеного авторським правом. І хоча деякі користувачі виправдовують такі дії "відсутністю доступу" або "занадто високою ціною", цифрове піратство вбиває мотивацію творців створювати щось нове, знижує доходи правовласників і шкодить національній економіці. З поширенням швидкісного інтернету та платформ для обміну файлами масштаби піратства досягли небачених обсягів. І хоча правовласники використовують технічні засоби захисту (наприклад, DRM(Digital Rights Management)), а уряди ухвалюють відповідні закони, проблема досі залишається масштабною.

Більше того, цифрове піратство в епоху стрімінгу набуває нових форм — від несанкціонованих трансляцій спортивних подій до підписки через VPN на послуги, недоступні в певному регіоні. У рамках реалій нашого часу з'являється нове поняття-Камкординг (Camera + Recording) — це записування аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права на такий твір. Камкордер — особа, яка незаконно за допомогою відео- фото записуючих пристроїв, відтворює фільм під час його демонстрації.

Ще одним надзвичайно актуальним явищем є контрафакція — виготовлення й розповсюдження підроблених товарів. Якщо раніше це стосувалося переважно фальсифікованих брендів одягу чи парфумів, то нині контрафакція вийшла на новий рівень і охоплює навіть ліки, технічне обладнання, автозапчастини та інші критично важливі товари. Особливо небезпечною є контрафакція в медичній сфері, де використання неякісних або підроблених препаратів може коштувати життя. За оцінками різних експертів, частка контрафактної продукції у сфері виробництва лікарських засобів становить від 20 до 60 % загального обсягу фармацевтичного ринку. В умовах війни та глобальних криз контрафактні товари часто потрапляють на ринок без належного контролю, адже в ситуації дефіциту покупці змушені шукати альтернативи. Водночас розвиток електронної торгівлі та віддалених постачань дозволяє зловмисникам ухилятися від відповідальності, маскуючи підробки під легальні поставки. Такі явища завдають збитків і економіці, і репутації виробників, підривають довіру споживачів і можуть мати серйозні наслідки для здоров'я громадян.

Паралельно з цим все гостріше постає проблема плагіату — незаконного присвоєння чужих ідей, текстів, відкриттів або творів мистецтва. В епоху масового доступу до інформації через інтернет плагіат набув нових масштабів, зокрема в академічній, журналістській та художній сферах. Багато студентів та дослідників не завжди розуміють межу між законним використанням джерел та прямим копіюванням без належного посилання. Через це університети змушені впроваджувати системи антиплагіату, жорсткі внутрішні політики та навчальні програми з академічної доброчесності. Однак не лише студенти стають порушниками — випадки плагіату виявляються навіть серед політиків, вчених і авторів, що свідчить про глибшу проблему — знецінення оригінальності, прагнення до швидкого успіху будь-якою ціною, а іноді й банальну недбалість.

Нова складова цих проблем — вплив штучного інтелекту. З одного боку, ШІ відкриває безпрецедентні можливості для аналізу даних, автоматизації рутинних завдань, генерації текстів, зображень, музики. З іншого — він став джерелом нових загроз у контексті захисту авторського права, маніпуляцій з контентом і фальсифікацій. Наприклад, генератори зображень та текстів на основі великих мовних моделей, як-от GPT чи Monica, здатні створювати матеріали, майже невідмінні від людських. Це ставить під сумнів авторство та ускладнює юридичне визначення, кому належать права на продукт. Науковці

попереджають, що вже дуже скоро люди кардинально змінять свою уяву про можливості технологій, а саме ШІ. Історія повторюється, вже зараз відбувається процес індустріалізації та технічного прогресу на користь ШІ. На сьогодні штучний інтелект уже почав активно інтегруватися в медичну сферу, і, за словами експертів, питання лише в часі, коли його присутність у лікарських кабінетах стане буденністю. Як зазначає видання *Futurism*, ця технологія вже широко застосовується — від розробки потужних діагностичних алгоритмів до високоточної роботи хірургічних роботів, що забезпечує її помітну присутність у різних галузях медицини. Зокрема, в лікарні імені Джона Редкліфа в Оксфорді створено діагностичну систему, яка в 80% випадків ефективніше за лікарів виявляє серцеві захворювання. А вчені Гарвардського університету розробили «інтелектуальний мікроскоп», здатний розпізнавати небезпечні інфекції в крові. Одне з досліджень минулого року також засвідчило, що ШІ зумів швидше, ніж радіологи, діагностувати метастатичний рак молочної залози. Нещодавно Microsoft випустив нейромережу для лікарів - DXGPT: вона аналізує симптоми та анамнез, а у відповідь видає можливі діагнози. Заявлено, що тисячі лікарів у всій Європі вже користуються. Сервіс доступний всім, безкоштовно та без лімітів.

Водночас штучний інтелект уможливорює нові форми плагіату, коли студенти чи автори видають згенерований контент за власний. Такі дії складно виявити традиційними антиплагіатними системами, адже тексти не є скопійованими з відкритих джерел, але водночас не створені людиною. Це викликає занепокоєння в академічному середовищі й веде до перегляду підходів до оцінювання знань та написання наукових робіт. В умовах швидкої диджиталізації та інтеграції ШІ в освітній процес виникає потреба розробити нові етичні стандарти, визначити межі допустимого використання допоміжних технологій і, водночас, зберегти цінність людської творчості та критичного мислення.

На перетині усіх вказаних проблем — цифрова доба, яка, з одного боку, дала людству інструменти для безмежного розвитку, а з іншого — створила загрози, з якими суспільство ще не навчилося ефективно боротися. Чи є ці явища викликами ХХІ століття, чи вже невід'ємною частиною сьогодення? Вочевидь, відповідь лежить у поєднанні обох підходів. Вони є продуктом нашої доби, але масштаби та вплив цих проблем настільки великі, що потребують негайної уваги та реагування.

Законодавство, етика, цифрова грамотність та міжнародна співпраця мають іти поруч. Однієї лише криміналізації недостатньо — потрібна освіта суспільства щодо прав інтелектуальної власності, підтримка легальних платформ для контенту, прозорі механізми реєстрації авторських прав і розслідування порушень. Водночас штучний інтелект потребує окремого правового регулювання, яке враховуватиме унікальність його функціонування та впливу на суспільство.

Україна як держава, що знаходиться у стані війни, особливо гостро стикається з цими проблемами. Поширення фейкової інформації, піратського

контенту, нелегального копіювання важливих даних, контрафакція гуманітарної допомоги — усе це не лише виклики для правової системи, а й загроза національній безпеці. У цьому контексті роль держави, правничої спільноти, IT-сектору, освітніх установ та самих громадян є критично важливою.

Підсумовуючи, варто визнати, що цифрове піратство, плагіат, контрафакція та виклики, пов'язані зі штучним інтелектом, — це не майбутні проблеми, а наша повсякденність. І тільки від того, як ми на них реагуватимемо сьогодні, залежить, чи зможемо ми використати потенціал цифрового прогресу на благо людства, чи ж втратимо контроль над результатами власних винаходів. Світ змінюється, і ми маємо змінюватися разом із ним — не лише технологічно, а й морально та інституційно. Бо лише усвідомлення виклику дозволяє знайти відповідь. Таким чином, раціональне впровадження сучасних інформаційних і технологічних рішень у поєднанні з ухваленням ефективного законодавства дасть змогу Україні суттєво підвищити рівень боротьби з порушеннями прав на інтелектуальну власність. Упорядкована регуляторна система стане основою для оновлення міжнародного іміджу держави як надійного та привабливого партнера для інвесторів. Тож об'єднуймо зусилля, використовуймо найкращі практики міжнародного досвіду та працюймо над посиленням інвестиційної привабливості України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.«Інтернет піратство» (Електронний ресурс). Режим доступу: <https://apo.kiev.ua/internet.phtml>
- 2.О.Орлюк «Захист від піратства – це про інвестиційну привабливість держави» (Електронний ресурс). Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/06/7/7459707/>
- 3.Микола Потоцький «Контрафакція у сфері лікарських засобів, як недобросовісна конкуренція» (Електронний ресурс). Режим доступу: https://uba.ua/documents/text/Potockiy_Mykola.pdf
- 4.Я.Шрамко «ЩО ПОГАНОВОГО В ПЛАГІАТІ І ЯК ІЗ НИМ БОРОТИСЯ» (Електронний ресурс). Режим доступу: <https://kdpu.edu.ua/blogs/2018/10/18/shho-poganogo-v-plagiati-i-yak-iz-nym-borotysya/>
- 5.«Що таке академічний плагіат?» (Електронний ресурс). Режим доступу: <https://soer-publ.com.ua/uk/blog/shho-take-akademichnij-plagiat/>
- 6.«10 прикладів, як штучний інтелект може змінити ваш спосіб життя» (Електронний ресурс). Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29015231.html>
- 7.«Сучасна освіта: як штучний інтелект змінює нашу реальність» (Електронний ресурс). Режим доступу: <https://www.argumentua.com/novini/suchasna-osvita-yak-shtuchnii-intelekt-zminyue-nashu-realnist>

8.«Як штучний інтелект вже сьогодні змінює SMM: реальність, тренди і нові можливості» (Електронний ресурс). Режим доступу: <https://webpromoexperts.net/ua/blog/yak-shtuchniy-intelekt-vzhe-sogodni-zminyuie-smm-realnist-trendi-i-novi-mozhlivosti/>

*Михненко Олена,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Шереметьєва О.Ю.,
к.ю.н, доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ

Міжнародно-правове забезпечення безпеки державних кордонів має ключове значення для збереження суверенітету, територіальної цілісності та політичної стабільності кожної держави. Державний кордон – це не просто лінія на карті. Це символ суверенітету, простір реалізації законів, контроль потоків товарів, людей та інформації. Він виконує роль фізичного бар'єру, який захищає національні інтереси від зовнішніх загроз та нелегальних впливів.

Сучасний світ зазнав значних трансформацій після завершення Другої світової війни. Протягом десятиліть глобальна безпека будувалася на основі біполярної системи, яка чітко розділяла світ на дві протилежні ідеологічні сфери впливу. Завершення “Холодної війни” відкрило нові можливості для розвитку міжнародних відносин, але водночас створило умови для появи нових загроз, що впливають на стабільність державних кордонів [1 с.177].

Сьогодні ми стикаємося з низкою складних викликів, які формуються як у традиційній військовій сфері, так і в нових, нетрадиційних формах. Сучасне безпекове середовище стало значно складнішим. Світ зіткнувся з такими викликами, як економічна нерівність, деградація природних ресурсів, кліматичні зміни, демографічні диспропорції та техногенні катастрофи [2, с. 130-132]. Ці фактори створюють довгострокові загрози для глобальної стабільності, спричиняючи зростання конфліктів за ресурси та території.

Крім того, масові міграції, торгівля людьми, наркотрафік та інші види транснаціональної злочинності перетворюють кордони на місця постійного протистояння між державою та нелегальними структурами. Економічна нерівність між розвинутими країнами та регіонами, що розвиваються, стає причиною численних прикордонних криз. Погіршення кліматичних умов у

деяких регіонах світу призводить до масових міграцій, що створює додатковий тиск на прикордонні служби та міжнародні організації.

Особливо небезпечними є сучасні гібридні загрози, що поєднують традиційні військові методи з новітніми формами агресії, такими як кібернетичні атаки, інформаційні війни, економічний тиск та пропаганда. Використання безпілотних літальних апаратів, штучного інтелекту та кіберзброї створює нові можливості для порушення державних кордонів, змушуючи прикордонні служби постійно модернізувати свої методи контролю.

Історія свідчить, що територіальні суперечки завжди були основним джерелом міжнародної напруженості. У сучасному світі такі конфлікти регулюються принципами територіальної цілісності, непорушності кордонів, права народів на самовизначення та мирного врегулювання спорів. Основними принципами міжнародного права у цій сфері є:

- Принцип територіальної цілісності та недоторканності кордонів.
- Принцип мирного врегулювання спорів.
- Принцип суверенної рівності держав.
- Принцип невтручання у внутрішні справи інших держав.

Ці принципи закріплені в таких фундаментальних документах, як Статут ООН, Гельсінкський Заключний акт 1975 року та Конвенція ООН з морського права 1982 року. Міжнародне право пропонує різні механізми для вирішення прикордонних конфліктів: від дипломатичних переговорів і посередництва до арбітражу та судового розгляду в Міжнародному Суді ООН [3]. Однак, на жаль, ці механізми часто виявляються недостатньо ефективними в умовах сучасних гібридних загроз, що вимагає їх подальшого вдосконалення.

Як приклад актуальних проблем, пов'язаних з кордонами, можна розглянути ситуацію на українсько-російському кордоні, де анексія Криму та військові дії на Донбасі створили нові виклики для територіальної цілісності України. Незавершена демаркація кордону, військові дії, блокада морських портів та порушення морських кордонів стали серйозними загрозами для безпеки України та Європи.

Тимчасово окуповані території потребують особливих правових механізмів контролю та відновлення суверенітету, що залишається одним із головних пріоритетів для української влади.

У цьому контексті особливе значення має модернізація прикордонної інфраструктури, впровадження новітніх технологій для моніторингу кордонів та посилення співпраці з міжнародними партнерами. Державна прикордонна служба України активно впроваджує сучасні системи технічного спостереження, штучний інтелект та безпілотні технології, щоб підвищити ефективність моніторингу найбільш проблемних ділянок кордону.

Сучасні загрози територіальній цілісності відрізняються системністю та взаємопов'язаністю. Україна зіткнулася з цілим комплексом викликів, що потребують продуманої державної стратегії. До ключових проблем належать:

економічна деградація, скорочення валового внутрішнього продукту та погіршення конкурентних позицій на міжнародній арені [4, с. 22-24].

Європейський Союз, НАТО, ОБСЄ та інші міжнародні організації відіграють ключову роль у підтримці стабільності та безпеки кордонів України. Фінансова допомога, передача технічних засобів спостереження, спільні навчання та тренування – все це суттєво посилює здатність держав протидіяти сучасним загрозам.

Наприклад, у 2023 році в рамках програми макрофінансової допомоги Україна отримала 18 мільярдів євро, частина яких була спрямована на посилення безпеки кордонів [5].

Також діє програма “EU4BorderSecurity”, спрямована на зміцнення безпеки кордонів через навчання, технічне оснащення та впровадження сучасних технологій.

НАТО забезпечує Україну сучасними технологіями для моніторингу кордонів, включаючи системи раннього попередження, тепловізійне обладнання, радіолокаційні станції та засоби зв'язку.

ОБСЄ відіграє ключову роль у моніторингу ситуації на сході України, документуючи порушення режиму припинення вогню та переміщення військових підрозділів через лінію розмежування [6].

Щодо шляхів можливого вирішення проблем міжнародно-правового забезпечення безпеки на держаних кордонах, то на нашу думку, перш за все, необхідно розширити концепцію суверенітету та територіальної цілісності. Це включає визнання гібридних загроз, таких як кібернетичні атаки, дезінформація та економічний тиск, як порушення суверенітету. Потрібно також включити до цього визначення захист критичної інфраструктури та економічних коридорів, а також встановити чіткі міжнародні стандарти для використання сучасних технологій, таких як дрони, штучний інтелект та супутникові системи у прикордонних зонах.

Друге – посилення механізмів міжнародного реагування на порушення кордонів. Сюди входить обов'язковість рішень Міжнародного Суду ООН, створення спеціалізованих регіональних трибуналів для розгляду прикордонних конфліктів та запровадження інституту міжнародних омбудсменів для моніторингу порушень кордонів та захисту прав людини.

Третій аспект – покращення міжнародної співпраці у сфері прикордонної безпеки. Це передбачає створення спільних регіональних центрів для реагування на кризи, інтеграцію систем раннього попередження та проведення спільних навчань для прикордонних служб.

Четверте – удосконалення правового регулювання міграційних потоків. Необхідно розробити глобальні стандарти для створення гуманітарних коридорів, запровадити єдині механізми контролю міграційних потоків та посилити захист прав біженців.

П'яте – використання сучасних технологій для захисту кордонів. Це включає інтеграцію цифрових технологій, таких як штучний інтелект, дрони

та супутникові системи, створення глобальних мереж для обміну інформацією та впровадження систем раннього попередження.

Отже, захист кордонів сьогодні не може обмежуватися лише військовими заходами. Необхідний комплексний підхід, що включає контроль над транспортними коридорами, захист критичної інфраструктури, енергетичну безпеку та протидію інформаційним атакам. Міжнародне право має адаптуватися до сучасних викликів, розширюючи свої норми та механізми для ефективного захисту державних кордонів у глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Тимків Я. Особливості та класифікація сучасних загроз національній та міжнародній безпеці // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. – 2006. – № 11 (31). – 221 с.
- 2.Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. – Київ : НАДУ, 2011. – 730 с.
- 3.Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 14.02.2025).
- 4.Цевельов О.Є. Безпека державного кордону: погляди на її зміцнення в сучасних умовах // Молодий вчений. – 2021. – № 3 (91). – С. 20–27.
- 5.Міністерство фінансів України. Україна отримала 3 млрд євро макрофінансової допомоги ЄС. – URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_eur_3_billion_of_eu_macro-financial_assistance-3803 (дата звернення: 14.02.2025).
- 6.OSCE. Позабюджетна Програма підтримки ОБСЄ для України. – URL: <https://www.osce.org/uk/support-programme-for-ukraine> (дата звернення: 14.02.2025).

*Мондрієвська Анастасія,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Братко І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

У міжнародному приватному праві загальновизнаним є підхід, за яким кожна юридична особа підпорядковується юрисдикції певної держави, а її особистий статут визначається законодавством тієї держави, в якій вона зареєстрована або має основне місце діяльності. Цей статут діє екстериторіально, тобто визнається й за межами відповідної держави.

Особистий статут юридичної особи регулює такі питання:

- організаційно-правова форма юридичної особи;
- порядок набуття та припинення членства (участі) в юридичній особі;
- система органів управління юридичної особи;
- процедура створення та припинення діяльності юридичної особи;
- обсяг правоздатності юридичної особи.

Загалом особистий статут юридичної особи відображає її національну приналежність, однак на сьогодні не існує уніфікованого критерію для її визначення. Це спричинило появу низки теорій, які пропонують підходи до встановлення особистого закону юридичної особи:

- Теорія інкорпорації
- Теорія осілості
- Теорія центру експлуатації
- Теорія контролю

Проаналізуймо кожну з наведених теорій, що пропонують підходи до визначення «національності» юридичної особи.

Теорія інкорпорації. Суть цієї теорії полягає в тому, що юридична особа підпорядковується законодавству тієї держави, в якій вона була створена та де зареєстровані її установчі документи. Іншими словами, якщо юридична особа зареєстрована, наприклад, у Нідерландах, то до неї застосовується нідерландське законодавство. Теорія інкорпорації є характерною насамперед

для англо-американської правової системи. Водночас вона активно використовується і в законодавстві та судовій практиці деяких країн романо-германської правової традиції, таких як Нідерланди, Україна, Словаччина, Казахстан. Слід звернути увагу, що в Скандинавських країнах ця теорія має певну специфіку: там вважається, що юридична особа підпорядковується законодавству тієї держави, де було здійснено перший запис про її реєстрацію. [1, с. 129]

Теорія осілості («ефективного місцеперебування»). Згідно з цією теорією, особистим законом юридичної особи вважається законодавство тієї держави, на території якої розташований її адміністративний центр або головний орган управління (загальні збори, рада директорів тощо). Іншими словами, юридична особа підпорядковується праву тієї країни, де вона має свою юридичну адресу, навіть якщо її фактична діяльність здійснюється в іншій державі. Наприклад, компанія може бути зареєстрована у Франції, але вести господарську діяльність переважно на території США. Ця теорія є типовою для таких країн, як Люксембург, Бельгія, Іспанія та Франція. Її вважають зручною для визначення «національності» юридичної особи, оскільки інформація про юридичну адресу зазвичай зафіксована в установчих документах компанії. [2, с.99]

Теорія центра експлуатації. Відповідно до цієї доктрини, особистим законом юридичної особи вважається право тієї держави, на території якої здійснюється її основна господарська діяльність. Такий підхід характерний переважно для країн, що розвиваються. Це пояснюється прагненням цих держав залучити іноземні інвестиції та водночас забезпечити контроль з боку національних органів над діяльністю іноземних компаній. Для самих юридичних осіб це відкриває можливість істотно збільшувати прибутки, діючи в межах юрисдикції відповідної держави. Яскравим прикладом впровадження цієї доктрини є Індія. Так, згідно з Законом Індії 1956 року «Про компанії», в частині, що регулює діяльність іноземних юридичних осіб, зазначено: якщо компанія, створена відповідно до іноземного законодавства, здійснює діяльність на території Індії, вона може бути зареєстрована як «іноземна компанія, що має місце ведення бізнесу в Індії». Однак цей підхід має суттєвий недолік — юридична особа може здійснювати діяльність у кількох країнах одночасно, тобто мати декілька «центрів експлуатації». Це ускладнює визначення її особистого закону, що робить теорію недостатньо ефективною на практиці. Саме тому вона не набула поширення у правозастосовній практиці США, Великої Британії та більшості країн континентальної Європи. [3, с.98]

Теорія контролю. Відповідно до цієї доктрини, правовий статус (*lex societatis*) юридичної особи визначається законодавством тієї країни, з території якої здійснюється фактичний контроль над її діяльністю. Дана теорія знайшла своє застосування в правових системах таких держав, як США, Велика Британія та Швеція. Вона виникла під час Першої світової війни, коли виникла гостра потреба у визначенні "ворожих іноземців" серед юридичних

осіб. Каталізатором для її розвитку стала судова справа проти компанії "Даймлер" у британському суді у 1915 році. У ході цього процесу було встановлено, що з 25 000 акцій компанії лише одна належала підданому Британської Корони, а решта – громадянам Німеччини. Незважаючи на те, що "Даймлер" була зареєстрована згідно з англійським законодавством, суд визнав її німецькою компанією і класифікував як "ворожу". [4, с.100]

Доктрина контролю остаточно сформувалася під час Другої світової війни. У цей період вона активно використовувалася для виявлення "ворожих компаній", з якими було заборонено укладати будь-які правочини.

Хоча в юридичній літературі згадуються й інші теорії визначення особистого закону юридичної особи, жодна з них не отримала законодавчого закріплення в жодній країні світу.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, у міжнародному приватному праві немає єдиного критерію для визначення національності юридичної особи, що призводить до існування кількох теорій щодо її особистого закону. Кожна з цих теорій пропонує свій унікальний підхід до цього питання. Теорія інкорпорації пов'язує особистий закон юридичної особи з місцем її реєстрації. Тобто, національність компанії визначається державою, де її було офіційно зареєстровано. Теорія осілості (або теорія місцезнаходження) визначає національність юридичної особи за місцем розташування її адміністративного центру. Це означає, що головним критерієм є місце фактичного управління та прийняття рішень компанією. Теорія центру експлуатації орієнтується на місце здійснення основної діяльності юридичної особи. Згідно з цією теорією, особистий закон компанії визначається державою, де вона фактично веде свою ключову комерційну чи виробничу діяльність. І теорія контролю визначає особистий закон за місцем здійснення фактичного контролю над діяльністю юридичної особи. Ця теорія звертає увагу на те, хто і де здійснює реальний вплив на управління компанією, незалежно від місця реєстрації чи адміністративного центру. Кожна з цих теорій має свої переваги та недоліки, і вибір конкретної теорії залежить від правової системи певної держави та обставин конкретної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право : підручник. Вид. 8-ме, переобл. і допов. Київ: Алерта, 2021. 524 с.
- 2.Міжнародне приватне право : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. Х. : Право, 2011. 320 с. URL: <https://surl.li/eznhhc>
- 3.Міжнародне приватне право : Навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 368с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal/NO_BOOK/KNIGI/I_Priv_Pravo.pdf
- 4.Овечкіна О. С. Вирішення колізійних питань правового статусу юридичних осіб у законодавстві ФРН: сучасний стан та перспективи. Актуальні проблеми

держави і права. 2020. № 87. С. 120–130.
URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i87.2808>

*Мудрик Яна,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Братко І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

У XX столітті світ пережив дві наймасштабніші та найкривавіші війни в історії, зокрема Другу світову, в якій брали участь 61 країна, а людські втрати сягнули десятків мільйонів. Цей конфлікт оголив глибоку кризу системи захисту прав людини в умовах війни та став поштовхом до перегляду міжнародних підходів.

У відповідь на жахи війни, у 1949 році було ухвалено чотири Женевські конвенції, які заклали основу сучасного міжнародного гуманітарного права. Воно спрямоване на захист цивільних осіб, поранених, полонених і тих, хто вибув із бойових дій, а також на обмеження насильства під час збройних конфліктів.

Ці принципи відображають гуманістичні цінності людства й визначають мінімальні стандарти поведінки воюючих сторін, забезпечуючи захист людської гідності навіть у найтрагічніших обставинах.

Формування такої галузі можна пов'язати із фактом жорстоких, кровопролитних війн практично у всіх країнах протягом всієї історії людства. На жаль, 21 століття в цьому контексті не стало виключенням. Так, за останні п'ять тисяч років відбулось близько 14 тисяч війн, у яких загинуло 5 млрд людей. За 3400 років, років миру можна нарахувати лише 250 – це менше 1% від загального часу існування людства. Вже в 20 столітті відбулись дві наймасштабніші та найбільш криваві війни, яких недарма назвали світовими. В ході Першої світової війни загинули 31 млн, з яких 10 млн – загинуло на полі бою, а 21 – від голоду та хвороб. У Другій світовій війні, як вже було зазначено, загинуло ще більше – від 50 до 75 млн. Крім того, в ході наведених вище збройних конфліктів також було вперше застосовано хімічну, атомну зброю, а також на той час новітню техніку, якої людство доти не бачило. Все це в сукупності породило величезну кількість жертв та поранених, а відтак –

потребувало швидкого та ефективного реагування, формування нової практики та міжнародних норм і стандартів. [2]

Для повноцінного та вичерпного аналізу принципів міжнародного гуманітарного права, їх застосування та ефективність, перш за все, слід звернутись до самого правового визначення поняття МГП.

Міжнародне гуманітарне право – це галузь міжнародного права, що покликане захищати та відстоювати права людини в умовах воєнних дій чи збройного конфлікту, яке націлене на гуманізацію ведення таких дій та полегшення страждань жертв війни, а в найкращому випадку – їх мінімізацію та уникнення. [1]

В основі МГП лежать чотири Женевські конвенції разом з Додатковими протоколами:

- Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях 1949 р. (I Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року);

- Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі 1949 р. (II Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року);

- Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 р. (III Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року);

- Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 р. (IV Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року).

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 р. (Протокол I);

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру від 8 червня 1977 р. (Протокол II);

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми від 8 грудня 2005 р. (Протокол III). [6]

Крім того, існує також інша група міжнародних договорів, що регулює ті чи інші аспекти збройного конфлікту та захисту їх жертв, серед яких:

- Гаазька конвенція (IV) про закони та звичаї війни на суходолі 1907 р. з Додатком: Положення про закони та звичаї війни на суходолі 1907 р.

- Конвенція про заборону розробки, виробництва та нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення 1972 р.

- Конвенція про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, Нью-Йорк 1976 р.

- Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію 1980 р.

- Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р.

-Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення 1997 р. [4]

Таким чином, у сучасному міжнародному гуманітарному праві виділяється два механізми захисту прав людини та регуляції збройного конфлікту: право Женеви та право Гааги.

Щодо категорій осіб, яких захищає МГП, до них відносяться наступні особи:

□ особи, які не беруть активної участі в бойових діях, у тому числі особи зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто *hors de combat* (вийшли з ладу) унаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини;

□ поранені та хворі, а також люди з інвалідністю;

□ військовополонені;

□ жінки та діти. [4]

Таким чином, основними завданнями МГП є:

-захист цивільних осіб та тих, хто більше не бере участі у збройних діях у зв'язку з пораненням чи інших причин;

-швидке реагування та регулювання засобів, методів та способів ведення бойових дій. [1]

Фундаментальні принципи міжнародного гуманітарного права закріплені в чотирьох Женевських конвенціях та Додаткових протоколах до них. Вони включають:

-Принцип заборони невибіркових нападів – забороняються атаки, не спрямовані на конкретну військову ціль, що може надати перевагу стороні конфлікту.

-Принцип розрізнення – сторони зобов'язані чітко відрізнити цивільних осіб і об'єкти від військових

-Принцип запобіжних заходів щодо наслідків конфлікту – слід вживати всіх можливих заходів для захисту цивільного населення та уникати розміщення військових цілей поблизу житлових районів.

-Принцип запобіжних заходів під час нападу – під час здійснення атаки потрібно мінімізувати ризики для цивільного населення та об'єктів, уникаючи випадкових жертв і руйнувань. [5]

Крім основних принципів МГП, які завжди виділяються в будь-якому контексті, існують також принципи, які окремо виділяють науковці та дослідники. Серед таких:

-принцип гуманізації сфери збройного протистояння;

-принцип заборони імплементації негуманних та нецивілізованих засобів ведення бойових дій;

-принцип забезпечення правового захисту жертв збройних конфліктів та цивільних об'єктів;

-принцип недискримінаційного та паритетного поводження з комбатантами;

- принцип дотримання етичних норм та доброчесності при виборі методів ведення військових операцій;

- принцип юридичної відповідальності суб'єктів збройних конфліктів за вчинення військових злочинів. [7]

Принципи міжнародного гуманітарного права формувалися протягом тривалого історичного періоду та закріплені в численних міжнародних договорах і конвенціях. Представлена класифікація є лише однією з багатьох, запропонованих науковцями в цій галузі.

Швейцарський юрист Жан Пікте запропонував поділ принципів МГП на три умовні групи: основні, загальні та ті, якими мають керуватись держави щодо жертв конфлікту. Він також виділив «Обмовку Мартенса» — принцип, що відкидає норму «дозволено все, що не заборонено», та наголосив, що норми МГП застосовуються до всіх сторін конфлікту незалежно від їх статусу, переваги чи положення [3; 7].

Серед основних принципів науковець виділяв такі принципи:

- військова необхідність має умовно узгоджуватись з повагою до прав людини;

- воюючі сторони не мають наносити одне одному збитки, які не є співмірними з метою ведення війни, що має полягати в послабленні супротивної сторони;

- принципи права Женеви: особи, що більше не беруть участі у збройних діях у зв'язку з пораненням чи з огляду на інші обставини, підлягають захисту та гуманному поводженню;

- принципи права Гааги: право воюючих сторін обирати способи та методи ведення війни не є обмеженими. [7]

До загальних принципів науковець відніс:

- принципи недоторканості;

- неприпустимість дискримінації;

- принцип особистої безпеки.

Жан Сімон Пікте — швейцарський юрист та громадський діяч, що присвятив свій професійний шлях вивченню міжнародного гуманітарного права, також окремо виділяв групу принципів, якими необхідно керуватись задля захисту цивільного населення:

- гуманітарна допомога не є методом втручання у конфлікт;

- особи, які перебувають під захистом, мають мати можливість вести нормальне життя;

- держава має забезпечити захист осіб, які з тих чи інших обставин опинилися під її владою (наприклад — військовополонені). [7]

Крім того, Жан Пікте виділяв принципи, що регулюють право війни, серед яких:

- цивільне населення та інші особи, що перебувають під захистом, користуються загальним захистом від небезпек, що можуть виникати внаслідок збройного конфлікту;

-напади однієї сторони на іншу мають бути обмежені наявністю військової цілі;

-заборона використання методів ведення війни або такої зброї, яка може заподіяти зайву шкоду або надмірні страждання. [7]

Тож проаналізувавши різні наукові та практичні підходи до формулювання принципів МГП, можна виділити такі загальні принципи:

1.Принцип гуманізації збройних конфліктів як фундаментальна засада МГП.

2.Принцип лімітації воюючих сторін щодо вибору засобів та методів ведення бойових дій.

3.Принцип заборони завдання надмірних страждань.

4.Принцип добросовісності та відповідальності у виборі тактики ведення військових операцій.

5.Принцип охорони довкілля під час збройних конфліктів.

6.Принцип диференціації між комбатантами та некомбатантами.

7.Принцип дотримання основоположних прав людини.

8.Принцип забезпечення захисту цивільного населення, об'єктів та жертв збройних конфліктів.

9.Принцип юридичної відповідальності за порушення норм та принципів міжнародного гуманітарного права. [7]

Підсумовуючи, можна стверджувати, що принципи міжнародного гуманітарного права є основою регулювання поведінки під час збройних конфліктів. Вони спрямовані на зменшення страждань, захист цивільного населення і довкілля, а також забезпечення відповідальності за порушення. Попри різні підходи до їх класифікації, мета принципів незмінна — обмежити насильство й захистити людську гідність. Їх універсальний характер робить їх ключовим елементом міжнародної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Міжнародне гуманітарне право: кого захищає? / ЮрФем. URL: <https://jurfem.com.ua/mizhnarodne-humanitarne-pravo-ko-ho-zachychae/>

2.Міжнародне гуманітарне право: короткий посібник / Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/МНП-final.pdf>

3.Стаття «Міжнародне гуманітарне право у XXI столітті». URL: <https://veche.kiev.ua/journal/3855/>

4.Товариство Червоного Хреста України. Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://redcross.org.ua/ihl/>

5.Товариство Червоного Хреста України. Новини. URL: <https://redcross.org.ua/news/2025/03/107888/>

6.Українське право. Декілька фактів про Женевські конвенції від 12 серпня 1949р.URL:https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/dekilka-faktiv-pro-zhenevski-konventsii-vid-12-serpnya-1949-r/

7. Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_1/26.pdf

Мусієнко Кирило,
*студент III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Тітко Е. В.,
д.ю.н., доцент,
професор кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У нинішніх умовах воєнного стану в Україні спостерігаються численні порушення прав різних категорій населення. Найбільше це відчувають на собі представники соціально вразливих груп, зокрема люди з інвалідністю. Сьогодні вони стикаються не лише з постійними порушеннями з боку агресора, а й із низкою внутрішніх проблем: відсутністю безбар'єрного доступу до укриттів, недостатнім урахуванням їхніх потреб під час евакуації тощо, а й із певним рівнем суспільної упередженості, що ускладнює інтеграцію таких осіб у культурне та соціальне життя. Подібна ситуація є особливо неприйнятною з огляду на зростання кількості людей з інвалідністю внаслідок воєнних дій. За даними Київської міської державної адміністрації, лише у столиці станом на травень 2024 року проживало понад 150 тисяч осіб з інвалідністю [1]. За оцінками ВООЗ, у світі таких людей налічується понад мільярд. Саме такі статистичні показники свого часу й стали підставою для формування міжнародно-правових стандартів прав осіб з інвалідністю. Водночас їх дієвість залежить від якісної імплементації у внутрішнє законодавство.

Дослідження досвіду Франції, Німеччини та Італії щодо впровадження міжнародних стандартів захисту прав осіб з інвалідністю свідчить про наявність спільних рис у цьому процесі в обраних європейських країнах. Так, зокрема, у всіх трьох державах національні програми, що передбачали адаптацію міжнародних стандартів у правові системи, ставили за мету ефективне забезпечення прав людини шляхом постійного оновлення нормативної бази та налагодженої взаємодії між органами влади й суспільством.

До того ж у згаданих країнах імплементація стандартів починалася з тих положень, які не суперечили чинним конституційним нормам і не створювали перешкод для їх реалізації. Якщо ж у національне право необхідно було інтегрувати принципово нові положення, першочергово вносили зміни саме до конституцій, а вже потім — до підзаконних актів. При цьому нові права осіб з інвалідністю інтегрувалися в існуючу систему, розширюючи сферу дії наявних правових норм, а не існуючи відокремлено. Такий підхід сприяв не лише удосконаленню правозастосування, а й поступовому розвитку моделі соціальної держави та суспільному прогресу.

Варто підкреслити, що під час імплементації міжнародних стандартів захисту прав осіб з інвалідністю до національного законодавства в усіх досліджуваних країнах важливе місце відводилося також вдосконаленню механізмів ухвалення управлінських рішень. Саме вони визначали ефективність захисту прав людини загалом. Якість та обґрунтованість управлінських рішень прямо впливали на швидкість і результативність інтеграції міжнародних положень у національну правову систему. При цьому особливої ваги набувала діяльність наукових інституцій та громадських організацій, які здійснювали моніторинг ситуації, аналізували тенденції, визначали ключові фактори впливу та прогнозували можливі наслідки тих чи інших рішень.

Задля підтримки такого аналітичного підґрунтя наукові дослідження часто супроводжувалися проведенням конференцій, де регулярно напрацьовувалися шляхи подолання актуальних викликів і пропонувалися нові підходи до вдосконалення системи правового захисту осіб з інвалідністю, у тому числі через імплементацію міжнародних стандартів у цій сфері.

Поряд із законодавчим закріпленням міжнародних стандартів захисту прав осіб з інвалідністю в Україні важливим є і практичний аспект їх реалізації. В останні роки у нашій державі активно впроваджуються сучасні цифрові інструменти, покликані забезпечити ефективні механізми реалізації прав людей з інвалідністю. Такі рішення не лише використовують наявний цифровий функціонал для сфери інклюзії, а й формують нові високі стандарти, до яких прагнуть навіть розвинені країни Європи. Так, наприклад, для гарантування безперешкодного доступу до державних послуг на платформі «Дія» створено можливості для отримання соціальної допомоги, підтримки для протезування та інших важливих сервісів. Додаток «Київ.Цифровий» також пропонує низку інклюзивних функцій, серед яких – версія для людей з порушенням зору. Особливої уваги заслуговує розробка Мапи доступності, що здійснюється Київською міською державною адміністрацією та комунальним підприємством «Головний інформаційно-обчислювальний центр» у співпраці зі студентами Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Цей інструмент покликаний надати людям з інвалідністю актуальну інформацію про рівень безбар'єрності установ, укриттів, пішохідних зон тощо. У березні 2025 року у «Києві.Цифровому» вже стала доступною перша версія мапи, однак робота

над її вдосконаленням ще триває. Повноцінна реалізація цього проєкту сприятиме залученню всіх мешканців столиці до суспільного та культурного життя, а також відповідатиме Цілям сталого розвитку ООН: зокрема, Цілям №9 та №11 [2].

Попри значний прогрес, подібні ініціативи потребують активної підтримки для ширшого впровадження, що допоможе підвищити якість життя людей з інвалідністю, особливо в умовах воєнного стану. Водночас після завершення війни та з урахуванням зростання кількості осіб з інвалідністю, у тому числі серед ветеранів, Україна не лише має шанс, а й повинна стати інклюзивною столицею Європи, здатною забезпечити комфортне життя для кожної людини без винятків.

Таким чином, аналіз практики провідних європейських держав дав змогу виокремити можливі напрями вдосконалення правового регулювання в Україні. Серед них – упровадження дієвих механізмів реалізації принципу розумного пристосування, активізація участі людей з інвалідністю у процесах формування державної політики, а також створення комплексної національної системи впровадження міжнародних стандартів. Використання такого досвіду сприятиме зростанню рівня інклюзивності та забезпечить реальну інтеграцію осіб з інвалідністю в усі сфери суспільного життя. Європейська модель підтверджує ефективність комплексного підходу, що поєднує законодавче закріплення міжнародних стандартів на національному рівні, міжвідомчу співпрацю, постійний моніторинг і безпосередню участь людей з інвалідністю в ухваленні рішень. У результаті цього формується не лише інклюзивне середовище, а й загальна повага до гідності, рівності та солідарності. Тому адаптація цих практик до українських реалій має стати одним із ключових напрямів подальшого розвитку національної правової системи у зазначеній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Київська міська рада. Головна. Новини. У столиці проживають понад 150 тисяч людей з інвалідністю, з них близько 9,5 тисяч набули інвалідність внаслідок війни. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/u-stolyci-prozhyvayut-ponad-150-tysyach-lyudey-z-invalidnistyu-z-nyh-blyzko-95-tysyach> (дата звернення: 18.05.2025).
- 2.United Nations Development Programme. Головна. Україна. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 18.05.2025).

Пасинчук Микола,
студент IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник - Шереметьєва О.Ю.,
к.ю.н, доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Процеси глобалізації та міжнародної інтеграції зумовлюють необхідність переосмислення підходів до митного регулювання на міжнародному рівні. Митна політика, будучи важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності, істотно впливає на економічну стабільність та конкурентоспроможність держав. У сучасних умовах торгівля між країнами визначає темпи економічного зростання, а митні інструменти залишаються важелями захисту національного ринку та забезпечення державних інтересів. Тому дослідження правових засад митного регулювання є важливим елементом успішної інтеграції України до світового економічного простору.

Питання митного регулювання були предметом дослідження низки вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема А. Войцещука, О. Гребельника, А. Грейнджера, В. Ченцова, В. Ващенко, В. Демченка, Д. Приймаченка, А. Яценка, К. Сандровського, П. Сетха, Дж. Сокола, І. Тимошенка, Я. Жаліла, С. Терещенка, А. Шейка та інших.

На сьогодні митне регулювання вимагає постійного моніторингу та вдосконалення, оскільки митне законодавство в багатьох країнах динамічно змінюється під впливом глобальних економічних процесів. У цьому контексті дослідження особливостей функціонування та гармонізації митного регулювання України з міжнародними стандартами є надзвичайно актуальним.

У березні 2023 року Кабінет Міністрів України доручив Міністерству фінансів розробити Національну стратегію доходів на період 2024–2030 років.

Ця стратегія є однією з умов отримання програми розширеного фінансування від Міжнародного валютного фонду на суму 15,6 млрд доларів

США. МВФ підкреслив важливість підвищення здатності України забезпечувати власні доходи, зокрема в контексті митних надходжень [1].

Впровадження цих заходів не лише наблизить митну систему України до європейських стандартів, але й зміцнить економічну безпеку країни. Крім того, це буде важливим кроком до інтеграції України в європейський митний простір і дозволить досягти стратегічної мети — стати надійним східним митним кордоном ЄС [2].

Для забезпечення ефективної митної безпеки необхідно впроваджувати комплексний підхід, який включає оцінку діяльності митних органів, узгодження митної політики з національними інтересами та розробку довгострокових стратегічних планів. Ключовим аспектом є здійснення системних змін, спрямованих на підвищення якості роботи митної служби та її здатності оперативно реагувати на новітні виклики в умовах глобалізації та зміни міжнародних економічних умов.

На сьогоднішній день уряд, міжнародні організації, громадські ініціативи та бізнес-структури активно обговорюють можливі варіанти реформування митної служби. Проте більшість таких пропозицій не беруть до уваги реальний стан митної безпеки в Україні та здатність митниці виконувати свої функції. Часто ці ініціативи мають популістський характер. Наприклад, Українська рада бізнесу в своєму зверненні до народних депутатів і міністра фінансів наголошує на необхідності повної реорганізації митної служби та ліквідації “сірих” схем [3].

Популістські підходи, такі як пропозиція замінити керівництво митниці за допомогою іноземних консультантів, не лише негативно впливають на репутацію країни, а й мають малі шанси на успіх або можуть призвести до небажаних наслідків [4].

Одним із перспективних інструментів для боротьби з “сірими” ринками є цифровізація митниці, однак для цього необхідно інтегрувати дані з різних державних органів. Наприклад, має бути налагоджений обмін інформацією між митницею та податковою службою щодо продажу товарів кінцевим споживачам, даними про використання імпоротної сировини, які надходять від Міністерства економіки, інформацією про ринки від Антимонопольного комітету, показниками якості та безпеки продуктів від Держспоживслужби, даними про переміщення товарів від перевізників та митною вартістю товарів від країн-партнерів.

Такий підхід дозволить розробити цілісну стратегію реформування митної системи, яка не лише забезпечить ефективну боротьбу з правопорушеннями, а й створить стійку митну систему, здатну адаптуватися до європейських стандартів.

В рамках ініціативи Всесвітньої митної організації (ВМО) «Розумна митниця» передбачено три основні напрямки технологічних інновацій: штучний інтелект і машинне навчання, блокчейн та хмарні технології. Одним із результатів цього проекту стане створення нового порталу митної спільноти

Smart Customs, який сприятиме поширенню інформації про інноваційні рішення в митній сфері та організовуватиме обмін досвідом серед митників.

Міністерство фінансів України затвердило Стратегію довгострокового цифрового розвитку, трансформації та цифровізації Державної митної служби України. Цей план окреслює ключові напрями модернізації митної інфраструктури та інтеграції новітніх інформаційних технологій до 2026 року, зокрема:

- Запровадження стандартів кібербезпеки для захисту інформації та запобігання несанкціонованому доступу.
- Розробка інноваційних IT-рішень для підвищення ефективності митних операцій.
- Перехід до безпаперових процедур для оптимізації митних процесів та приведення їх у відповідність до європейських стандартів.

Реалізація цієї стратегії сприятиме зниженню рівня корупції та шахрайства, а також узгодженню митних процедур із нормами Європейського Союзу, що передбачено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Митні органи світу активно адаптуються до нових умов глобальної торгівлі, зокрема до бурхливого зростання електронної комерції. Щоденно митні служби обробляють мільйони малих посилок, що надходять кінцевим споживачам. Відповідаючи на ці виклики, Європейський Союз працює над створенням Центру митних даних, що покликаний забезпечити безпечний та конкурентоспроможний ринок у єдиній цифровій екосистемі [4].

Очікувані результати антикорупційних заходів у сфері митного регулювання включають зростання бюджетних надходжень, що є ключовим індикатором ефективності роботи митної системи, а також посилення контролю за переміщенням товарів через державний кордон.

Це особливо актуально в контексті реалізації національних політик, спрямованих на регулювання імпорту й експорту окремих груп продукції. Водночас ефективне вивчення цього питання потребує комплексного аналізу діяльності різних державних інституцій. Наразі така оцінка здійснюється несистемно, що ускладнює розробку обґрунтованих рішень у сфері митної безпеки.

Щодо митної політики, її головною метою є захист національних інтересів у митній сфері, для чого застосовується комплекс інструментів. Митні інтереси охоплюють більше, ніж просто наповнення державної скарбниці. Реформи митної системи повинні бути ретельно обґрунтованими та спрямованими на досягнення різноманітних цілей, серед яких:

- Створення індустріальної економіки з високою доданою вартістю, орієнтованої на виробництво конкурентоспроможної продукції, що буде користуватися попитом на міжнародних ринках. Це досягається за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів, які враховують національні інтереси.
- Інвестування в розвиток людського капіталу, підтримка наукових, освітніх і медичних ініціатив, що є важливим кроком для створення суспільства, яке підтримує державні органи, включаючи митні.

- Пріоритет національних інтересів у міжнародних угодах, де рішення повинні спиратися на реальний рівень життя громадян, а не тільки на вимоги міжнародних організацій.
- Впровадження ефективної системи контролю за товарними потоками від виробника до кінцевого споживача.
- Забезпечення безпеки громадян та держави через посилення митного і податкового контролю за товарами, що перетинають кордон.

Модернізація митної політики має ґрунтуватися на принципах захисту економічних та митних інтересів держави, використанні митно-тарифних і нетарифних інструментів для захисту внутрішнього ринку від дешевих, небезпечних і неконкурентоспроможних імпортованих товарів. Крім того, це має сприяти розвитку індустріальної економіки з високою доданою вартістю та інвестуванню в людський капітал, що допоможе формувати суспільство, яке підтримує державні органи.

Врешті, подальший інноваційний розвиток митної діяльності має бути націлений на створення інтегрованої системи контролю за виробництвом, переміщенням та продажем товарів, а також на перехід до нової моделі формування митної політики, яка буде вирішальною для ефективного захисту національних митних інтересів та забезпечення митної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна стратегія доходів України на період 2024–2030 років: Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Дата звернення: 20 травня 2025 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyv-natsionalnu-stratehiyu-dokhodiv-20242030>.
2. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія / А. І. Крисоватий, Є. П. Бондаренко, В. А. Валігура [та ін.]; за ред. А. І. Крисоватого. – Тернопіль: Університетська думка, 2020. – 414 URL: [c.http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41192](http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41192).
3. Про необхідність повного перезавантаження митної служби та ліквідації «сірих» схем. Звернення Бізнес-асоціацій Української ради бізнесу. 2024. URL: <https://urb.org.ua/pro-neobhidnist-povnogo-perezavantazhenniamitno%20sluzhbi-ta-likvidaczi%20siriih-shem/> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Кормич Б. А. Митні режими або митні процедури: європейські стандарти термінології та класифікації // Lex portus. – 2017. – Т. 2, № 4. – С. 142–153.

*Резнік Катерина,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ратушний С.М.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАТУТНИХ ЗАВДАНЬ В ПОВСЯКДЕННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ - ІНТЕРПОЛ

В сучасному світі Міжнародна організація кримінальної поліції - Інтерпол постає в обличчі інституційно оформленої міждержавної координаційної платформи, яка об'єднує зусилля 196-ти первинних суб'єктів міжнародного права у сфері “блокування” транснаціональної злочинності та сприяє формуванню і розвитку механізмів міжнародного партнерства задля забезпечення глобального правопорядку і безпеки. Варто наголосити, що Інтерпол хоча і є найбільшим поліцейським об'єднанням світу, проте не є самостійним поліцейським органом у традиційному розумінні. Тобто, суб'єкти, які працюють під юрисдикцією Інтерполу, не можуть виконувати поліцейських функцій в кордонах суверенних держав (наприклад, застосовувати зброю чи арештовувати особу). В свою чергу, вони лише скординовують та допомагають національним поліцейським органам під час виконання ними своїх обов'язків у межах міжнародного співробітництва. В контексті вищезгаданого вважаємо за необхідне розглянути за допомогою яких механізмів Інтерпол досягає поставлених цілей.

Відповідно до ст. 2 Статуту Інтерполу, визначено дві головні цілі: “забезпечувати та підтримувати найширшу взаємну допомогу між усіма органами кримінальної поліції в межах законодавства різних держав та в дусі Загальної декларації прав людини; створювати та розвивати всі інституції, які можуть ефективно сприяти попередженню та припиненню загальнокримінальних злочинів”. [2] Для досягнення вказаних цілей, Інтерпол виконує завдання за допомогою координаційної функції, яке полягає у забезпеченні координації міжнародного співробітництва

правоохоронних органів держав-членів у сфері громадської безпеки та у боротьбі із загальнокримінальною злочинністю: тероризмом, злочинами в області високих технологій, наркотрафіком, економічними злочинами, торгівлею людьми тощо. [1] Відтак, механізмів реалізації статутних завдань в арсеналі Інтерполу достатньо, серед яких пропонуємо зосередити увагу на глобальній телекомунікаційній системі I-24/7 (Інтерпол 24 години на добу - 7 днів на тиждень), що особливо актуально в сучасному світі, який супроводжується глобальною цифровізацією.

Інформаційно-пошукова система I-24/7, введена в дію у 2002 році, представляє собою всесвітню телекомунікаційну систему Інтерполу, яка побудована з урахуванням новітніх інформаційних технологій та надає конфіденційний цілодобовий доступ до інформаційних ресурсів Генерального секретаріату Інтерполу, а також дозволяє здійснювати обмін інформацією між національними центральними бюро Інтерполу в державах-членах. [3] Однією зі складових такої системи є дев'ятнадцять баз даних, призначених для централізованого накопичення та колективного використання інформації між державами-членами, яка стосується номінальної інформації про розшукуваних фізичних осіб, викрадене майно, обіг вогнепальної зброї та небезпечних матеріалів, організовані злочинні угруповання, викрадення та підроблення документів, викрадення творів мистецтва. Крім того, Генеральний секретаріат Інтерполу, на виконання поставлених завдань, забезпечує доступ до ще однієї складової системи I-24/7 - циркулярні повідомлення (картки Інтерполу), що були введені у 1946 р. з метою поширення критично важливої інформації, пов'язаної з транснаціональною злочинністю. Такі повідомлення публікуються Генеральним секретаріатом Інтерполу на запит Національного центрального бюро Інтерполу тієї чи іншої держави та надаються всім державам-членам для ознайомлення. Більш того, сповіщення також можуть надходити на прохання Міжнародних кримінальних трибуналів і Міжнародного кримінального суду для пошуку осіб, що обвинувачуються у вчиненні геноциду, військових злочинів і злочинів проти людяності, та на прохання ООН у зв'язку з виконанням санкцій, накладених Радою Безпеки. Наразі існує дев'ять типів сповіщень, які розрізняються за кольором, а саме: червоний - пошук місцезнаходження та арешт осіб, які розшукуються для притягнення до відповідальності або для відбування покарання; жовтий - для пошуку зниклих безвісти осіб, часто неповнолітніх; синій - для збору додаткової інформації про особу, місцезнаходження чи діяльність у зв'язку з кримінальним розслідуванням; чорний - пошук інформації про невпізнані тіла; зелений - попередження про потенційних злочинців та рецидивістів; помаранчевий - попередження про можливу загрозу власності; фіолетовий - попередження про торгівлю людьми та примусову працю; сірий (в пілотному режимі) - для відстеження та повернення активів, отриманих злочинним шляхом. [4] Ми вважаємо, саме за допомогою вищеописаного механізму - високорозвиненої системи електронного комунікаційного

обладнання - держави в межах Інтерполу мають змогу оперативно реагувати та попереджати транснаціональні злочини. В умовах глобальної цифровізації вищезгадані інструменти надають можливість державам-членам Інтерполу інтегруватися у єдиний інформаційний простір, що дозволяє скоординовано виконувати міжнародні зобов'язання, обмінюючись перевіреною інформацією в режимі реального часу, що суттєво скорочує час реагування на транснаціональні загрози. Практичним підтвердженням цих слів може слугувати випадок, який стався у 2018 році, де менш ніж за 48 годин за допомогою міжнародної поліцейської співпраці, було знайдено, ідентифіковано та заарештовано злочинця, який перебував у міжнародному розшуку за червоним повідомленням Інтерполу після вбивства - громадянина Словаччини Крістіана Данева (Kristian Danev). Затримання в такий короткий термін відбулось за допомогою використання інформації з бази даних про розшук фізичних осіб. [4] На нашу думку, цей випадок підтверджує, що інноваційна система I-24/7 насправді є цінним та критично необхідним засобом для реалізації завдань у повсякденній діяльності Інтерполу.

“Регламентований обмін поліцейською інформацією лежить в основі мандата Інтерполу, а центральне місце даних для роботи Інтерполу відображено в нашій давній прихильності до конфіденційності та захисту даних.” В контексті цієї цитати вважаємо за необхідне зазначити якими нормативно-правовими актами Інтерпол керується під час здійснення взятих на себе завдань. Перш за все, це Статут Інтерполу від 1956 р. (далі - Статут), який визначає керівні принципи та засади здійснення діяльності. Щодо спеціальних актів у сфері інформації, то у 2012 році набрали чинність “Правила щодо обробки даних” (далі - Правила), які, відповідно до п.2 ст.4 Правил, застосовуються до всіх операцій з обробки даних, що здійснюються в інформаційній системі Інтерполу. Більш того, Правила регламентують умови доступ до інформаційної системи Інтерполу третім особам, принципи щодо обробки інформації, правила опублікування та розповсюдження циркулярних повідомлень, конфіденційність інформації в рамках Інтерполу, роль Національних центральних бюро Інтерполу на державному рівні в обробці інформації тощо. Іншим правовим документом є Статут Комісії з контролю за файлами Інтерполу від 2017 року (далі - Статут Комісії), який уповноважує Комісію з контролю за файлами опрацьовувати запити стосовно інформації, що міститься у файлах Інтерполу та надавати Інтерполу рекомендації щодо будь-яких проєктів, операцій, встановлення правил або інших питань, які стосуються обробки персональної інформації, тимчасово фіксувати інформацію про публікацію карток в базі даних Інтерполу. [4]

Підбиваючи підсумки проаналізованого матеріалу, можемо констатувати, що Інтерпол слугує унікальним прикладом міжнародної організації, яка зважаючи на сучасні виклики міжнародних відносин, запроваджує передові механізми для здійснення взятих на себе завдань.

Зокрема, одним із найдієвіших механізмів стало запровадження у 2002 році та постійне оновлення інформаційно-пошукової системи I-24/7, яка забезпечує функціонування різноманітних баз даних та оперативний обмін інформацією між державами-членами Інтерполу за допомогою системи циркулярних повідомлень. Інтегровані у систему I-24/7 цифрові інструменти допомагають Інтерполу у моніторингу та попередженні транснаціональних злочинів. Як бачимо, нормативне регулювання інформації в рамках Інтерполу не охоплює велику кількість документів, проте Статуту, Правил та Статуту Комісії достатньо аби чітко оформити модель функціонування Інтерполу під час роботи з інформацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Леган І.М. Інтерпол як центр міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Серія: Право, 2019. URL:http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2019/4_2019.pdf#page=242 (дата звернення: 16.05.2025).
- 2.Статут Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол. Офіційний веб портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text (дата звернення: 16.05.2025).
- 3.Телекомунікаційна система I-24/7 НЦБ Інтерполу. Internet Archive Wayback Machine.URL:<https://web.archive.org/web/20070714125257/http://icpo.centrmia.gov.ua/info247.php> (дата звернення: 18.05.2025).
- 4.INTERPOL | The International Criminal Police Organization. URL: <https://www.interpol.int/> (дата звернення: 18.05.2025).

Романова Анастасія,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник- Братко І. В.,
к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

МОДЕЛЬ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ УКРАЇНИ

Південна Корея є однією з найбільш розвинених країн Азії, яка демонструє прогресивний підхід до різноманітних аспектів соціального та правового розвитку. Ювенальна юстиція в цій країні є важливою складовою національної правової системи, яка акцентує увагу на реабілітації та перевихованні неповнолітніх правопорушників. Вибір Південної Кореї для дослідження цього питання є цікавим через унікальність її підходів до роботи з молоддю, інтеграцію сучасних технологій у правовий процес та акцент на відновлювальному правосудді. Досвід функціонування ювенальної юстиції в Південній Кореї може слугувати ефективним орієнтиром для подальшого вдосконалення цієї системи саме в Україні, так як попри наявність значної кількості міжнародних актів, тема залишається недостатньо дослідженою в українській правовій науці, особливо у частині механізмів імплементації та практичного застосування міжнародних норм у вітчизняному правосудді.

Розвиток системи ювенальної юстиції у Південній Кореї почався ще у середині XX століття. Першим важливим кроком стало ухвалення Закону про неповнолітніх (소년법) у 1958 році. У 1988 році були створені спеціалізовані суди для неповнолітніх, а у 2007 році розширено програми перевиховання для молодих правопорушників [1]. Цей закон вперше запровадив окрему систему правосуддя для неповнолітніх, визнаючи, що діти можуть не повністю розуміти наслідки своїх вчинків, а тому потребують іншого підходу, ніж дорослі злочинці. Основними завданнями цього закону стали запобігання правопорушенням, перевиховання та соціальна реабілітація неповнолітніх.

Модель ювенальної юстиції в Південній Кореї ґрунтується на комплексному підході, що передбачає дію низки спеціалізованих законів: Закон про неповнолітніх (1958) встановлює правовий статус неповнолітніх

правопорушників і механізми їх реабілітації; Закон про захист дітей (1961) гарантує добробут та розвиток дитини; Закон про молодь (1991) визначає права, обов'язки та заходи соціальної підтримки для молоді; Закон про захист молоді (1997) спрямований на убезпечення молодого покоління від шкідливого контенту та небезпечного середовища; Закон про захист дітей від сексуальних злочинів (2000) запроваджує суворі заходи протидії сексуальному насильству; а Спеціальний закон про покарання за злочини проти дітей (2014) посилює відповідальність за насильницькі дії проти неповнолітніх, що разом створює ефективну законодавчу базу для охорони прав дітей та попередження правопорушень у дитячому середовищі [2]. Перелічені закони створюють цілісну систему захисту дітей та підлітків, враховуючи як профілактику правопорушень, так і реабілітацію молодих правопорушників.

Південнокорейська модель ювенальної юстиції ґрунтується на принципах виправлення та соціальної реабілітації, розрізняючи правопорушників за віковими групами: діти віком від 10 до 14 років не підлягають кримінальній відповідальності, але до них можуть застосовуватись виховні заходи, тоді як підлітки віком від 14 до 19 років можуть нести кримінальну відповідальність за тяжкі злочини; при цьому система передбачає гнучкий підхід, що включає можливість передачі справ до сімейних судів навіть після початку кримінального провадження, що дозволяє уникнути надмірного покарання та зосередитися на виправленні і ресоціалізації неповнолітнього [1].

Система ювенальної юстиції в Південній Кореї є багаторівневою та передбачає інтеграцію спеціалізованих інституцій і програм, зокрема судів для неповнолітніх, які розглядають справи з акцентом на реабілітацію, а не лише покарання; центрів класифікації неповнолітніх, де проводиться психологічна оцінка, визначається ризик рецидиву та формується індивідуальний план реабілітації; а також програм соціальної реабілітації, що охоплюють пробаційний нагляд, громадські роботи, освітні ініціативи й підтримку сімей, спрямованих на успішну ресоціалізацію неповнолітніх правопорушників.

Наприклад, Сеульський центр класифікації неповнолітніх є державною установою, яка приймає неповнолітніх, що через одну помилку потребують особливого захисту з боку держави, переданих судом до ювенального відділення. У цьому центрі надається захист і освіта (формування моральних цінностей) для сприяння їхньому розвитку в здорових підлітків, одночасно здійснюється діагностика причин їхніх правопорушень та проблемної поведінки, а також надаються психолого-правові матеріали суду [3].

Також в Південній Кореї існує Бюро політики запобігання злочинності, яке було створене з метою не лише захисту суспільства від злочинців, а й формування безпечного та здорового соціуму шляхом реінтеграції правопорушників, є організацією, що здійснює управління пробаційними службами, через які реалізуються заходи пробації, громадські роботи та обов'язкові реабілітаційні програми, а також контролює навчальні центри для

неповнолітніх, які, забезпечуючи стабільне життєве середовище, сприяють гармонійному розвитку й адаптації юних правопорушників, і керує Національною судово-медичною лікарнею, в якій проходять лікування психічно хворі правопорушники з метою їх реабілітації та забезпечення безпеки суспільства [4].

У 2008 році Корея розпочала експериментувати з судовими процесами, в яких брали участь присяжні, але вони виявились здебільшого невдалими. Натомість судові справи в Кореї розглядаються одним суддею, або ж, у більш серйозних випадках, трьома суддями. Тим не менше, досі не було жодного судового процесу з присяжними щодо неповнолітнього. Особливістю є й те, що у залі суду будь-яка особа, включаючи суддів, юридичних асистентів, опікунів, адвокатів і самого обвинуваченого, має право висловлювати свою думку щодо поданих доказів. Водночас жертви злочинів зазвичай не присутні в суді, хоча вони мають право бути присутніми і виступати, але часто залишаються без інформації до оголошення вироку. Обвинувачений має значно активнішу роль у порівнянні з юридичною системою США, оскільки часто звертається безпосередньо до судді, а суддя постійно ставить йому питання протягом судового процесу [5]. Отже, у пошуках ефективніших механізмів здійснення правосуддя, Південна Корея намагається експериментувати з новими формами судового розгляду, зокрема залученням присяжних, хоча такі спроби поки що не дали очікуваних результатів.

Незважаючи на успіхи, система ювенальної юстиції Південної Кореї має певні виклики, наприклад, основною проблемою ювенальної юстиції в Південній Кореї є її м'якість щодо малолітніх правопорушників, що часто призводить до того, що серйозні злочини не отримують належного покарання, також викликає обурення громадськості, що стало очевидним після низки жахливих випадків, таких як трагічний інцидент, коли учениця п'ятого класу смертельно поранила свою однокласницю, і за це отримала мінімальні наслідки згідно з чинним Законом про неповнолітніх. Водночас, у правовій спільноті з'явилися пропозиції, що зниження віку кримінальної відповідальності може призвести до переповнення виправних установ, не вирішуючи основних проблем, таких як психічне здоров'я неповнолітніх правопорушників. Крім того, експерти пропонують покращити систему реабілітації, а не лише збільшити покарання [6].

Підсумовуючи, варто зазначити, що ювенальна юстиція в Південній Кореї не є бездоганною і викликає чимало дискусій у суспільстві, вона все ж ґрунтується на чітко визначеній правовій базі та послідовній процедурі. Її головна мета полягає не лише у реагуванні на правопорушення, а й у створенні умов для виправлення та повернення неповнолітніх до повноцінного життя в суспільстві. Реабілітаційна спрямованість системи, попри критику за м'якість, залишається ключовою ознакою гуманного підходу, що визнає потенціал кожної дитини змінитися за умови належної підтримки, виховання та соціального супроводу.

Південна Корея може слугувати цінним орієнтиром для України у розбудові ефективної системи ювенальної юстиції, оскільки в цій країні вже сформовано комплексну правову та інституційну основу, що включає спеціалізовані закони, окремі суди для неповнолітніх, мережу реабілітаційних центрів, профілактичні освітні заходи у школах та постійні реформи, спрямовані на вдосконалення системи. На відміну від України, де ювенальна юстиція перебуває на етапі фрагментарного формування та не має єдиної координаційної моделі, південнокорейський досвід демонструє, як комплексний підхід — із поєднанням превентивних, правових та реабілітаційних інструментів — може ефективно сприяти ресоціалізації неповнолітніх правопорушників. Імплементация подібних підходів в Україні потребує не лише оновлення законодавства, але й політичної волі, системного фінансування та широкої міжвідомчої співпраці, що у довгостроковій перспективі сприятиме зменшенню рівня дитячої злочинності та підвищенню довіри до правосуддя. Адже важливо не лише карати за правопорушення, але й створювати умови для повернення молодих людей до нормального життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.대한민국 법제처. 소년법. URL: <https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EC%86%8C%EB%85%84%EB%B2%95>
- 2.청소년 범죄와 소년법 – 판례 중심 분석. NAVER Blog. URL: <https://blog.naver.com/the9ya2/223549150454>
- 3.Juvenile Justice System. Ministry of Justice, Republic of Korea. URL: <https://www.cppb.go.kr/cppb/948/subview.do>
- 4.Ministry of Justice, Republic of Korea. Juvenile Protection & Crime Prevention Bureau. URL: https://www.moj.go.kr/cppb_eng/2800/subview.do
- 5.An Intro to Korea's Juvenile Justice System. Your Future Diplomat.Medium. URL: <https://yourfuturediplomat.medium.com/an-intro-to-koreas-juvenile-justice-system-b8787b6e4ea1>
- 6.Public Report – Juvenile Justice Reform in Korea. GOOVER. URL: <https://seo.goover.ai/report/202503/go-public-report-en-7333cb3c-15ab-4514-ba81-0028d47312f0-0-0.html>

*Самченко Діана,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ворошилова І. В.,
к.ю.н., с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

“ЗЕЛЕНА ДИПЛОМАТІЯ” ТА НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ: НОВІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У контексті глобальних екологічних викликів сучасності особливої актуальності набуває розвиток інноваційних форм міжнародного екологічного співробітництва. Потрійна планетарна криза, пов'язана зі зміною клімату, втратою біорізноманіття та масштабним забрудненням, становить глобальну та екзистенційну загрозу людству та загострює існуючі проблеми безпеки. Ситуація додатково ускладнюється триваючими збройними конфліктами, зокрема повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке завдало величезної шкоди довкіллю та спровокувала енергетичну і продовольчу небезпеку в усьому світі. У цих умовах традиційні механізми міждержавної взаємодії демонструють недостатню ефективність, що зумовлює необхідність пошуку та впровадження нових форматів співпраці. "Зелена дипломатія" та залучення неурядових організацій до розв'язання екологічних проблем являють собою новітні підходи до реалізації міжнародної екологічної політики.

Екологічна або "зелена" дипломатія являє собою комплексну концепцію, що поєднує екологічні проблеми з політикою та міжнародними відносинами. За своєю сутністю, це процес співпраці, переговорів та обміну інформацією між країнами з метою здійснення спільних зусиль щодо подолання екологічних проблем та досягнення сталого розвитку. В умовах загострення екологічних викликів глобального масштабу, екологічна дипломатія набуває статусу пріоритетного напрямку міжнародної взаємодії та невід'ємної складової сучасних міжнародних відносин.

Екологічна дипломатія охоплює широкий спектр питань, серед яких вирішення проблем збереження природних ресурсів, боротьба із забрудненням, а також сприяння сталому розвитку. Елементами екологічної дипломатії є співпраця з іншими країнами, участь у міжнародних договорах та розробка спільних стратегій з управління природними ресурсами. Особливого

значення екологічна дипломатія набуває в контексті реалізації концепції сталого розвитку, що передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної стійкості.

Міжнародні угоди виступають фундаментальним правовим інструментом екологічної дипломатії. Такі угоди можуть включати зобов'язання щодо зменшення викидів парникових газів, охорони водних ресурсів, збереження біорізноманіття та інші заходи для збереження навколишнього середовища. Яскравими прикладами таких договорів є Паризька угода про зміну клімату (2015) та Кіотський протокол (1997), які спрямовані на боротьбу зі зміною клімату та зменшення викидів парникових газів.

Міжнародні конференції та зустрічі становлять важливий формат екологічної дипломатії, надаючи державам можливість обговорити екологічні проблеми та узгодити спільні заходи для їх вирішення. Саміти ООН з питань зміни клімату та інші міжнародні конференції є важливими платформами для дипломатичних переговорів та обговорення стратегій зменшення впливу на зміну клімату, збереження біорізноманіття та інших екологічних викликів. Ці події сприяють співпраці та обміну ідеями між країнами.

У сучасному світі виділяються дві основні форми міжнародного співробітництва з проблем охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування. Перша – це договірна форма співпраці, що виражається в укладенні міжнародних договорів, спрямованих на вирішення екологічних проблем. Друга – організаційна форма співробітництва, що виявляється у створенні і діяльності міжнародних міждержавних екологічних організацій, а також в організації міжнародних конференцій з проблем охорони навколишнього середовища.

Показовим прикладом інституціоналізації екологічної дипломатії є зелена дипломатія Європейського Союзу. 18 березня 2024 року Рада ЄС схвалила висновки щодо зеленої дипломатії, однозначно підтвердивши зобов'язання ЄС сприяти справедливому та інклюзивному зеленому переходу та підтримувати виконання глобальних зобов'язань у тісній співпраці з країнами-партнерами по всьому світу. Зелена дипломатія ЄС підтримуватиме перехід від викопного палива у справедливий, упорядкований і рівноправний спосіб, відповідно до результатів Глобальної інвентаризації в рамках Паризької угоди. ЄС та його держави-члени будуть сприяти створенню енергетичного сектору, переважно вільного від викопного палива, задовго до 2050 року.

Міжнародні неурядові організації (МНУО) відіграють все більш значущу роль у системі міжнародного екологічного співробітництва, виступаючи як повноцінні суб'єкти міжнародного екологічного права. МНУО характеризуються широкою мережею місцевих осередків, високим рівнем співпраці із державними органами на усіх рівнях, особливо національному. Їм притаманні політико-лобістські методи роботи та проведення заходів. Серед таких методів: ініціювання парламентських слухань з проблем довкілля, безпосередня співпраця з органами державної влади, ініціювання законопроектів. Застосування таких методів роботи часто пояснюється тим,

що вирішення тих чи інших екологічних проблем потребує кардинальних змін у охороні та раціональному використанні природних ресурсів.

Деякі екологічні МНУО функціонують як ресурсні центри, характеризуючись невеликим штатом і широким колом професійних контактів та аналітичною роботою. Ці організації зосереджуються більшою мірою на підготовці звітів, аналітичних матеріалів, що дають можливість сформулювати певні програмні дії. Активним прикладом такої діяльності є участь екологічних громадських організацій щодо забезпечення процесу адаптації українського екологічного законодавства до законодавства Євросоюзу.

Інша категорія МНУО зосереджується на локальній діяльності, що має переважно місцевий характер. Їх особливістю є близькість до громади, до проблем, що виникають в межах певних місцевостей, хоча існує багато прикладів, коли такі організації займаються регіональними проблемами. Найбільша кількість екологічних МНУО працює за такими напрямками, як екологічна освіта та виховання, експертна діяльність, контроль за станом природних ресурсів, інформування громадськості. Численні екологічні організації займаються екологічною журналістикою самі або взаємодіють зі ЗМІ, що сприяє підвищенню обізнаності населення щодо екологічних проблем та шляхів їх вирішення.

Отже, аналіз сучасних тенденцій у сфері міжнародного екологічного співробітництва свідчить про формування нових форм взаємодії, що характеризуються більшою гнучкістю, інклюзивністю та орієнтацією на практичні результати. "Зелена дипломатія" як концептуальний підхід до міжнародної взаємодії у сфері екології демонструє значний потенціал для координації зусиль різних суб'єктів у подоланні глобальних екологічних проблем. Активне залучення неурядових організацій до міжнародного екологічного співробітництва сприяє демократизації процесів прийняття рішень та забезпечує врахування інтересів різних соціальних груп.

Оптимізація міжнародного екологічного співробітництва потребує подальшого розвитку інституційних механізмів взаємодії державних структур з неурядовими організаціями, посилення правової бази екологічної дипломатії та розширення інструментарію вирішення екологічних проблем. Важливим аспектом удосконалення системи міжнародної екологічної співпраці є забезпечення ефективної імплементації досягнутих домовленостей, що вимагає розробки дієвих механізмів моніторингу та контролю за виконанням зобов'язань у сфері охорони довкілля та раціонального природокористування. Лише через міжнародну співпрацю, узгоджене розв'язання глобальних екологічних проблем та обмін знаннями і технологіями можна створити стійке та стає майбутнє для всіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Dodds, Felix. NGO diplomacy: The influence of nongovernmental organizations in international environmental negotiations. Mit Press, 2007. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.7551/mitpress/7512.001.0001>

- 2.Arts, Bas. Non-state actors in global environmental governance: New arrangements beyond the state. Palgrave Macmillan UK, 2006.
- 3.Gutsova, O. S.; Yakovyuk, I. V. Environmental diplomacy of the European Union. Legal electronic journal, 2022, 5: 634-637. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/153>
- 4.Бохан А. В. Екологічна дипломатія в інтерактивній модальності глобалізації : монографія / А. В. Бохан. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 456 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: 10.31617/m.knute.2018-775
- 5.Бохан, А. В. Кластери екологічної дипломатії в міжнародній співпраці. Бізнес Інформ, 2022, 2: 4-9. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-2-4-9>
- 6.Як буде розвиватися зелена дипломатія ЄС // Зелена трансформація України. — 2024. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://greentransform.org.ua/yak-bude-rozvyvatysya-zelena-dyplomatiya-yes/>
- 7.Кліматична дипломатія в ЄС: висновки та рекомендації для України — Київ: Український центр європейської політики, 2019. — 20 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ucn.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/climate-diplomacy.pdf>

*Скочій Дар'я,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник – Грицяк І.А.,
к.ю.н., д.н.держ.упр., професор,
професор кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

МІЖНАРОДНИЙ СУД ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Актуальність теми. Міжнародний суд ООН є головним судовим органом, який розглядає спори між державами та надає консультативні висновки за міжнародним правом. Однак у сучасних умовах нівелювання міжнародно-правової системи, зламу глобальної системи безпеки та виникнення нових збройних конфліктів у різних країнах світу роль і значення цього Суду як універсального органу правосуддя набуває особливої ваги та актуальності, а тому потребує уважного вивчення.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний суд ООН виступає головною судовою інстанцією, створеною для розв'язання спорів між державами та підтримання правопорядку у сфері міжнародних відносин. Його структура та юрисдикція мають ключове значення, оскільки регламентують процедуру формування суду, визначення його складу та обсяг повноважень. Ці аспекти докладно прописані у Статуті Організації Об'єднаних Націй і ряді інших міжнародно-правових документів [3].

До складу Міжнародного Суду ООН входять 15 суддів, яких обирають Генеральна Асамблея та Рада Безпеки ООН строком на дев'ять років. Суд функціонує у Палаці миру в Гаазі, що робить його єдиним основним органом ООН, розташованим поза межами Нью-Йорка. При формуванні складу Суду враховується представлення основних правових систем світу, а також географічне різноманіття, причому одна держава не може мати більше одного судді. Кандидати обираються з огляду на їхній професіоналізм, високі моральні якості та досвід у галузі міжнародного права. Голова та заступник голови Суду обираються на трирічний термін із можливістю переобрання. Сам виборчий процес відбувається шляхом таємного голосування за принципом абсолютної більшості [6].

Відповідно до статті 34 Статуту Міжнародного Суду, сторонами в справах можуть виступати виключно держави. Проте для забезпечення неупередженого розгляду справ і правильного тлумачення міжнародних правових норм важливою залишається взаємодія Суду з міжнародними організаціями. У зв'язку з цим Суд має право звертатися до міждержавних організацій із запитом про надання інформації, що стосується конкретних справ, а також приймати таку інформацію у випадку її добровільного надання.

Розгляд справ у Міжнародному Суді ООН може ініціюватися двома шляхами: або через подання спеціальної угоди між сторонами спору, або шляхом внесення односторонньої письмової заяви до Секретаря Суду. У будь-якому з варіантів заявники повинні чітко окреслити сторони конфлікту та суть претензій. Після подання заяви Секретар оперативно повідомляє всіх зацікавлених суб'єктів. Суд функціонує двома офіційними мовами — французькою та англійською — і сторони мають право обирати будь-яку з них. Представництво держав у Суді здійснюється через уповноважених осіб, які можуть залучати радників або юристів для участі в процесі.

Судочинство передбачає як письмову, так і усну форму. До письмової належать меморандуми, контрмеморандуми, відповіді на них та інші процесуальні документи. Усна форма включає свідчення експертів, виступи свідків, адвокатів і представників сторін. Розгляд справи очолює Голова Суду, а у разі його відсутності — Віце-голова. Засідання, як правило, є відкритими для публіки, однак Суд може прийняти рішення про їх закритий характер за власною ініціативою або на прохання сторін. На кожному засіданні ведеться офіційний протокол, який підписується Головою та Секретарем Суду.

Відповідно до статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, під час розгляду спорів між державами Суд застосовує виключно норми міжнародного права. Основними джерелами, на які він посилається, є: міжнародні конвенції — як загального, так і спеціального характеру — що закріплюють правила, однозначно визнані сторонами спору; міжнародні звичаї, які підтверджують усталену практику, сприйняту як правова норма; загальні принципи права, що визнаються розвиненими націями; а також, із урахуванням положень статті 59, судова практика і наукові праці авторитетних фахівців у галузі міжнародного публічного права, які використовуються як допоміжні джерела для уточнення правових норм. Варто підкреслити, що рішення Міжнародного Суду мають обов'язкову силу лише для учасників конкретного спору та виключно в межах цієї справи — таке обмеження закріплене в статті 59 Статуту. Проте на практиці такі рішення часто мають вплив на подальше формування судової практики і використовуються як орієнтир у подібних справах [6, 1].

З огляду на те, що Суд має юрисдикцію лише щодо міждержавних спорів, стаття 36 Статуту визначає: «Кожен учасник цього Статуту може в будь-який час заявити про визнання обов'язкової юрисдикції Суду, *ipso facto*, без укладення спеціальної угоди, щодо будь-якої іншої держави, яка взяла на себе аналогічне зобов'язання, у всіх справах, що стосуються: тлумачення

міжнародних договорів; питань, пов'язаних з міжнародним правом; встановлення фактів, що можуть свідчити про порушення міжнародних зобов'язань; визначення характеру та обсягу компенсації, що підлягає сплаті за таке порушення» [6]. Це положення означає, що згода на юрисдикцію Суду є автоматичною і не потребує додаткового укладення спеціальної угоди між державами, за умови, що обидві сторони надали відповідну згоду.

Процедурні правила, що регулюють діяльність Міжнародного Суду ООН, є досить чітко визначеними. Вони передбачають обов'язкову участь усіх сторін у процесі через офіційних представників, які виступають від імені своїх держав. Ці представники мають право залучати повірених та адвокатів, яким надаються відповідні імунітети та привілеї, необхідні для незалежного виконання ними своїх функцій.

Судовий розгляд справи включає два основних етапи: письмову підготовку та усні слухання. На першому етапі сторони готують і подають пакет документів, до якого входить офіційне повідомлення про початок провадження, меморандум із детальним викладом позиції однієї зі сторін, контрмеморандум — відповідь від іншої сторони, а також, за потреби, додаткові пояснення та докази. Усі матеріали подаються до Суду через Секретаріат у встановлені строки відповідно до затверджених процедур. Усна частина процесу зазвичай проходить у формі відкритих слухань, де сторони представляють свої позиції через офіційно уповноважених осіб. Найчастіше цю роль виконують юридичні радники або інші фахівці, що працюють у структурах міністерств закордонних справ [6, 5].

Висновки. Міжнародний суд ООН є головним судовим органом, який розглядає спори між державами та надає консультативні висновки за міжнародним правом, а його діяльність базується на чітко визначених нормах Статуту ООН. Організаційна структура, процедура обрання суддів та процесуальні правила забезпечують неупереджений розгляд справ на основі міжнародного права. Попри обмежену юрисдикцію, яка залежить від згоди держав, рішення Суду мають значну правову вагу та формують важливу практику застосування міжнародних норм. В сучасних умовах активізації різноманітних викликів і загроз усталеним міжнародним системам забезпечення миру й стабільності у світі. Міжнародний суд ООН намагається здійснювати свою місію в глобальному управлінні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. — К.: Либідь, 2002. — 608 с.
2. Діяльність Міжнародного Суду ООН на сучасному етапі розвитку міжнародного права / Я. С. Пасічник // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. - 2011. - Вип. 2. - С. 411-418.
3. Загальні відомості про Міжнародний суд ООН. Офіційний вебпортал Організації Об'єднаних Націй. Електронне джерело: <https://www.un.org/ru/icj/info.shtml>.

4. Міжнародний суд ООН як засіб мирного розв'язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві / К. О. Савчук, О. І. Мельничук // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 4. - С. 341-347.
5. Регламент Міжнародного суду ООН. Офіційний вебпортал Організації Об'єднаних Націй. Електронне джерело: <https://www.un.org/ru/icj/rules.shtml>.
6. Статут Міжнародного суду ООН. Офіційний вебпортал Організації Об'єднаних Націй. Електронне джерело: <https://www.un.org/ru/icj/statut.shtml>.

Снігур Вікторія,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник – Грицяк І.А.,
к.ю.н., д.н.держ.упр., професор,
професор кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Актуальність теми зумовлена тим, що миротворчі операції ООН є одним з головних механізмів підтримання міжнародного миру та безпеки, зокрема в умовах таких сучасних глобальних викликів і загроз, як збройні конфлікти, терористичні акти, гібридні прояви, гуманітарні катастрофи, порушення прав людини тощо. Тематика про ці проблеми привертає все більшу увагу, оскільки діяльність миротворчих місій потребує постійного і детального вивчення та рекомендацій щодо запровадження ефективності їх здійснення. Крім того, актуальність дослідження зумовлена трансформацією самої миротворчої політики ООН, що включає реформування її діяльності, активізацію превентивної дипломатії, розширення мандатів місій, а також інтеграцію сучасних технологій у процеси мирного врегулювання.

Миротворча діяльність ООН здійснюється не лише в умовах збройних конфліктів, а й у кризових ситуаціях задля підтримання миру та безпеки. Вона базується на нормах національного законодавства приймаючої та відправляючої держав, міжнародного гуманітарного права, положеннях регіональних організацій і статутних документах. Практичними заходами є розміщення військових контингентів, застосування санкцій, відправлення спостерігачів, а також дипломатичні ініціативи з врегулювання конфліктів та забезпечення безпеки [1].

Правову основу миротворчих операцій складають: Статут ООН, спеціальні миротворчі місії, універсальні міжнародні правові норми, що регулюють захист прав людини як у мирний, так і у воєнний час, Угода про статус дій (SOMA); Угода про статус військ (SOFA); Конвенція про привілеї та імунітети організації Об'єднаних Націй 1946 р.; Конвенція ООН про безпеку організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу 1994 р.; Меморандум про

взаєморозуміння між Урядами країн-учасниць; Інформаційний бюлетень Генерального секретаря 1999 року "Про застосування міжнародного гуманітарного права для миротворців ООН", Угода Міністерства оборони про «технічне співробітництво між країнами-учасницями та міжнародними організаціями» [2].

Персонал ООН, залучений до миротворчих місій, користується юридичним захистом на підставі таких міжнародно-правових актів: Конвенція ООН 1994 року про безпеку персоналу організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу; Конвенція ООН про привілеї та імунітети 1946 р.; Закон "Про Збройні конфлікти" [3].

Угода про статус збройних сил (SOFA) – це міжнародний договір, що визначає правовий статус іноземних військових у приймаючій державі. Вона регулює їхні права, привілеї, юрисдикцію та порядок транспортування військової техніки. Зазвичай такі угоди передбачають обмеження юрисдикції приймаючої країни щодо військових баз, що викликає критику [4]. SOFA і SOMA, укладені для миротворчих операцій, є двосторонніми або багатосторонніми договорами, які регулюють статус, права та обов'язки міжнародних місій і їхнього персоналу, включаючи військових, правоохоронців та цивільних фахівців. Їхня відсутність може загрожувати суверенітету приймаючої держави та ускладнювати співпрацю з місцевою владою [5, с. 306-310].

Меморандум про взаєморозуміння (MOU) – це угода між ООН та державами-членами, що встановлює адміністративні, матеріально-технічні та фінансові умови участі в миротворчих місіях, зокрема постачання персоналу та обладнання.

Ефективність здійснення миротворчих операцій ООН залежить від чіткої міжнародно-правової бази та інституційної координації, яка забезпечує узгодженість дій усіх учасників та дотримання правового порядку в зоні конфлікту.

Система колективної безпеки в рамках ООН базується на діяльності спеціалізованих установ, які мають чітко визначені мандати та функції у сфері підтримання міжнародного миру. Вони здійснюють заходи, спрямовані на мирне врегулювання конфліктів, запобігання загрозам, порушенням миру та актам агресії. Відповідно до Статуту ООН, такі установи поділяються на головні, допоміжні та адміністративні органи. Ключову роль у забезпеченні міжнародної безпеки відіграють Рада Безпеки, Генеральна Асамблея та Секретаріат на чолі з Генеральним секретарем. Згідно зі статтями 20 і 29 Статуту ООН, як Генеральна Асамблея, так і Рада Безпеки мають повноваження створювати допоміжні органи для підвищення ефективності виконання своїх завдань [6]. Рада Безпеки має провідні повноваження у питаннях міжнародної безпеки (ст. 24), включно з ухваленням обов'язкових рішень (ст. 25) [7, с. 359–363]. Вона визначає загрози миру, акти агресії, застосовує санкції або силові заходи. У межах своєї компетенції Рада Безпеки ухвалює як рекомендаційні рішення, що не є обов'язковими для виконання,

так і юридично зобов'язуючі резолюції. Особливе значення має стаття 25 Статуту ООН, згідно з якою всі держави-члени зобов'язані виконувати рішення Ради Безпеки [7, с. 359–363]. На противагу, Генеральна Асамблея, надає рекомендації, ініціює обговорення загальних принципів співпраці та сприяє розвитку міжнародного права, хоча її рішення здебільшого мають рекомендаційний характер (ст. 12) [2]. Відповідно до пункту 1 статті 12 Статуту, якщо певний конфлікт або ситуація вже перебуває в компетенції Ради Безпеки, Генеральна Асамблея не може надавати свої рекомендації, якщо тільки Рада Безпеки не звернеться з відповідним запитом. Водночас, Генеральна Асамблея має право інформувати Раду Безпеки про потенційні загрози міжнародному миру та безпеці.

Миротворчі операції санкціонує Рада Безпеки, визначаючи мандат і завдання місії. П'ять постійних членів Ради – США, Велика Британія, Франція, Китай і Росія – мають право вето, що може блокувати рішення щодо миротворчості. Генеральний секретар здійснює оперативне управління через Секретаріат [8].

Створення нової місії включає запит Генерального секретаря до держав-членів щодо участі, визначення мандату місії, стратегічну розробку політики та розподіл функцій між ООН, регіональними структурами й іншими суб'єктами. Важливу роль відіграє Спеціальний комітет Генеральної Асамблеї з питань підтримання миру, що виконує консультативну функцію. Після фінансового аналізу проект резолюції щодо операції затверджується Генеральною Асамблеєю [8].

Формування цивільного компоненту миротворчих операцій здійснюється двома ключовими структурами – Департаментом операцій з підтримання миру (ДОПМ) та Департаментом польової підтримки (ДПП). Департамент операцій з підтримання миру (ДОПМ) керує місіями, координує військові та поліцейські підрозділи, веде переговори з урядами, розробляє методики та оперативні плани. Департамент польової підтримки (ДПП) відповідає за логістику, фінанси, кадри та інфраструктуру. Обидва департаменти працюють у тісній співпраці та підпорядковуються керівництву місії [2]. Обидва департаменти відповідають за планування політичних, військових, оперативних і технічних аспектів миротворчих місій, керуючись вказівками голови місії. У процесі підготовки до розгортання операції створюється Спільна робоча група або Комплексна цільова група в штаб-квартирі ООН, яка включає представників усіх дотичних структур, фондів і програм ООН. Після завершення етапу планування реалізація заходів розпочинається якомога швидше з урахуванням поточної політичної та безпекової ситуації в регіоні [2].

Рішення про фінансування та створення місій ухвалює Рада Безпеки. Стратегічне керівництво здійснює Військово-штабний комітет, створений за ст. 47 Статуту. Він координує військові дії, сприяє контролю над озброєннями та надає рекомендації щодо примусових заходів у сфері безпеки [2].

Отже, миротворчі операції ООН ґрунтуються на міжнародних правових засадах і забезпечуються комплексною організаційною структурою. Вони

охоплюють широкий спектр завдань – від контролю за припиненням вогню до підтримки стабільності, захисту прав людини та відновлення державних інституцій. З часом мандати миротворчих місій стали більш багатопрофільними, а їхня ефективність залежить від міжнародної співпраці та адаптації до нових викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. MacFarlane N.S., Weiss T. The United Nations, Regional Organizations and Regional Security // Third World Quarterly, 1994. - Vol. 15. - № 2. - P. 277-295. - URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09636419209347498>
2. Новосад З.Ю. Миротворчі місії ООН: міжнародно-правові засади та роль у припиненні воєнних конфліктів: авторськ. кваліф. магістерська робота : спец. 291 - міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії / З.Ю.Новосад. - Тернопіль, 2023. - 80с.
3. Nordli E. Methods and Techniques for Serving on a Peacekeeping Mission as a UN Military Observer // Peace Operations Training Institute. - URL: https://cdn.peaceopstraining.org/course_promos/military_observers/unmo_english
4. Mason C. Status of Forces Agreement (SOFA): What Is It, and How Has It Been Utilized? // Congressional Research Service. - URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/126384/187406.pdf>
5. Савчук К.О., Проценко І.М. Міжнародні договори SOFA/SOMA: особливості укладення та змісту // Часопис Київського університету права - 2018 - №3 - С. 306-310
6. Karlsrud J., Oksamytna K. Norms and Practices in UN Peacekeeping: Evolution and Contestation // International Peacekeeping, 2019, VOL. 26, NO. 3, 253-254 - URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13533312.2019.1600637>
7. Грачова В.В. Роль Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН у забезпеченні міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом // Часопис Київського університету права - 2013 - №4. - С. 359-363
8. Provisional Rules of Procedure (S/96/Rev.7) // United Nations Security Council // Practices, Procedures and Working Methods [Електронний ресурс]. - URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/provisional-rules-procedure>

Шалівська Вікторія,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник- Ворошилова І. В.,
к.ю.н, с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРУДОВОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Активний розвиток цифрових технологій не лише змінює форми ведення бізнесу, але й докорінно трансформує сферу праці, що вимагає відповідного реагування з боку законодавства. Цифровізація економіки зумовлює появу нових моделей зайнятості, таких як дистанційна робота, гіг-економіка, фріланс, нефіксований робочий час, що виходять за межі традиційних правових рамок. Це створює як нові можливості для працівників і роботодавців, так і численні виклики у сфері правового регулювання.

Одним з головних наслідків цифровізації є поява нестандартних форм зайнятості. Наприклад, гіг-економіка (gig economy), яка передбачає тимчасову чи проектну роботу через цифрові платформи (Uber, Upwork, Glovo тощо), стала одним з ключових феноменів нової економіки. Такі працівники часто не мають офіційного трудового статусу, що позбавляє їх соціального страхування, пенсійного забезпечення, оплачуваної відпустки тощо. Як зазначає дослідниця Радіонова-Водяницька В.О., в умовах цифрової економіки особливої актуальності набуває питання перегляду трудових стандартів та підходів до регулювання нестандартних форм зайнятості [1].

Також значну увагу у роботі приділено дистанційній та надомній праці. Ці форми, особливо після пандемії COVID-19, стали масовими і потребують оновлення нормативної бази. Зокрема, виклики полягають у складності обліку робочого часу, організації умов праці та визначенні відповідальності сторін. Важливо враховувати рекомендації МОП, яка у своїх документах наголошує на необхідності захисту прав дистанційних працівників та гарантування їм рівних умов порівняно з тими, хто працює в офісі [2].

Ще одним ключовим викликом є захист персональних даних працівників. У цифровому середовищі зростає обсяг обробки та передачі особистої

інформації, зокрема при використанні електронних систем управління персоналом, хмарних сервісів, систем відеонагляду тощо. В роботі враховано позицію Середи О.Г. та Красюк Т.В., які наголошують на необхідності уніфікації законодавства у сфері захисту персональних даних працівників відповідно до європейських стандартів [3].

Не менш важливою проблемою є питання правової невизначеності та відсутності чітких правових механізмів для оформлення трудових відносин у цифровому просторі. Традиційне трудове законодавство побудоване на сталих формах зайнятості, з фіксованим робочим графіком, фізичним місцем праці та стабільними обов'язками. У той час як у цифровій економіці робота може виконуватись з будь-якої точки світу, у зручний для працівника час, без прямого контролю з боку роботодавця. Це вимагає нових типів трудових договорів, таких як гіг-контракти, контракти з нефіксованим робочим часом, а також гнучких механізмів соціального захисту [5].

Крім того, цифровізація посилює нерівність доступу до праці та створює нові виклики щодо права на гідні умови праці. Працівники можуть стикатися з дискримінацією через алгоритмічне управління, непередбачувані зміни у графіку роботи, втрату стабільності доходів. Як зазначає Ковбаско О.М., цифрова трансформація має амбівалентний характер — поряд із позитивними аспектами, вона призводить до зростання нестабільності на ринку праці та вимог до професійної мобільності [4]. Розвиток цифрової економіки також викликає потребу у нових підходах до соціального страхування. Працівники фріланс-сектору часто не мають доступу до базових соціальних гарантій — лікарняних, декретних, пенсії. Тому у ряді країн вже розглядаються концепції універсального соціального забезпечення, що не залежить від форми зайнятості. Такі підходи можуть стати перспективними й для України [6].

У роботі підкреслено, що модернізація трудового законодавства повинна базуватися на принципах гнучкості, адаптивності та балансу інтересів працівників і роботодавців. Необхідним є впровадження чітких нормативно-правових актів, які регулюють питання дистанційної роботи, цифрових форм найму, захисту персональних даних, а також гарантування соціального захисту всіх категорій працівників.

Підсумовуючи вищесказане, цифровізація економіки докорінно змінює структуру трудових відносин, вимагаючи нових підходів до правового регулювання. Нові форми зайнятості, виклики захисту прав у цифровому середовищі, потреба в нових соціальних гарантіях — усе це зумовлює необхідність трансформації трудового права. Законодавство України має бути адаптоване до сучасних умов цифрової епохи з урахуванням міжнародного досвіду, стандартів МОП та правових інновацій, які дозволять забезпечити гідну, безпечну та справедливую працю для кожного. Лише за умови модернізації нормативно-правової бази можна ефективно реагувати на виклики цифрової доби та захистити інтереси всіх учасників трудових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Радіонова-Водяницька В. О. Вплив цифрової економіки на ринок праці // Право і суспільство. – 2021. – №3. – С. 241–243.
2. International Labour Organization. Teleworking during the COVID-19 pandemic and beyond. Geneva: ILO, 2020.
3. Серeda О. Г., Красюк Т. В. Персональні дані працівника та їх захист в умовах цифровізації // Юридичний вісник. – 2022. – №2. – С. 188–193.
4. Ковбаско О. М. Цифрова трансформація праці: виклики для правового регулювання // Трудове право і право соціального забезпечення. – 2022. – №1. – С. 34–38.
5. De Stefano V. The Rise of the "Just-in-Time Workforce": On-Demand Work, Crowdwork and Labour Protection in the "Gig-Economy" // Comparative Labour Law & Policy Journal. – 2016. – Vol. 37.
6. European Commission. The Platform Work Directive Proposal – 2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/>

*Широкоградюк Вікторія,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Пироговська В.О.,
к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка.*

ПЕРСПЕКТИВИ БОРОТЬБИ З ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ НА ПРИКЛАДІ ЄС

Ефективна боротьба з порушеннями митних правил є важливим аспектом забезпечення економічної безпеки кожної держави.

Європейський Союз (ЄС) є однією з найбільш інтегрованих митних зон у світі, що має розвинену систему боротьби з порушеннями митних правил. ЄС об'єднує 27 держав-членів, які мають спільну митну територію та гармонізовані процедури митного контролю. Завдяки високому рівню координації між країнами та використанню сучасних технологій Європейський Союз забезпечує ефективний контроль за переміщенням товарів через свої кордони, мінімізуючи випадки контрабанди, ухилення від сплати митних платежів і порушення митного законодавства.

Основним документом, що регулює митні процедури на території ЄС, є Єдиний митний кодекс ЄС (Union Customs Code, UCC), який набув чинності в 2016 році. Цей кодекс став основою для уніфікації митних процедур і дозволяє державам-членам координувати свої дії щодо забезпечення належного митного контролю.

Одним із важливих елементів боротьби з митними порушеннями в ЄС є ризик-менеджмент. Європейський Союз впровадив системи для моніторингу митних ризиків, такі як Customs Risk Management Framework, яка дозволяє митним органам оцінювати й класифікувати товари за рівнем ризику порушення митних правил. Це дозволяє максимально ефективно використати ресурси митних органів і спрямувати їх на найбільш підозрілі вантажі.

ЄС активно впроваджує електронні митні системи, що дозволяють автоматизувати процеси митного оформлення. Найбільш важливими з таких систем є NCTS (New Computerized Transit System) для контролю за транзитом товарів через територію ЄС; Import Control System (ICS) для виявлення потенційно небезпечних вантажів та перевезень; Automated Import System

(AIS) для здійснення попереднього контролю товарів до їх прибуття в країну [1].

Ці технології дозволяють скоротити час оформлення товарів і підвищити ефективність митних перевірок, що, в свою чергу, сприяє виявленню порушень митних правил, таких як контрабанда, неправдиві митні декларації чи ухилення від митних платежів.

Один із ключових аспектів митної політики ЄС – це спільний контроль на зовнішніх кордонах Союзу, що дозволяє забезпечити безпеку і цілісність Єдиного ринку. Важливою складовою є агентство FRONTEX (Європейське агентство прикордонної та берегової охорони), яке здійснює координацію між митними та прикордонними службами країн-членів щодо контролю на зовнішніх кордонах ЄС. Це агентство сприяє не лише боротьбі з контрабандою, але й з нелегальною імміграцією, тероризмом, а також організованою злочинністю.

Окрім FRONTEX, митні органи ЄС активно співпрацюють через мережу EUROJUST (Європейське агентство з координації судових органів), що дозволяє здійснювати обмін інформацією між правоохоронними органами різних країн та координувати судові розслідування щодо серйозних митних порушень.

Крім того, ЄС активно підтримує ініціативи з розширення партнерства з приватним сектором, зокрема з компаніями, що займаються міжнародною торгівлею, для забезпечення прозорості зовнішньоекономічної діяльності. Програма С-ТРАТ (Customs-Trade Partnership Against Terrorism) є прикладом успішної співпраці між митними органами і компаніями для забезпечення безпеки на кордонах і сприяння спрощенню митних процедур для добросовісних учасників ринку [2, с. 287].

У разі виявлення порушень митних правил ЄС застосовує низку санкцій, залежно від серйозності правопорушення. За порушення митних правил може бути застосована адміністративна відповідальність (штрафи, конфіскація товарів, тимчасове припинення діяльності), а у випадках серйозних порушень – кримінальна відповідальність (тюрма або великі штрафи).

З розвитком глобалізації та цифрових технологій митна перевірка стає все більш складним завданням для держав у всьому світі. Незаконний товарообіг, контрабанда, митне шахрайство та ухилення від сплати податків загрожують економічній безпеці країн. У відповідь на ці виклики багато держав упроваджують інноваційні технології для вдосконалення митного контролю та боротьби з порушеннями митних правил. Використання передових цифрових систем, штучного інтелекту, блокчейну, автоматизованих митних систем і біометричних технологій значно підвищує ефективність митних операцій і мінімізує корупційні ризики.

Автоматизовані системи митного контролю – це програмно-апаратні комплекси, які допомагають митним органам обробляти великі масиви інформації, прискорювати перевірку товарів та осіб, що перетинають кордон, а також підвищувати ефективність боротьби з контрабандою [3, с. 99]. Основні

завдання автоматизованих систем полягають в скороченні часу на оформлення митних декларацій; підвищенні точності перевірки вантажів; запобіганні шахрайству, ухиленню від сплати мит та контрабанді; мінімізації людського фактору та корупційних ризиків; оптимізації міжнародної співпраці між митними органами різних країн.

Система митного контролю "Single Window" (Єдине вікно) це електронна платформа, яка об'єднує всі державні органи, задіяні у митному контролі, в єдину інформаційну систему. Вона дозволяє спростити взаємодію бізнесу та митниці, зменшуючи бюрократію [4, с. 85]. ЄС, США та Китай активно використовують "Single Window" для прискорення митних процедур.

ICS2 (Import Control System 2) сучасна автоматизована система, яка дозволяє митним органам країн ЄС отримувати інформацію про товари ще до їхнього ввезення, що дає змогу оцінювати ризики на ранніх стадіях.

Блокчейн – це технологія розподіленого реєстру, що забезпечує прозорість, безпеку та незмінність даних. У митному контролі блокчейн може використовуватися для запису митних транзакцій, зменшення бюрократії, запобігання підробці документів та автоматизації процесів через смарт-контракти [5, с. 227]. Основні переваги блокчейну в митному контролі полягають в прозорості, кожен запис у блокчейні є незмінним, що унеможливорює підробку митних документів, інформація розподіляється між всіма учасниками системи, що робить її стійкою до хакерських атак, автоматизації, завдяки смарт-контрактам можна автоматично виконувати митні процедури, що прискорює оформлення вантажів, зменшення корупції, оскільки дані неможливо підробити, ризик маніпуляцій з боку посадових осіб значно знижується.

До прикладу, TradeLens блокчейн-платформа для міжнародної логістики, спільна ініціатива компаній Maersk та IBM, яка використовує блокчейн для відстеження вантажоперевезень у реальному часі. Митні органи країн ЄС, США, Китаю та Індії використовують TradeLens для прозорого обміну інформацією про товари та скорочення часу митного оформлення на 40% та зменшення витрат на логістику.

Серед найбільш ефективних інноваційних рішень слід виділити рентгенівські та гамма-сканери, що дозволяють митним службам швидко перевіряти вантажі без розвантаження контейнерів, а також біометричні технології та системи розпізнавання осіб, які підвищують ефективність перевірки пасажирів та виявлення потенційних порушників.

Рентгенівські та гамма-сканери є неінвазивними методами перевірки вантажів і транспортних засобів. Вони дозволяють митним службам швидко аналізувати вміст контейнерів, не відкриваючи їх. Рентгенівські сканери використовують електромагнітне випромінювання високої енергії, що дозволяє візуалізувати внутрішній вміст об'єктів із різною щільністю. Гамма-сканери працюють за схожим принципом, але випромінювання генерується радіоактивними ізотопами (наприклад, цезієм-137 або кобальтом-60), що дає змогу здійснювати більш детальне сканування щільних матеріалів. Обидва

типи сканерів допомагають виявляти контрабандні товари, зброю, наркотики, вибухові речовини та інші заборонені предмети. У рамках програми EU Customs 2020 у портах та митних пунктах країн ЄС впроваджено сучасні мобільні та стаціонарні рентгенівські сканери для перевірки контейнерів та транспортних засобів.

У теперішніх реалізах, де міжнародна торгівля посідає одне із основоположних місць у економічному розвитку держав, питання запобігання порушенням митних правил є надзвичайно важливим. Окрім застосування жорстких санкцій до порушників, вагому роль відіграють превентивні заходи та інформаційна кампанія, що спрямовані на підвищення обізнаності учасників зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) про митне законодавство, наслідки його порушення та важливість дотримання норм.

Наявність чітко прописаних і доступних митних засад являється першим і найважливішим кроком у запобіганні порушенням. Важливу роль відіграє постійне оновлення митного законодавства відповідно до змін у міжнародній торгівлі, а також виконання зобов'язань перед міжнародними організаціями, такими як Світова організація торгівлі (СОТ) та Європейський Союз (ЄС) [6]. До основних норм, які мають запобіжний характер, можна віднести Митний кодекс країни, що визначає правила митного контролю, декларування товарів, обов'язки учасників ЗЕД. Міжнародні угоди і конвенції, що сприяють координації митного законодавства з міжнародними еталонами. Спрощення митних процедур для добросовісних учасників ЗЕД, наприклад, програми авторизованого економічного оператора (АЕО).

Програма Авторизований економічний оператор (АЕО) дозволяє компаніям, які проходять сертифікацію за встановленими стандартами безпеки та відповідності митному законодавству, отримувати спрощені митні процедури. Це дає компаніям додаткові стимули для дотримання правил і законів, а також знижує рівень контролю з боку митниці при підтвердженій надійності. Програма АЕО в Європейському Союзі дозволяє забезпечити ефективну співпрацю між митними органами та бізнесом, спрощуючи митні процедури для надійних операторів [7, с. 98].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митне право ЄС. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/mitne-pravo-yes> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Mapesa B. Factors affecting customs staff competence at the Customs Service and Border control department. 2019. P. 287-301.
3. Параниця С., Ветрова С. Адміністративно-правове регулювання здійснення митного контролю в Україні. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності. Вип. 1-2. 2018. С. 95-101.
4. Федотова І. Правове регулювання процедури надання адміністративних послуг митними органами України за принципом єдине вікно”, єдиний офіс”. Вісник Академії митної служби України. Право. Вип. 1. 2020. С. 85-90.

5. Metet M., Gitonga D., Kipsang S. Effectiveness of risk management strategies on performance of the Customs and Border Control Department. 2021. P. 205-238.
6. Світова організація торгівлі (COT). URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/svitova-organizaciya-torgivli-sot> (дата звернення: 18.03.2025).
7. Полянська Є. Генезис правового регулювання адміністративно-правових засад протидії митним правопорушенням. Молодий вчений. Вип. 3. 2023. С. 95-100.

*Щербак Анастасія,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ратушний С.М.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

НОРМАТИВНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З МИТНИМИ ПРАВопорушеннями

Актуальність дослідження теми зумовлена зростаючою глобалізацією, розвитком міжнародної торгівлі та посиленням транскордонної злочинності. У цих умовах ефективна взаємодія держав через міжнародні багатосторонні угоди, численні двосторонні договори, а також у рамках діяльності об'єднань та організацій, є необхідною умовою забезпечення митної безпеки, гармонізації процедур та протидії порушенням митного законодавства. Відповідне правове регулювання сприяє уніфікації стандартів, оперативному обміну інформацією між державами та формуванню надійної міжнародної системи митного контролю.

Міжнародна співпраця у сфері митної діяльності є важливою складовою взаємодії держав і міжнародних організацій, спрямованою на узгодження дій у регулюванні митних відносин. Вона забезпечує контроль транзиту товарів і транспортних засобів через кордон і передбачає надання взаємної допомоги та впровадження правових, технічних і адміністративних інструментів для оптимізації митних процедур у відповідності з нормами міжнародного митного права.

Оснoву багатостороннього митного регулювання становлять такі документи:

- Кіотська конвенція (1973, оновлена у 1999), що встановлює стандарти спрощення та гармонізації митних процедур;
- Найробська конвенція (1977) про взаємну адміністративну допомогу в запобіганні та розслідуванні митних правопорушень;
- Йоганнесбурзька конвенція (2003), яка зобов'язує держави здійснювати обмін інформацією для запобігання порушенням митного законодавства.

Універсальним міжнародним договором у митній сфері є Кіотська конвенція 1973 року про спрощення та гармонізацію митних процедур, до якої приєдналося 82 держави, зокрема США, Канада, Китай, Японія, країни ЄС та Україна.

Документ спрямований на забезпечення гармонізації та спрощення митних процедур. Держави-учасниці зобов'язуються застосовувати єдині стандартні правила, передбачені у тексті Конвенції та її додатках, що створює спільні засади для митного регулювання. Водночас країни можуть встановлювати більш сприятливі умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, ніж ті, що прямо передбачені Конвенцією.

Конвенція складається з основного тексту, Генерального та Спеціальних додатків. Генеральний додаток є обов'язковим і визначає загальні принципи митного регулювання (контроль, оформлення, сплату митних платежів), тоді як Спеціальні додатки охоплюють окремі митні режими. Зокрема, Додаток Н регламентує питання митних правопорушень, визначаючи їх як «будь-яке порушення чи спробу порушення митного законодавства».

При цьому Конвенція не встановлює чітких механізмів взаємодії митних органів держав-учасниць у правоохоронній сфері, обмежуючись рекомендаціями щодо уніфікації національних підходів [1].

Не менш важливою угодою у цій сфері є Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства 1977 р. (Найробська конвенція). Її мета — посилення взаємодії між митними адміністраціями для ефективної боротьби з правопорушеннями.

Конвенція передбачає обмін інформацією, документами та іншими даними, що сприяють запобіганню й розслідуванню митних порушень. Вона містить 23 статті та 11 додатків, які регулюють порядок взаємної допомоги у стягненні мит, здійсненні контролю, надсиланні запитів і роботі представників митних органів за кордоном. Окремі додатки присвячені конкретним напрямкам: боротьбі з незаконним обігом наркотиків (Додаток X) та протидії нелегальному переміщенню культурних цінностей (Додаток XI).

Конвенція також визначає поняття митних правопорушень, зокрема митне шахрайство і контрабанду. Шахрайство полягає в обмані митних органів для ухилення від сплати мит чи обходу заборон, а контрабанда розглядається як його форма — приховане переміщення товарів через кордон [2].

Конвенція діє за принципом взаємності: допомога обов'язкова лише для держав, що приєдналися до відповідних додатків; для участі достатньо ратифікувати хоча б один із них.

Ще одним із провідних міжнародних документів, що визначає порядок співробітництва у сфері боротьби з митними правопорушеннями, є Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу в митних справах від 27 червня 2003 року, відома як Йоганнесбурзька конвенція. Вона зобов'язує держав-учасниць надавати взаємну підтримку у запобіганні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства. Для

ефективної роботи цього механізму кожна держава повинна визначити в межах своєї національної структури спеціальні контактні підрозділи, відповідальні за обмін даними та координацію дій. Саме через ці органи здійснюється направлення запитів про допомогу. При цьому таке співробітництво має здійснюватися з урахуванням інших міжнародних зобов'язань держави [3].

Крім цього, Особливе значення в системі міждержавної взаємодії мають двосторонні міжнародні угоди, які відрізняються високою гнучкістю, здатністю пристосовуватися до національних правових систем і враховувати особливості відносин між конкретними державами. На відміну від багатосторонніх договорів, що зазвичай носять уніфікований характер і спрямовані на стандартизацію, двосторонні домовленості дають можливість швидко узгоджувати механізми співпраці, зокрема щодо обміну інформацією, надання адміністративної допомоги та протидії митним порушенням.

Такі угоди є результатом узгодженої волі двох суверенних держав, які прагнуть встановити, змінити чи припинити правовідносини у визначеній сфері. У митній галузі вони зазвичай укладаються для врегулювання порядку взаємодії митних органів, гарантування правової визначеності та посилення митного контролю.

Функціональне призначення двосторонніх договорів у митній сфері полягає у створенні правових механізмів для:

- оперативного обміну інформацією щодо переміщення товарів, осіб, транспорту та порушень митного законодавства;
- надання адміністративної допомоги (розслідування, передача доказів, інформування про заходи);
- протидії ухиленню від сплати митних платежів, контрабанді та іншим правопорушенням.

На практиці такі договори є важливими для протидії транскордонним митним правопорушенням, дозволяючи митним органам швидко обмінюватися даними без складних процедур багатосторонніх угод чи дипломатичних каналів.

Координація впровадження міжнародних інструментів у митній сфері неможлива без інституційної основи, яку забезпечує Всесвітня митна організація. Вона виступає ключовим інститутом у системі правового регулювання процесів спрощення митних процедур на глобальному рівні. Її штаб-квартира розташована в Брюсселі (Бельгія), і наразі це єдина міжурядова організація, що повністю спеціалізується на питаннях митної політики. На сьогодні членами ВМО є 179 держав, серед яких і Україна, що приєдналася до відповідної Конвенції у 1992 році.

Всесвітня митна організація (ВМО) має на меті підвищення ефективності митних служб шляхом сприяння національному розвитку, спрощення торгівлі, зміцнення безпеки, збільшення податкових надходжень та захисту суспільних інтересів. Серед ключових завдань — уніфікація митних систем,

удосконалення законодавства, розширення міжнародного співробітництва, оптимізація процедур і забезпечення безпеки постачальних ланцюгів.

Діяльність організації спрямована на зближення правових систем різних країн, що може реалізовуватися шляхом уніфікації, гармонізації або їх поєднання. Конкретний механізм обирається залежно від характеру міжнародних митних взаємин. Основною формою такого зближення є міжнародні договори, що передбачають вироблення єдиних норм у митній сфері та укладення багатосторонніх угод.

Важливою складовою роботи ВМО є підготовка міжнародно-правових документів, покликаних сприяти узгодженню національних законодавств у сфері митної справи. Серед головних угод, ухвалених під егідою ВМО, можна виділити Кіотську конвенцію (1973), що стандартизує митні процедури; Конвенцію про карнет АТА (1961) і Стамбульську конвенцію (1990), які спрощують тимчасове ввезення товарів; Митну конвенцію щодо контейнерів (1972), яка регулює перевезення контейнерів; та Конвенцію про Гармонізовану систему (ГС, 1983), що уніфікує кодування й опис товарів [4].

Європейський Союз має одну з найефективніших регіональних систем боротьби з митними правопорушеннями, яка базується на Митному кодексі Союзу (Регламент ЄС № 952/2013) та уніфікованих митних процедурах. Центральну роль у протидії митним злочинам відіграють інституції ЄС: OLAF (Європейський офіс з боротьби з шахрайством) здійснює адміністративні розслідування щодо шахрайства у сфері митних платежів, EUROPOL координує міжнародні операції з протидії контрабанді, а Європейська прокуратура (EPPO) має повноваження щодо кримінального переслідування у справах про розкрадання бюджету ЄС і митні злочини.

У рамках ЄС також функціонують сучасні інформаційні системи — ICS2, AFIS, COPIS, SEACU — які забезпечують обмін митними даними та управління ризиками. Програма Customs 2021-2027 підтримує модернізацію митних служб, навчання персоналу та впровадження електронних систем. Така модель інституційної взаємодії створює ефективний механізм попередження митних правопорушень і може слугувати прикладом для країн-кандидатів на вступ до ЄС, зокрема України.

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що міжнародне співробітництво у сфері боротьби з митними правопорушеннями є ключовим інструментом забезпечення митної безпеки в умовах зростаючої глобалізації та інтенсифікації міжнародної торгівлі. Ефективне функціонування цього співробітництва базується як на нормативних актах (Кіотській, Найробській, Йоганнесбурзькій конвенціях, двосторонніх договорах), так і на діяльності інституцій, насамперед Всесвітньої митної організації. Ці механізми сприяють уніфікації митних процедур, оперативному обміну інформацією, координації дій між державами та підвищенню ефективності протидії митним правопорушенням. Усі перелічені елементи утворюють комплексну правову та організаційну основу для формування надійної міжнародної системи митного контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) : Конвенція Ради Мит. Співробітництва від 18.05.1973 : станом на 12 лип. 2023 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text
2. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства : Конвенція Ради Мит. Співробітництва від 09.06.1977 : станом на 23 трав. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text
3. Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин : Конвенція Ради Мит. Співробітництва від 27.06.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976_011#Text
4. Денисенко С. І. Міжнародно-правові стандарти спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі. – Рукопис. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/83b108ef-4f04-410b-a2b7-924b5aa50a57/content>
5. Кістанова Я. М. Правове регулювання співробітництва в сфері боротьби з митними правопорушеннями в ЄС / Я. М. Кістанова // Правова держава. - 2015. - № 20. - С. 51-56. – URL: <http://pd.onu.edu.ua/issue/view/3731/1318>

СЕКЦІЯ 2. ПУБЛІЧНЕ ПРАВО: ДІАЛОГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Андріяш Світлана,
студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Становлення інституту президента стало важливою віхою у процесі розбудови незалежної української державності, адже саме запровадження цієї посади було логічним кроком у межах трансформації системи влади, яка відбулася внаслідок розпаду Радянського союзу і зміни конституційного ладу. В українських умовах Президент постає не лише як інституція, а як активний чинник державного управління, вплив якого охоплює всі ключові сфери політико-правового життя країни. Сама посада Президента в системі державної влади України з'явилася на тлі необхідності модернізації управлінських механізмів та забезпечення балансу між гілками влади. Такий крок привернув особливу увагу суспільства до інституту президента як центру політичної стабільності, що зумовило подальшу еволюцію його функцій. Кожен із еволюційних періодів супроводжувався певними трансформаціями інституту, які нерідко були зумовлені не лише конституційними змінами, а й особистістю конкретного Президента, його політичними переконаннями, підходами та стилем керівництва. Це робить Інститут президента гнучким механізмом державного управління, що постійно адаптується до нових політичних умов [1].

Одним із таких викликів стало запровадження воєнного стану, що істотно трансформує функціонування системи державної влади, посилюючи роль виконавчих механізмів і потребу в оперативному прийнятті рішень. Повномасштабна військова агресія РФ проти України стала серйозним випробуванням для всього українського суспільства, його стійкості та здатності зберігати демократичні інститути в умовах надзвичайної загрози.

У цих обставинах безперервне функціонування інституту президента набуло особливої ваги – воно стало не лише проявом політичної зрілості, а й чітким сигналом як для громадян, так і для міжнародної спільноти: попри всі виклики, Україна зберігає державність, послідовність у прийнятті рішень та відданість принципам демократії. Активна роль Президента у координації дій усіх гілок влади, комунікації з народом і партнерами за кордоном відіграє вирішальне значення для збереження легітимності та керованості держави в умовах воєнного часу. Це також слугує підтвердженням незворотності європейського курсу України та її здатності протистояти не лише збройній, а й політичній агресії з боку ворога.

Перед Президентом, у період воєнного стану, постає низка питань, які потребують ефективного вирішення. Відповідно до конституційних норм і правового аналізу, Президент України виступає суб'єктом військового управління, який реалізує покладені на нього повноваження шляхом видання указів, розпоряджень, наказів і директив. Ці рішення охоплюють як оборонний вимір, так і політичний та дипломатичний простір, забезпечуючи координацію з органами, що відповідають за національну безпеку та оборону. Згідно зі статтями 102 і 106 Конституції України, Президент є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил, очолює Раду національної безпеки і оборони (далі-РНБО), має повноваження щодо оголошення мобілізації та введення воєнного стану. Після початку повномасштабної агресії РФ, Президент, на підставі рішення РНБО, запровадив воєнний стан в Україні, що активізувало інструменти державного реагування на загрозу. Попри це, відсутність спеціального Закону «Про стан війни» ускладнювало адаптацію державного апарату до умов збройного конфлікту. Більше того, «воєнний стан» згідно з чинним Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (2015 р.), регламентований більш чітко, ніж «стан війни» згідно з Законом «Про оборону України» (1991 р.). Але значна частина управлінських рішень ґрунтується на нормативній базі мирного часу, що обмежує гнучкість влади. Воєнний стан у нинішній моделі функціонує радше як мобілізаційний інструмент, посилюючи вже наявні механізми, передусім президентську вертикаль, без зміни структури управління. Однак оголошення стану війни на території країни надало б можливість міжнародним контрагентам змінювати або розривати умови чинних контрактів, оскільки такий стан – визнається як форс-мажорна обставина. Чого не має бути під час оголошення воєнного стану на території країни. Отже, вибір робили фактично без вибору – оголошувати потрібно правовий режим воєнного стану. На міжнародній арені ситуація в Україні кваліфікується як міжнародний збройний конфлікт, а не формальний стан війни. Це зумовлює застосування норм міжнародного гуманітарного права, зокрема положень Женевських конвенцій, і впливає на дипломатичні та правові аспекти захисту держави [2; 3; 4].

Важливим напрямом діяльності Президента у воєнний час стала також гуманітарна політика. З його ініціативи було створено Координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань, який забезпечив зв'язок держави з

волонтерськими ініціативами та міжнародними організаціями, сприяючи розв'язанню кризових соціальних проблем. Питання соціально-гуманітарного характеру в умовах воєнного стану не менш важливі, ніж суто військові чи оборонні питання. Їхній вплив на морально-психологічний стан населення, рівень довіри до державної влади та загальну стабільність у країні є негайним та глибоким. З огляду на це, реагування на такі виклики вимагає одночасно швидкого та ефективного підходу. Інститут президента, як центральна ланка в системі державної влади під час дії воєнного стану, є тим, що координує рішення, пов'язані як з безпековим, так і з гуманітарним вимірами. Президент, здійснюючи свої конституційні повноваження, забезпечує комплексний підхід до вирішення соціальних проблем, які безпосередньо впливають на національну безпеку, соціальну згуртованість та підтримку обороноздатності країни [4; 5].

Таким чином, за умов воєнного стану президентська посада виконує не лише формальну роль, а й ключову управлінську та стратегічну. Повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року докорінно змінило не лише суспільні очікування, а й реальні вимоги до інституту президента. Якщо раніше президентська діяльність у мирний час часто асоціювалася з політичною активністю, репрезентативністю та участю в публічному житті країни, то з початком війни акценти різко змістилися. На перший план вийшла здатність глави держави швидко та рішуче ухвалювати стратегічно важливі рішення, спрямовані на забезпечення обороноздатності, національної безпеки та ефективну міжнародну комунікацію. Саме в ці критичні моменти суспільство особливо гостро усвідомило необхідність наявності сильного, відповідального лідера - не символічної постаті, а керівника, здатного брати на себе відповідальність, діяти без зволікань і досягати конкретного результату. Можна стверджувати, що вперше за тривалий час в Україні виник потужний суспільний запит на лідерство в повному розумінні цього слова із готовністю довіряти, підтримувати та водночас вимагати результатів. Такий зсув у суспільній свідомості не лише підкреслює трансформацію ролі інституту президента в умовах війни, а й відображає глибші зміни у взаємодії держави та громадян. Водночас, відсутність чіткого правового регулювання воєнного стану свідчить про необхідність оновлення нормативно-правової бази для більш ефективного функціонування державних механізмів. Все це підкреслює важливість інституційної спроможності та правової визначеності в період глибоких національних викликів [1; 6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Власенко В.В., Луценко В.Р. Еволюція інституту президентства та його трансформація в сучасній Україні. Науковий вісник Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. 2023. № 2. С. 68–69.
- 2.Про правовий режим воєнного стану : Закон України Редакція від 14 травня 2025 року. Відомості Верховної Ради , 2015, № 28, ст.250.

- 3.Про Оборону України : Закон України від 5 січня 2025 року. Відомості Верховної Ради України , 1992, № 9, ст.106.
- 4.Конституція України: Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. Ст., 102-106.
- 5.Овчар І. Інститут президента в умовах воєнного стану. Політичні інститути та процеси. *Political Studies*. 2023. № 1 (5). С. 115–116.
- 6.Шкуро А.С. Правові аспекти повноважень Президента України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. Вип. 48. С. 247–248.

*Глазовська Анна,
студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ПОРУШЕННЯ НЕВІДЧУЖУВАНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ У МОСКОВСЬКОМУ ПОЛОНІ

Станом на квітень 2025 р. в розшуку перебуває понад 60 тис. людей, близько 10 тис. має підтвердження перебування в полоні, проте у більшості випадків країна – агресор відмовляється або не поспішає підтверджувати факт утримання українських військовослужбовців та цивільних осіб. Саме тому більшість українців залишається зниклими безвісти [1].

Женевська конвенція (1949 р.) – серія міжнародних договорів, які регулюють захист жертв війни: поранених, військовополонених, цивільного населення, що є основою для міжнародного гуманітарного права у ч. 1 ст. 3 вказую на те, що з особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поведуться за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища чи будь-якими іншими аналогічними критеріями [2]. Україна є країною учасницею конвенції, саме тому з метою додержання міжнародного гуманітарного права було затверджено основні положення в Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України затвердженої Наказом МО України від 23 березня 2017 № 164 [3].

Московія є учасницею конвенції проте додержуватися її вона не бажає. З початку повномасштабного вторгнення представники ООН фіксують численні порушення міжнародного гуманітарного права щодо військовополонених, включно з випадками позасудової страти «як російських, так і українських військовополонених». На просторах інтернету можна побачити страту українського воїна Олександра Мацієвського, котрий був страчений 6 березня 2022 року після слів «Слава Україні», Володимир

Зеленський надав звання «Героя України». Також на підконтрольній росіянами колонії в Оленівці загинуло понад 50 українських військовополонених від вибуху 29 липня 2022 року при цьому московія стверджує, що колонію обстріляли ЗСУ з систем HIMARS. Це говорить про небажання нести відповідальність за скоєні злочини, але криміналісти та експерти дотримуються нашої версії [4; 5].

Під час тимчасової окупації території Київщини, росіяни викрали більше ніж 600 цивільних громадян України, не можна не згадати страшні злочини у Бучі, де було вбито 1700 громадян України з них 12 дітей від одного року до 15 років. Дуже багато хто був підданий катуванням і частина громадян України досі перебуває в російських застінках, тобто вони поповнили список цивільних заручників, які перебувають в російських в'язницях абсолютно незаконно. На жаль не існує юридичного механізму повернення цивільних полонених, як наприклад військовополонених [6].

Сексуальне насильство над жінками та чоловіками, які потрапили в полон є звичайною практикою, за свідченнями очевидців, що найменше 80 % людей так чи інакше стикались з насильством. Майже всіх роздягають, торкаються, московити цілодобово слідкують за нашими жінками та погрожують їм зґвалтуванням, але на жаль ці погрози зазвичай призводять до зґвалтувати як цивільних так і військовополонених [7].

Часто росіяни розстрілюють «зелені коридори», які створені для евакуації мирного населення до прикладу, як у Сумах, де розпочалась стрільба по маршруту «зеленого коридору» та було чути звуки танків, через що евакуація була призупинена. Також не можна не згадати обстріл селища Кам'янсько у Запорізькій області, яке мало стати шляхом евакуації, але через обстріли московитів евакуація не відбулась і люди виїжджали під обстрілами артилерії [8; 9].

Всі вище згадані страшні злочини беруть свій початок ще з 2014 року, з самого початку російського вторгнення, коли Московії вирішила що має хоча б якісь права на наш суверенітет народу та нашу територіальну цілісність, на нашу культуру. Управління верховного комісара ООН повідомляло про розстріл та порання полонених після боїв під Іловайськом у серпні 2014 року. З 24 лютого 2022 року таких випадків стало в рази більше і почалися вони з перших днів повномасштабного вторгнення [10].

Наша країна дбає проте щоб наші полонені повернулись додому і постійно відбуваються обміни полоненими, хоча переговори з московією дуже складні проте, 6 травня 2025 року відбувся обмін 205 на 205 військовополонених, полонені були розкидані по різних регіонах Московії, що підтверджує жорстокість ворога [11].

Зараз під час повномасштабного вторгнення українські військовополонені на межі життя і смерті. Російська сторона не дотримується жодних норм міжнародного законодавства, зокрема норм та актів щодо поводження з військовополоненими. Вона порушує заборони: насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, каліцтва, жорстоке поводження й

тортури; наруги над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії визнані цивілізованими народами як необхідні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Щербак Д. Скільки насправді полонених українців в Росії: подробиці. URL:<https://tsn.ua/ato/skilky-naspravdi-polonennykh-ukrayintsiv-v-rosiyi-podrobytsi-2813153.html>
- 2.Женевська конвенція / Офіційний вісник України офіційне видання від 21 серпня 2010 року — 2010 р., № 62, ст. 2179.
- 3.Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджена Наказом МО України від 4 серпня 2017 року № 164 / Офіційний вісник України 2017 р., № 61, ст. 1886.
- 4.Ізвозікова А. В ООН заявили, що відео, на якому українського військового розстріляли за слова «Слава Україні», «може бути автентичним». URL: <https://suspilne.media/587085-v-onn-zaavili-so-video-na-akomu-ukrainskogo-vijskovogo-rozstrilali-za-slova-slava-ukraini-moze-buti-avtenticnim/>
- 5.Морфінов С. Розстріли українських полонених. Чому росіяни це роблять і чи більше таких випадків. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c4gpl82r3e3o>
- 6.Капустянська І. Лубінець: під час окупації Бучі росіяни вбили та поранили 1700 цивільних, з них — 12 дітей. URL: https://lb.ua/society/2025/03/31/668611_lubinetz_pid_chas_okupatsii_buchi.html
- 7.Бадюк О. «Стоїш гола з мішком на голові, а вони торкаються тебе»: що переживають жінки у полоні та в окупації. URL: <https://www.radiosvoboda.org/>
- 8.Лазарова С. Російські окупанти обстріляли «зелений» коридор із Сум: евакуацію призупинено (оновлено). URL: <https://nv.ua/ukr/regions/sumi-rosiyski-okupanti-obstrilyali-zeleniy-koridor-evakuaciyu-zupineno-novini-ukrajini-50223203.html>
- 9.Уніформ. Ворог обстріляв село під Запоріжжям, де мав бути «зелений коридор». URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3476632-vorog-obstrilav-selo-pid-zaporizzam-de-mav-buti-zelenij-koridor.htm>
- 10.Червоненко В. Катування та розстріли: як в Іловайську поводитись з цивільними і полоненими URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45126662>
11. Обмін полоненими на день піхоти. В Україну повернули 205 захисників - що про них відомо. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c4g3nn215z2o>

*Зубач Іванна,
студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Права та свободи кожної людини і громадянина – це основа будь-якої демократичної, правової та соціальної держави. Вони встановлюють межі влади держави, підкреслюють цінність особистості та створюють умови для її розвитку та реалізації. Права, закріплені на папері, мають цінність лише тоді, коли вони забезпечуються на практиці – через механізми судового захисту, адміністративні процедури, діяльність омбудсмена, правову обізнаність громадян. Природна сутність прав людини робить їх невід’ємними від кожної особистості. Ці права не залежать від державних кордонів чи національності, існують незалежно від їхнього закріплення в законах держави, є предметом міжнародного права та його захисту.

Сучасний етап державотворення в Україні позначений численними порушеннями прав і свобод громадян, особливо права на життя через триваючу військову агресію росії проти України. Історичний досвід України свідчить про багатовікову боротьбу з обмеженнями, що підривали засади правової держави і її фундаментальний принцип – верховенство права. Прикладами таких трагічних явищ є Голодомори-геноциди організовані радянськими комуністичними режимами проти українського народу у ХХ ст. (1921/23 рр., 1932/33 рр., 1946/47 рр.) – які забрали десятки мільйонів життів і ще стільки ж ненароджених поколінь; героїчний бій під Крутами – в наслідок якого загинули понад 100 юнаків захищаючи Київ від окупаційних військ більшовицької армії 29 січня 1918 року; більше 150 тис. патріотів українського народу, які воювали у лавах УПА проти фашистського та рашистського режимів загинули за свободу України, понад 200 тис. – потрапили у полон, закатовані і вбиті більшовиками; розстріляне відродження – протягом 1937-1938 рр. радянський каральний апарат знищив понад 260 тис. української інтелігенції; понад 20 млн. українців пройшли через радянську каральну машину ГУЛАГу, більшість загинули. На

превеликий жаль, ці негативні тенденції проявилися і в період незалежності, зокрема під час трагічних подій Небесної Сотні, Революції Гідності та нинішньої війни, розв'язаної варварами ХХІ ст. – московитами [1].

Певні історичні обставини ускладнюють підрахунки, а ще більше – встановлення імен убитих. Комуністичний тоталітарний режим зробив все можливе, щоб приховати наслідки свого злочину. На місцях було заборонено фіксувати реальну кількість смертей. Сьогодні виявлено таємні списки деяких сілрад із переліком померлих в 1932–1933 рр. Цілком зрозуміло, що такі випадки були непоодинокими. Існувала заборона записувати причину смерті як «голод», тому в актах про смерть вказували «від тифу», «виснаження», «від старості». В 1934 році всі книги РАЦСів про реєстрацію смертей були передані до спеціального відділу Головного політичного управління (ГПУ). Українці вмирили сім'ями, селами, і не завжди померлих обліковували. Рівень незареєстрованої смертності невідомий, але цілком очевидно, що померли мільйони. Як свідчить дослідження про українців у ГУЛАГу, більшість масових виступів і повстань у таборах були організовані саме українцями. Їх не зламали ані табори, ані тортури – лише зафіксовано понад 40 великих повстань у 1950-х роках, у тому числі в Норильську, Воркуті та Кенгірі, де українці відігравали провідну роль. Ці виступи стали символом незламності національного духу, а репресивна система лише підкреслила глибину боротьби українського народу за свою гідність і свободу [2; 3].

Після початку повномасштабного вторгнення московитів у 2022 році в Україні зафіксовано масові та грубі порушення основних прав і свобод людини. Найбільш критичною залишається ситуація з правом на життя (ст. 27 Конституції України), яке систематично порушується через бойові дії, обстріли цивільних об'єктів та воєнні злочини. На окупованих територіях цивільні щодня стикаються з насильством, знущанням та катуванням. Ракетні обстріли росіян призводять до масових жертв серед мирного населення, що є прямим порушенням Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (1949 року). Крім того, росіяни блокують гуманітарні коридори, залишаючи людей без допомоги [4; 5, ст. 2179].

За даними ООН, від початку вторгнення організація зафіксувала і підтвердила дані про 12 654 загиблих і 29 392 поранених цивільних в Україні. Серед них, як свідчать наведені дані, – 673 загиблі дитини, 1865 – поранених. За даними ООН, хоча люди похилого віку становлять лише чверть усього населення, у 2024 році саме на них припадала майже половина загиблих цивільних та понад третина поранених у прифронтових районах. У період з лютого 2022-го до лютого 2025-го зафіксовано щонайменше 790 російських ударів по медичних закладах і 1670 атак на освітні установи [6].

Значні людські втрати внаслідок війни поглиблюються ще й тим, що рівень народжуваності в країні не демонструє зростання. Це ускладнює демографічне відновлення та посилює загрозу тривалого скорочення чисельності населення. У 2024 році в Україні смертність практично втричі

перевищила народжуваність. Протягом року померли 495,1 тисяч людей, тоді як народилося лише 176,1 тисяч [7].

Конституція України гарантує права і свободи людини навіть в умовах війни. Зокрема, стаття 64 дозволяє тимчасове обмеження деяких прав під час воєнного стану, але право на життя (ст. 27), гідність (ст. 28), заборона катувань і рабства не можуть бути обмежені за жодних обставин. Держава зобов'язана захищати ці права, включно під час збройного конфлікту [8, ст.141].

Поряд із Конституцією України, захист прав і свобод громадян в умовах війни гарантується також міжнародними правовими актами, зокрема Загальною декларацією прав людини (1948 року). Вона закріплює невід'ємні права кожної людини, незалежно від раси, етнічного походження, статі, мови, релігії чи соціального статусу. Особливо важливим у воєнний час є принцип недопущення дискримінації та гарантія прав навіть за умов зміни політичного чи міжнародного статусу території, що має ключове значення для захисту прав мешканців окупованих регіонів та внутрішньо переміщених осіб [9, ст.3103].

Окреме значення в умовах війни має Європейська конвенція з прав людини (1950 року), яка гарантує фундаментальні права, серед яких право на життя, заборона катувань, рабства і примусової праці, а також право на справедливий суд і захист приватного життя. У час збройного конфлікту ці положення мають критичне значення для захисту цивільного населення, військовополонених і внутрішньо переміщених осіб. Дотримання зобов'язань держав контролює Європейський суд з прав людини, що дозволяє постраждалим звертатися за міжнародним захистом своїх прав [10, ст.270].

Соціологи наголошують на необхідності термінових практичних дій, зокрема в міграційній політиці. Євген Головаха, директор Інституту соціології НАН України, закликає вже зараз розробляти механізми повернення громадян: закони для сприяння реадaptaції, підтримку бізнесу, створення робочих місць за профілем тих, хто виїхав, а також адаптацію дітей до української освіти. Він також піднімає питання щодо статусу громадянства українців, які залишаються за кордоном. У свою чергу, демограф Романюк вважає за необхідне стимулювати народжуваність через підвищення виплат при народженні дитини та надання молодим батькам гнучких умов праці для самореалізації. Він також підкреслює важливість підготовки до асиміляції іноземців, аби забезпечити трудові ресурси та заселити покинуті території [11].

В свою чергу, уряд України затвердив Стратегію демографічного розвитку до 2040 року, спрямовану на подолання демографічних викликів. Документ передбачає підтримку народжуваності, зниження смертності, повернення українців із-за кордону та покращення умов життя. Для реалізації цих заходів держава планує запровадження фінансових стимулів для сімей, розвиток медичних програм, підтримку працевлаштування та житлових умов, а також створення соціальних ініціатив для повернення громадян та забезпечення

демографічної стабільності країни. Виконання плану координуватимуть державні органи, міжнародні партнери та громадськість [12, ст. 5892].

Серед останніх ініціатив, спрямованих на підтримку сімей та стимулювання народжуваності, особливо варто виділити законопроект №11264. Він передбачає підвищення державної допомоги при народженні дитини та щомісячну підтримку до 6 років. Крім того, законопроект вводить програму «Допомога дитині на майбутнє», що передбачає одноразову виплату у розмірі 25 прожиткових мінімумів, яка зараховується на депозит у державному банку до досягнення дитиною 18 років. Ця ініціатива спрямована на фінансову підтримку сімей та створення більш стабільних умов для виховання дітей в Україні [13].

Держава повинна не лише захищати населення від бойових дій, а й створювати умови для виживання та збереження людського потенціалу. Демографічна криза, загострена війною, робить підтримку народжуваності ключовим завданням. Тому, поряд із заходами безпеки, важливо впроваджувати комплексну підтримку: допомогу сім'ям з дітьми, доступ до медичних послуг та стимулювання народження нового покоління – основи майбутнього країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Пильгун Н. В., Плис Н. В. Права людини як фундаментальна цінність в українському суспільстві. Юридичний вісник. 2022. №4(65). С. 67. (Дата звернення:15 травня 2025 року)
- 2.Історія Голодомору. Національний музей Голодомору-геноциду. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/istoriia-holodomoru/>
- 3.Білорусець Г. ГУЛАГ був опорою СРСР. Українці зруйнували його. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/gulag-srsr-ukrayintsi-povstannia/31252102.html>
- 4.Рижова А.Д. Проблеми порушення прав людини та громадянина в умовах війни в Україні. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/19.pdf
- 5.Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Офіційний вісник України, 2013, № 27, ст. 942 (Дата звернення:20 травня 2025 року)
- 6.ООН: Люди похилого віку становлять майже половину загиблих цивільних в Україні у 2024 році. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-ukrainatsyvilni-viyna/33318629.html>
- 7.Скільки людей народжується і помирає в Україні. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/05/13/infografika/suspilstvo/skilky-lyudej-parodzhuyetsya-pomyrae-ukrayini>
- 8.Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141 (Дата звернення: 15 травня 2025 року)
- 9.Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. Офіційний вісник, 2008 р., № 93, ст. 3103 (Дата звернення:15 травня 2025 року)

10. Європейська конвенція з прав людини від 4 листопада 1950 року. Офіційний вісник України, 1998 р., № 13, ст. 270 (Дата звернення: 15 травня 2025 року)
11. Ржеутська Л. Війна загостила демографічні проблеми України. URL: <https://www.dw.com/uk/padinna-narodzuvanosti-starinna-naselenna-obezludnenna-vijna-zagostrila-demograficni-problemi-ukraini/a->
12. Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р. Офіційний вісник України, 2024 р., № 91, ст. 5892. (Дата звернення: 20 травня 2025 року)
13. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Законопроект від 16 травня 2024 року, № 11264. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44235> (Дата звернення: 15 травня 2025 року)

*Капітаненко Анастасія,
студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

РОЛЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Верховна Рада України, як єдиний орган законодавчої влади, відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування держави, особливо в умовах воєнного стану, запровадженого в Україні з 24 лютого 2022 року у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації. Відповідно до статті 75 Конституції України, Верховна Рада України є єдиним суб'єктом, уповноваженим ухвалювати закони, що регулюють суспільні відносини, забезпечують стабільність, безпеку та правовий порядок. У період війни її значення зростає, оскільки парламент стає центральним органом для оперативного реагування на виклики, координації з іншими гілками влади та підтримки суспільної єдності [1, ст.141; 2]. Умови воєнного стану, визначені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, створюють особливий правовий режим, який передбачає тимчасові обмеження прав і свобод визначених Конституцією України, а також посилення безпеки та мобілізацію ресурсів [3, ст.250]. Верховна Рада України зберігає свої повноваження, зокрема затверджує укази Президента про введення воєнного стану, що забезпечує легітимність таких заходів. Наприклад, 24 лютого 2022 року парламент оперативно затвердив Указ Президента № 64/2022 про воєнний стан, а згодом неодноразово його продовжував, демонструючи здатність швидко реагувати на загрози.

Законодавча функція парламенту в умовах війни набуває стратегічного значення. Верховна Рада активно зміцнює обороноздатність і безпеку України. З початку війни парламент ухвалив ключові закони, зокрема Закон від 24 лютого 2022 року про загальну мобілізацію, який забезпечив пришвидшений процес залучення громадян до захисту країни. Для підтримки Збройних Сил України внесені зміни до державного бюджету, спрямовані на фінансування закупівлі озброєння, техніки та забезпечення військових. У сфері кібербезпеки, Законом України «Про захист інтересів осіб у сфері

інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» від 1 квітня 2022 року посилено захист інформаційного простору від кібератак і дезінформації, що є критично важливим в умовах гібридної війни [4, ст.2501; 5, ст.1749].

Адаптація законодавства до воєнних реалій охоплює також економічні, соціальні та гуманітарні сфери. Для підтримки економіки Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 року, який запровадив податкові пільги, зокрема зниження ПДВ і спрощення оподаткування для малого та середнього бізнесу, що допомогло зберегти економічну активність і робочі місця [6, ст.1722]. У соціальній сфері було запроваджено низку законів, які спрощують виплати та доступ до житла для внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року, яким передбачено створення фондів житла для тимчасового проживання ВПО. Житло може надаватися через викуп, оренду, будівництво, реконструкцію або переведення нежитлових приміщень у жилі. У період воєнного стану та протягом 6 місяців після його завершення певні категорії ВПО мають право на безоплатне тимчасове проживання (за умови оплати комунальних послуг) [7, ст.1]. Велика кількість гуманітарних законів, які зосереджені на захисті сімей військових і постраждалих від бойових дій, а також на регулюванні діяльності волонтерських організацій, які сприяють суспільній стабільності. Крім того, парламент врегулював захист критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, що забезпечує відповідне функціонування держави.

Прискорений порядок розгляду законопроектів, передбачений Регламентом Верховної Ради, дозволяє ухвалювати закони в одному читанні або зі скороченим строком подання поправок, що забезпечує оперативність. Наприклад, закони про мобілізацію та бюджетні зміни часто приймалися протягом кількох днів. Проте спрощені процедури мають недоліки, такі як обмежене громадське обговорення та поспіх, що може призводити до правових прогалин, які потребують подальшого коригування та усунення. Дистанційні засідання, викликані безпековими потребами, ускладнюють координацію та ретельний аналіз проєктів законів. Для підвищення якості законодавства парламент використовує електронні системи, такі як платформи для голосування та публікації проєктів, але часу на їх вивчення часто бракує.

Значно посилилась і зовнішньополітична роль парламенту в умовах війни. Верховна Рада України ратифікує міжнародні договори, які забезпечують Україні військову, фінансову та гуманітарну допомогу від партнерів, таких як США, Європейський Союз, НАТО, Канада та Японія. Відповідно до ст. 85 Конституції України, парламент схвалює угоди про постачання озброєння, фінансові пакети (наприклад, багатомільярдну допомогу від США у 2022–2023 рр.) та гуманітарні програми для підтримки внутрішньо переміщених

осіб і постраждалих від війни. Наприклад, у 2022 році Верховна Рада ратифікувала низку договорів із Міжнародним валютним фондом і Європейським банком реконструкції та розвитку, що забезпечило економічну стабільність. Парламентська дипломатія, зокрема через міжпарламентські асамблеї, такі як ПАРЄ, Парламентська асамблея НАТО та ОБСЄ, а також через візити делегацій до країн-партнерів, зміцнює міжнародну солідарність [8]. Звернення Верховної Ради до ООН, Європарламенту, Конгресу США та інших організацій щодо визнання росії державою-терористом, Постанова № 7664 від 14 жовтня 2022 року, і Голодомору геноцидом українського народу, Постанова № 8299 від 28 листопада 2022 року, підкреслили її активну позицію в ізоляції агресора. Верховна Рада також просуває європейську інтеграцію, що є стратегічним пріоритетом для довгострокової стабільності. Парламент ухвалює закони, необхідні для виконання Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема у сферах антикорупційної політики, судової реформи та захисту прав людини. Наприклад, Закон від 18 серпня 2022 року щодо вдосконалення діяльності Антикорупційного суду та Закон від 13 грудня 2022 року про медіа сприяли виконанню рекомендацій Європейської комісії для отримання статусу кандидата в члени ЄС у червні 2022 року. Ці законодавчі кроки наближають Україну до європейських стандартів і зміцнюють її позицію як частини європейської спільноти [9, ст.218].

Попри численні виклики, Верховна Рада України залишається незамінним інститутом, який забезпечує стабільність, безпеку та правовий порядок у державі в умовах воєнного стану. Її унікальна здатність оперативно ухвалювати закони, здійснювати контроль за діяльністю виконавчої влади, залучати міжнародну підтримку та захищати права громадян формує міцну основу для функціонування країни під час війни. Наприклад, парламент оперативно реагує на потреби оборони, ухвалюючи закони про мобілізацію та бюджетне фінансування, а також зміцнює соціальний захист через законодавство для ВПО та ветеранів. Для підвищення ефективності Верховній Раді України необхідно вдосконалити цифрові інструменти, такі як електронне голосування та системи прозорого внесення поправок, що спростять законодавчий процес і підвищать прозорість. Посилення комунікації з суспільством через регулярні звіти, онлайн-платформи та громадські консультації сприятиме довірі громадян. Крім того, чіткіше правове регулювання процедур у кризових умовах, зокрема щодо прискореного розгляду законопроектів, допоможе уникнути правових колізій. Як єдиний законодавчий орган, Верховна Рада не лише створює правову основу для протидії агресору, а й уособлює демократичну стійкість України, зміцнюючи її позиції на міжнародній арені та закладаючи підґрунтя для перемоги й майбутнього розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. Голос України від 24.02.2022 - № 37.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради, 2015, № 28, ст.250.
4. Про загальну мобілізацію: Закон України від 24 лютого 2022 року. Офіційний Вісник України від 14.06.2022 – 2022 р., № 46, ст.2501.
5. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 1 квітня 2022 року. Офіційний Вісник України від 29.04.2022 – 2022 р., № 33, ст. 1749.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року. Голос України від 17.03.2022 – № 58.
7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України, 2015, № 1, ст.1.
8. Офіційне інтернет представництво: Президент України Володимир Зеленський. URL: <https://www.president.gov.ua>
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо початку роботи Вищого антикорупційного суду: Закон України від 18 серпня 2022 року. Відомості Верховної Ради України, 2019, № 40, ст.218.

*Кісільов Олександр, Васильєв Ярослав,
студенти I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ЕЛЕКТРОННЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Цифровізація державного управління набуває більшого значення, в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій. Електронне урядування модернізує публічне право, забезпечує підвищення ефективності адміністративних процесів, впроваджує прозорість діяльності органів державної або місцевої влади та покращує можливість громадян взаємодіяти з державою. Електронні реєстри, цифрові документи та автоматизовані системи ухвалення рішень, надає можливість проводити правозастосовну практику онлайн, мінімізуючи бюрократичні процедури.

В Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року № 649-р, вказано, що електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності державної та місцевої влади з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Україна відстає в розвитку державної цифровізації та встановлюється необхідність удосконалення її [1].

Станом на 2017 рік, ключовими проблемами в цифровізації країни були: економічна криза, що призвела до зменшення обсягу фінансування, низька якість, ефективність та результативність реалізації проектів і завдань, несформованість відповідної базової інфраструктури, несформованість та недосконалість нормативно-правової бази, що регулює цю сферу, недостатній рівень інформаційної безпеки та захисту інформації, недостатній рівень готовності державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження і використання інструментів електронного урядування та, найголовніше, недостатній рівень участі громадян. Сьогодні ж Україна посідає п'яте місце у

світі за розвитком цифрових державних послуг в рейтингу E-Government та перше за залученістю громадян на думку E-Participation [1; 2].

Найпопулярнішим сервісом електронного урядування в Україні є мобільний застосунок «Дія», розроблений Міністерством цифрової трансформації України. Застосунок дозволяє: отримувати документи, реєструвати бізнес, сплачувати податки та користуватися іншими сервісами без фізичних відвідувань установ, - використовувати цифрові версії паспорта, водійського посвідчення та інших документів, які мають таку ж юридичну силу, як і паперові аналоги. Завдяки інтеграції з державними реєстрами, багато процесів відбуваються швидше та без зайвих паперових процедур. Також в «Дії» використовуються найрозвинутіші технології захисту даних користувачів.

Застосунок «Дія» є настільки передовою розробкою, що в інших країнах також почали розробки схожих додатків. В 2023 році уряд Естонії презентував свій додаток «mRiik», який був розроблений спільно з Міністерством цифрової трансформації України. Також відомо, що Агентство Сполучених Штатів Америки з міжнародного розвитку (USAID) також почало роботу над застосунками в різних країнах світу [3].

Найбільш популярна функція застосунку «Дія» - це перегляд цифрових документів. Види документів які доступні: паспорт громадянина України, ЄДокумент, закордонний паспорт, РНОКПП, свідоцтво про народження, водійське посвідчення, техпаспорт на авто, студентський квиток, COVID-сертифікат довідка ВПО, дозвіл на зброю, пенсійне посвідчення, посвідчення ветерана, сертифікат одруженого, свідоцтво про освіту, дипломи вищих навчальних закладів [4; 5].

Згідно зі статтею 14-1 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» (2012 р.), електронні документи в мобільному застосунку «Дія» мають таку ж юридичну силу, як і відповідні документи у формі картки або у паперовому вигляді. Крім того, правове регулювання функціонування та використання електронних документів у застосунку «Дія» визначається великою кількістю підзаконних нормативно-правових актів, тому відсутність єдиного нормативного акта, який би систематизував механізми видачі та перевірки документів, створює проблему у правовому регулюванні. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування та перевірки е-паспорта і е-паспорта для виїзду за кордон, їх електронних копій» від 18 серпня 2021 р. №911, визначає лише механізм формування е-паспорта та е-паспорта для виїзду за кордон, їх електронних копій та процедуру їх перевірки органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами [4; 5].

Формування електронних документів у мобільному застосунку «Дія» здійснюється за допомогою автоматизованої взаємодії із відповідними державними інформаційними системами на основі запитів, ініційованих

користувачем після проходження ідентифікації. Першим етапом є аутентифікація користувача, яка забезпечується через інтегровані засоби електронної ідентифікації, такі як BankID, Дія.Підпис або інші сумісні з чинними національними стандартами електронні ідентифікатори. Це дозволяє підтвердити особу користувача та ініціювати подальшу взаємодію з реєстрами. Наступним етапом є формування системою «Дія» запитів до державних електронних реєстрів з метою отримання актуальної інформації про документи, що належать автентифікованому користувачеві. Серед ключових реєстрів, які забезпечують таку взаємодію, можна виокремити: реєстр паспортних документів, єдиний державний реєстр транспортних засобів МВС України, державний реєстр фізичних осіб – платників податків, ЄДЕБО та інші спеціалізовані [6].

Завантаження інформації у застосунок здійснюється в режимі реального часу, що гарантує актуальність даних. Важливо зазначити, що жодні персональні дані не зберігаються постійно на пристрої користувача – відображення інформації відбувається після кожного входу в систему через захищене з'єднання. Після отримання даних із відповідного реєстру, у мобільному застосунку формується цифровий аналог документа, який містить всі необхідні реквізити, а також унікальний QR-код. Цей код використовується для верифікації документа іншими особами або організаціями. Механізм перевірки достовірності реалізовано через спеціальний вебпортал верифікації документів, що забезпечує прозору та безпечну перевірку електронного документа без необхідності звернення до фізичних носіїв [7].

В умовах російсько-української війни, електронне урядування розвивалося. Прикладом цього є мобільні застосунки «Резерв+» та «Армія+», створені Міністерством оборони України. «Резерв+» містить в собі електронний кабінет призовників, військовозобов'язаних та резервістів, щоб вони могли отримувати інформацію про свій статус онлайн, а також могли оновити персональні дані без відвідування ТЦК та СП. В той час застосунок «Армія+» створений для військовослужбовців, які виконують військовий обов'язок, дозволяє швидко подавати рапорти, отримувати соціальну підтримку і мати при собі електронне посвідчення військовослужбовця [8; 9].

Електронне урядування – інструмент модернізації публічного права, який сприяє прозорості, ефективності та доступності адміністративних процесів. Завдяки цифровим реєстрам, автоматизованим системам і правовому закріпленню електронних документів, бюрократичні процедури значно скорочуються. Також мобільний застосунок «Дія» став символом цієї трансформації, задаючи тренд для інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція розвитку електронного урядування в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 649-р. від 20 вересня 2017

- року. Офіційний вісник України. – 2017. – № 78. – ст. 2402. (дата звернення: 19.05.2025)
- 2.Аніта Прасад: Україна стала п'ятою у світі за рівнем розвитку цифрових. URL: <https://forbes.ua/news/ukraine-stala-pyatoyu-u-sviti-za-rivnem-rozvitku-tsifrovikh-derzhposlug-20092024-23743> (дата звернення: 19.05.2025)
- 3.Олег Панфілович: Естонія представила аналог «Дії», створений з допомогою Мінцифри України. США хочуть поширити досвід. URL: <https://babel.ua/news/89521-estoniya-predstavila-analog-diji-stvoreniy-za-dopomogoyu-mincifri-ukrajini-ssha-hochut-poshiriti-cey-dosvid> (дата звернення: 19.05.2025)
- 4.Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 року. Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 51 . – ст. 716. (дата звернення: 19.05.2025)
- 5.Про затвердження Порядку формування та перевірки е-паспорта і е-паспорта для виїзду за кордон, їх електронних копій: Постанова Кабінету Міністрів України № 911 від 18 серпня 2021 року. Офіційний вісник України. – 2021. – № 71. – ст. 4498. (дата звернення: 19.05.2025)
- 6.Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 року. Відомості Верховної Ради України. – 2017. – №45. – ст. 400 (дата звернення: 19.05.2025).
- 7.Дія. Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2025)
- 8.Міністерство оборони України. Резерв+. Офіційний портал для резервістів та військовослужбовців. URL: <https://reserveplus.mod.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2025)
- 9.Міністерство оборони України. Армія+. Офіційний сайт застосунку. URL: <https://aplus.mod.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2025)

*Литвиненко Єлизавета,
студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ МІЖ ДВОМА ВІЙНАМИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 року) – основний документ, який визначає: військові злочини – це серйозні порушення Женевських конвенцій та інші тяжкі порушення законів і звичаїв війни, зокрема: умисне вбивство, катування, знищення власності без військової необхідності, депортація, сексуальне насильство, використання забороненої зброї тощо [1].

Сьогодні московія, так само як колись радянський тоталітарний режим та нацистська Німеччина, вдається до методів терору, що мають на меті винищення українського народу. Тодішні дії сталінського та гітлеровського режимів стали трагедією не лише для України, а й для всього світу – жорстокість агресора сколихнула людство, і жертви тієї війни досі залишаються глибокою раною, яку не залікувати жодними статистичними цифрами.

Воєнні злочини – звичайна справа для кремля. Тож згадаємо про масові вбивства та геноцид під час Другої світової, за які московію не покарали. 8 травня 2002 р. у Празі з'являються нові дані про масові злочини Червоної армії у Європі в останні місяці Другої світової війни. Автор нової книги на цю тему, відомий британський історик Ентоні Бівор стверджує, що всього було згвалтовано два мільйони німок, але це просто цифра, яка може бути набагато більшою. Немало з них після цього наклали на себе руки. Але радянські солдати переконували себе у тому, що насилля є справедливою помстою. Радянський майор в інтерв'ю британському журналістові у ті часи зізнався: «Наші солдати настільки скучили за сексом, що гвалтували і жінок 60-70-ти років, на здивування бабусь, якщо не на радість». А один із російських ветеранів не приховує і задоволення: «Там у Німеччині мільйони наших» [2].

Історія повторюється, згадаймо перші дні повномасштабного вторгнення – Бучу, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь та десятки інших українських міст і сіл.

Московські солдати діяли з жахливою жорстокістю: гвалтували жінок та дітей, літніх людей, катували та вбивали їх. І вони знову, як і тоді намагались це виправдати нелюдською пропагандою та фальшивими звинуваченнями. Німецьке військо було дисципліноване на відміну від цих звірів, і про сексуальне насильство на окупованій території розмов не було взагалі. Звичайно, у містах сексуальні зв'язки між німецькими солдатами чи офіцерами і місцевими жінками були, тому що не важко було знайти таких жінок серед бідуючого міського населення. На селах німців узагалі не було, тому там було чисто. До того ж кожен німецький солдат, на відміну від військовослужбовців Червоної армії, щороку отримував місячну відпустку додому. За радянських часів існувала цензура, а сьогодні згас інтерес суспільства до війни загалом. Про цю ганебну сторінку історії дізнаються мільйони людей на Заході, яким потрапить до рук книга британського автора. Згвалтування це не просто побутова драма і, як стверджує Ентоні Бівор, чоловіче самозадоволення не має виправдання. Події 1945-го року, на його думку, ще раз доводять, наскільки нетривким може бути зовнішній блиск цивілізації, якщо немає страху покарання [2].

Радянський тоталітарний режим переслідував не лише український народ, а й інші нації. Зокрема, постраждали поляки, кримські татари, німці та інші народи. Польських військовополонених катували й убивали, а щодо кримськотатарського народу – намагалися стерти його з лиця землі, не залишивши й сліду. Зокрема, у 1944 році понад 200 тис. кримських татар були виселені з Криму до Середньої Азії. Згідно з даними польських істориків, під час «польської операції» НКВС було заарештовано понад 143 тис. осіб, щонайменше 111 тис. поляків було вбито, а понад 28 тис. було вивезено до трудових таборів. Також було депортовано понад 100 тис. поляків зі заходу СРСР до Сибіру та Казахстану до контраційних таборів (ГУЛАГ). Через систему ГУЛАГ пройшло близько 18 мільйонів людей у період з 1929-1953 рр. Разом з військовополоненими, «спецпоселенцями», засланнями ця цифра зростає до майже 30 млн [3; 4].

Три страшні голодомори, які були штучно створені для геноциду не тільки українського народу, адже радянська влада знищувала всіх, хто ставав в неї на шляху. Три страшні і болісні дати для всього людства 1921-1923, 1932-1933 та 1946-1947. Найтрагічнішим і визнаним на міжнародному рівні є Голодомор 1932-1933 років. В Україні, за час цих голодоморів, за різними оцінками, загинуло від 10 до 15 мільйонів людей. Ці всі свідчення тільки доводять, що московія має негайно понести покарання за скоєне, адже на сьогоднішній день радянські злочини ніде офіційно не зафіксовані [5].

Московія без попередження напала на Україну 24 лютого 2022 року і знову ж таки сторінка історії повторюється. Як і тоді у 1940 році радянський союз напав на Польщу без оголошення війни, порушивши кілька договорів, які підписував із поляками. Наприклад, мирний договір 1921 року та договір про ненапад між СРСР і Польщею 1932 року, дію якого незадовго до того обидва уряди продовжили до 1945-го року. Радянська влада пояснила це тим,

що Польща перестала існувати, як держава після нападу Німеччини, і радянські війська змушені перейти кордон, щоб узяти під захист мешканців Західної України та Західної Білорусі. І знову повторюється знайомий сценарій: московія виправдовує своє вторгнення в Україну «визволенням» і «захистом». Ця риторика звучить особливо цинічно на тлі масових вбивств, руйнувань і знущань, яких зазнав польський та тепер вже український народ [6; 7].

Під прикриттям гасел про «денацифікацію» та «братський народ» російські війська прийшли з війною, приносячи горе, біль, депортації, обстріли пологових будинків і шкіл. Таке вже було в історії – у 1939 році, коли Гітлер теж говорив про «захист німецькомовного населення», починаючи агресію проти Польщі. І так само – безпідставно й брехливо. Радянські війська того часу майже не відрізнялися від нацистів – їхні дії також супроводжувалися жорстокістю, репресіями, масовими вбивствами та зневагою до людських почуттів. Фактично за красивими словами стоїть агресія, цинізм і намагання знищити нашу державність, ідентичність та волю до свободи. Бо той, хто справді приходить із миром, не несе з собою ракет і катівень.

Звісно, у типово московській стратегії ведення війни зовсім не береться до уваги доля мирного населення – їх абсолютно не турбує, як люди мають виживати після так званих «запобіжних» заходів, які насправді несуть лише руйнування, смерть і гуманітарну катастрофу. До прикладу візьмемо ситуацію яка відбулась у 1941 році, як кияни (в ті часи за формальним статусом, радянські люди) мали обходитися в окупованому місті без води і світла, більшовицьких керманів це не обходило. Адже вони виконували наказ Сталіна, нічого не залишати окупантам – проводилась тактика «випаленої землі», про яку радянський диктатор оголосив в своїй промові 3 липня 1941 року (це був його перший публічний виступ після початку радянсько-німецької війни, який він почав словами «Братья и сестры»). Тобто за його вказівкою, матеріальні цінності, які можна вивезти, вивозили, все решту нищили, незважаючи на потреби населення, яке лишалося в окупації. Сталін взагалі вимагав, щоб в містах і селах, в які входили гітлерівські війська, не лишалось жодного вцілілого будинку, жодного неотруєного колодязя [8]. І знову перед нами кривава реальність: московія заявила, що прийшла «визволяти» російськомовне населення, але водночас вбиває навіть його, знищує домівки, лишає людей без води, світла, засобів для існування. Як і десятки років тому, вона цілеспрямовано стирає з лиця землі все українське, і мову та культуру, ідентичність і життя. І все це під цинічним прикриттям слів про «захист» та «визволення». Це не захист, це геноцид під прикриттям тотальної відвертої брехні. Історія, здавалося б, навчила нас, чим закінчується подібна «турбота». І ми маємо бути тими, хто не дозволить цьому залишитися безкарним.

Звісно, можна наводити ще безліч прикладів, але, на мою думку, вже й цих достатньо, аби нарешті усвідомити, з ким ми маємо справу. Вони ведуть війни

з перших днів свого існування. У московії немає власної історії – вона намагається привласнити нашу, викрадає наші культурні надбання, перекручує факти й безсоромно видає їх за свої. Протягом усієї своєї історії ця країна не принесла людству нічого доброго, лише страждання, страх і руйнування. За всі ці нелюдські вчинки вона має бути покарана, а світ зобов'язаний знати правду про ті страшні трагедії, які досі переживає Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 року), ратифікований із заявами Законом № 3909-IX від 21.08.2024 р. Голос України офіційне видання від 24.08.2024 - № 110.
2. Злочини Радянської армії у Німеччині у 1945 році: нова книга британського історика Ентоні Бівора. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/889532.html>
3. Шурхало Д. Кривава ірраціональність – страта польських офіцерів навесні 1940 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30617147.html>
4. Депортація кримських татар. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/crimean-tatars-deportation/28495741.html>
5. Шурхало Д. Суперечка щодо кількості жертв Голодомору-геноциду 1932–1933 років: «слідчі» проти «демографів». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/superechka-shchodo-kil%CA%B9kosti-zhertv-holodomoru-henotsydu/31583789.html>
6. Сейм Польщі засудив введення військ СРСР у 1939 році. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1829213.html>
7. Чумаков Г. Вторгнення СРСР у Польщу. Що писала світова преса. URL: <https://novapolshcha.pl/article/vtorgnennya-srsr-u-polshu-sho-pisala-svitova-pres/>
8. Литус К.В. Тактика спаленої землі в радянсько-німецькій війні: необхідність чи злочин проти власного народу ? URL: <file:///C:/Users/Andriy/Downloads/6860-24332-1-PB.pdf>

*Прохоренко Максим,
студент I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Війна, розв'язана московією, триває в Україні вже одинадцятий рік. Україна як суверенна держава існує, в першу чергу, завдяки українським захисникам та захисницям, які ціною власного життя, виборюють українські території. В умовах тривалих бойових дій питання забезпечення належного соціального захисту військовиків набуває особливої актуальності, оскільки реалізація таких прав у специфічних умовах воєнного стану має низку особливостей, що потребують чіткого правового регулювання. Своєчасне забезпечення соціальних гарантій воїнів відіграє важливу роль у зміцненні їх психологічної стійкості та підвищенні мотивації до виконання службових завдань.

Соціальне забезпечення воїнів та членів їхніх сімей гарантується ст.ст. 17, 46 Конституції України, встановлюється та регулюються наступними Законами України, зокрема: «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (1991 р.), «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист» (2024 р.). Постановами КМ України та наказами МО України, зокрема: «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28 лютого 2022 року № 168; «Порядком і умовами призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовців Збройних Сил України в період дії воєнного стану», затвердженого Наказом Міністерства Оборони України від 25 січня 2023 року № 45 тощо [1, ст. 141; 2, ст.190; 3, ст.196; 4, с.1253; 5, ст.606].

Соціальні права військовиків в Україні закріплені в ст. 9–16 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх

сімей» (1991 р.). Такі права охоплюють широкий спектр гарантій, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя, належних умов служби та соціального забезпечення. Зокрема, бійцям гарантовано безоплатне речове, продовольче, медичне забезпечення та обов'язкове державне страхування, право на забезпечення житлом або грошову компенсацію за піднайом, а також право на грошове забезпечення та додаткові виплати, включаючи надбавки, премії, допомогу, компенсації. Військовослужбовці мають право на різні види відпусток: щорічні, додаткові, соціальні, навчальні тощо. Соціальні гарантії поширюються на випадки поранення, захворювання, інвалідності чи загибелі воїна, зокрема через надання одноразової грошової допомоги, пенсій, пільг і соціальних послуг. Бійці, які беруть участь у бойових діях, мають право на статус учасника бойових дій або інваліда війни з відповідними пільгами і компенсаціями. Крім того, закон забезпечує соціальний захист членів сімей військовиків, включаючи утримання, медичне забезпечення, користування житлом, право на освіту, працевлаштування і соціальну допомогу. Такий комплексний підхід є надзвичайно важливим для реалізації соціальних прав воїнів в специфічних умовах повномасштабних воєнних дій [2, ст.190].

Попри наявність розвиненої нормативно-правової бази, чіткої визначеності та гарантій, реалізація більшості положень чинного законодавства щодо соціального забезпечення військовиків залишається недостатньо ефективною. Ключові проблемні аспекти цього питання полягають в недостатньому фінансуванні установ, що забезпечують реалізацію соціальних прав та застарілості бюрократичних механізмів у Збройних Силах України. Це значно ускладнює документальне оформлення соціальних гарантій та призводить до затримок у їхній реалізації.

Зокрема, доступ бійців до реабілітаційної допомоги залишається актуальною проблемою. В інтерв'ю виданню «Телеграф» Уповноважений Президента з питань реабілітації учасників бойових дій Вадим Свириденко визначив ключові проблеми реалізації соціального права військовослужбовців на відновлення здоров'я після участі в бойових діях в умовах воєнного стану. По-перше, існує значний дисбаланс між потребами поранених військових та наявною кількістю реабілітаційних центрів, які нерівномірно розподілені по регіонах, зокрема відсутні у деяких областях (Закарпатська, Чернівецька). По-друге, критично бракує кваліфікованих фахівців, особливо лікарів-реабілітологів та протезистів, що ускладнює якісне відновлення та протезування, особливо при складних травмах. По-третє, державна система реабілітації, через бюрократичні та ресурсні обмеження, поступається приватному сектору, який має більшу гнучкість і швидкість реагування. Шляхами покращення ситуації є збільшення кількості реабілітаційних центрів із забезпеченням рівного доступу до послуг на всій території, що перебуває під юрисдикцією України; розвиток кваліфікованого кадрового потенціалу через державні програми зі спеціалізованої підготовки з залученням фахівців; впровадження механізмів державної підтримки малих територіальних громад для створення локальних центрів; а також

стимулювання партнерства державних і приватних установ для забезпечення доступності та якості реабілітаційних послуг. Такий комплексний підхід сприятиме ефективному впровадженню воїнів у суспільство [6].

В свою чергу, наслідком бюрократичних перешкод та складності механізмів адміністрування соціальних виплат є затримки у виплатах, які, за словами воїнів, можуть сягати кількох місяців. Це ускладнює задоволення базових життєвих потреб та негативно впливає на реалізацію права військових на соціальний захист. Недостатнє врегулювання строків подачі документів командирами та обмежений перелік документів, що приймаються для підтвердження участі в бойових діях, створює перешкоди у набутті статусу учасника бойових дій, що є необхідним для отримання відповідних пільг. Одним із ключових шляхів вирішення наявної проблеми є цифровізація Збройних Сил України, зокрема ефективна реалізація інноваційної системи для управління тиловими потребами ЗСУ під назвою DOT-Chain, презентованої 11 вересня 2024 року Державним оператором тилу. Ця система забезпечує переведення паперової документації у цифровий формат, що сприяє оптимізації бюрократичних процесів у військовій сфері. Завдяки цьому значно зменшується обсяг паперової роботи: замість обробки близько 30 тисяч паперових документів щотижня тепер достатньо виконати кілька кроків у системі. Запровадження подібних цифрових рішень та їхнє подальше розширення на соціальне є важливим кроком до спрощення та прискорення процедур реалізації соціальних прав військовослужбовців [7; 8; 9].

Тож, як бачимо, реалізація соціальних прав військовослужбовців вимагають особливої уваги, тем паче в умовах війни. Попри наявність законодавчих гарантій, на практиці існують суттєві проблеми: затримки виплат, брак доступної реабілітації, дефіцит фахівців і застарілі бюрократичні механізми. Для подолання викликів необхідне комплексне реформування та цифровізація процедур, розширення системи DOT-Chain на соціальні потреби бійців, розвиток реабілітаційної інфраструктури, кадрове посилення й ефективна взаємодія державного і приватного секторів. Це забезпечить реальне втілення соціальних прав військових та сприятиме зміцненню національної стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996 р., № 30, ст. 141. (Дата звернення: 15.05.2025 року)
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1992 р., №15, ст.190. (Дата звернення: 15.05.2025 року)
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист: Закон України від 21 березня 2024 року. Відомості Верховної Ради України. 2024 р., №22, ст. 196. (Дата звернення: 15.05.2025 року)

4. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168. Офіційний вісник України. 2022, №25, ст.1253. (Дата звернення: 15.05.2025 року)

5. Про затвердження Порядку і умов призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовців Збройних Сил України в період дії воєнного стану: Наказ Міністерства Оборони України від 25 січня 2023 року № 45. Офіційний вісник України. 2023, №8, ст.606. (Дата звернення: 15.05.2025 року)

6. Гор А. Важливі відповіді щодо реабілітації поранених військових — інтерв'ю з уповноваженим президента. URL: <https://war.telegraf.com.ua/ukr/statti/2023-08-24/5805534-vazhliivi-vidpovidi-shchodo-reabilitatsii-poranenikh-viyskovikh-intervyu-z-upovnovazhenim-prezidenta>

7. Галаджій О. Новий порядок і строки. Як отримати статус УБД під час війни — які зміни з 1 вересня. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/poryadok-otrimannya-ubd-novi-dokumenti-stroki-umovi-yaki-zmini-diyut-z-1-veresnya-novini-ukrajini-50348973.html>

8. Звягінцева М. Статус учасника бойових дій: як оформити та до яких проблем варто підготуватися. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/sferi-praktiki/viyskove-pravo/status-uchasnika-boyovih-diy-yak-oformiti-ta-do-yakih-problem-var-to-pidgotuvatisya.html>

9. Державний оператор тилу. Цифровізація забезпечення Збройних Сил: ДОТ презентував інноваційну систему DOT-Chain. URL: <https://dotua.org/ua/cifrovizaciia-zabezpecennia-zbroinix-sil-dot-prezentuvav-innovaciinu-sistemu-dot-chain/>

*Смілянець Анастасія,
студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

РЕАЛІЗАЦІЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Під час розробки будь-якої іновації, автоматично постає питання авторського права чи патентування, що спричиняє нові прогалини у нормативно-правовій базі. Особливо це відчувається в умовах війни, коли Україна потребує та випускає військове обладнання, програмне забезпечення, а її громадяни публікують тисячі авторських творів на тему війни у мережі Інтернет. Ефективне впровадження потрібних технологій також напряму залежить від належного оформлення винаходу чи твору, що є важливим для інформаційного та військового фронтів.

Після оновлення законодавства у сфері авторського права та публікації нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» у 2022 році (який редагувався тричі станом на момент написання цієї праці), держава продовжує адаптувати правову систему до нових реалій. Попри збройну агресію РФ, Україна демонструє сталість у забезпеченні правової охорони інтелектуальної власності. Разом із тим, реалізація авторського права в умовах війни стикається з численними викликами: масштабна міграція населення, економічна нестабільність, скорочення інвестицій у культуру, поширення піратства та зниження кількості заявок на реєстрацію авторських прав, лише деякі з них. Так, у 2022 році кількість таких заявок зменшилася на 40 %. Але інтелектуальний капітал українських компаній відіграє основну роль у стабілізації внутрішньої та зовнішньої української економіки, тому захист та коректна реалізація авторського права є невід'ємною складовою на шляху відбудови держави [1; 4].

Конституція України гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також захист інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 41 Конституції, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [2, ст.141]. Ніхто не має права використовувати ці результати без згоди автора, окрім випадків,

прямо передбачених законом. Але дані статті не враховують розвиток інтелектуальної власності та її захист в умовах війни, що спонукало необхідність додаткового регулювання. На початку 2022 року, на фоні розвитку штучного інтелекту (далі - ШІ), Європа переглянула своє законодавство задля реалізації охорони авторського права громадян від ШІ та розгортання мобільного зв'язку п'ятого покоління [3]. З цього моменту починається боротьба світу проти технологій, які використовують результати людської роботи за основу власних творів. Україна, з офіційною інтенцією вступу до Європейського Союзу та метою інтеграції українського законодавства до європейського, долучилася до цього. Попередньо не маючи редакції основного закону, що б регулювала правовідносини у сфері авторського права в мережі Інтернет, Верховна Рада України ухвалює 1 грудня 2022 року нову редакцію Закону України «Про авторське право і суміжні права», який набув чинності з 1 січня 2023 року [3; 4].

Нова редакція Закону України «Про авторське право і суміжні права» (2023 р.) гармонізує українське законодавство з правом Європейського Союзу (відповідно до Угоди про асоціацію) та враховує цифрову трансформацію суспільства. Закон визначає правовий статус авторів, виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення тощо, тобто суб'єктів авторського права. Законодавець визначає перелік об'єктів, які підлягають охороні: літературні твори (включаючи книги, статті), усні виступи, комп'ютерні програми, бази даних, музичні твори, аудіовізуальні матеріали, фотографії, карти, креслення, архітектурні об'єкти, а також переклади та субтитри до іноземних творів [4, ст.166]. Вони можуть існувати як у фізичній, так і в цифровій формі, особливо з урахуванням зростання значення Інтернету як середовища для поширення творчих результатів. Є сенс розмежування на матеріальний і нематеріальний аспекти цих творів, які можуть бути представлені як електронно, так і фізично. Нематеріальним є задумка, творча ідея, форма вираження, зміст твору: він не має фізичної форми, але може бути виражений у ній. Саме цей аспект захищає авторське право: воно не охороняє матеріальний носій, а захищає результат творчої діяльності. Матеріальний аспект це фізичне втілення твору, в якому виражений нематеріальний зміст. Тобто це форма втілення твору: книга, диск, флешка, електронний файл. Власність на матеріальний об'єкт не означає наявності прав на нематеріальне наповнення. Коли йдеться щодо матеріальних носіїв, Цивільний кодекс України передбачає можливість судового захисту авторських прав, включно із застосуванням негайних заходів, зупиненням переміщення товарів через митний кордон, вилученням та знищенням піратських копій або обладнання для їх виготовлення. Але основою авторського права є охорона нематеріального аспекта, ідеальну природу твору, яка не зазнає фізичного зношення [5, ст.356; 6].

Також з метою захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності в умовах війни було ухвалено Закон України № 2174-IX «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану» від 1 квітня 2022

року (втратив чинність 16 квітня 2025 р.). Ним було передбачено зупинення строків набуття і реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності з 24 лютого 2022 року. Перебіг цих строків продовжиться після припинення або скасування воєнного стану з урахуванням часу, який минув до моменту зупинення [7, ст.1749]. На законодавчому рівні захисту інтелектуальної власності сприяє діяльність Національного органу інтелектуальної власності – ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), який, попри складні обставини, не припиняв реєстрацію авторських прав з перших днів повномасштабного вторгнення. Реєстрація авторських прав здійснюється в електронному форматі та з'явилася можливість подавати заявки через офіційний портал НОІВ [8].

Частиною реалізації авторського права під час війни є також збереження членства України в низці міжнародних організацій і дотримання відповідних договорів та конвенцій. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886, ратифікована Україною 1995 році) встановлює основні принципи охорони авторських прав, такі як автоматичний захист без формальностей, мінімальні стандарти тривалості захисту (щонайменше 50 років після смерті автора) та принцип національного режиму (рівність захисту для іноземних і національних авторів) [9, ст.2809]. Україна досі використовує двосторонні угоди з ЄС, США, Канадою та іншими країнами задля реалізації авторського права всередині країни. Ці угоди сприяють глибшій інтеграції України у світову систему захисту авторських прав і відкривають механізми співпраці з міжнародними партнерами. Міжнародна підтримка та інтеграція українського права у європейську правову систему є ключовими напрямками, що забезпечать посилення авторського права в Україні в умовах війни.

В умовах війни Україна активно адаптує законодавство у сфері авторського права задля захисту прав авторів і сприяння розвитку інновацій в країні. Внесення суттєвих змін до законодавства України у сфері авторського права протягом 2022-2024 рр. свідчить про прагнення законодавця гармонізувати українське право з міжнародними стандартами. Незважаючи на виклики війни, державні органи продовжують забезпечувати реєстрацію і захист авторських прав, а міжнародна співпраця підтримує інтеграцію України у світову систему охорони інтелектуальної власності. Авторське право залишається важливим ресурсом для відбудови країни та розвитку її економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Костенко О. М. Реалізація авторського права в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Теоретичні та практичні питання економіки та інтелектуальної власності. 2024. №48. С. 37–42.
- 2.Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.

- 3.Стройко І. А. Адаптація законодавства України до новел законодавства Європейського Союзу у сфері авторського права / І. А. Стройко. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2019. Вип. 3 (58). С. 1.
- 4.Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 6. Ст. 166.
- 5.Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. №, ст.356.
- 6.Бондаренко С. М. Авторське право: навч. посіб. / С. М. Бондаренко. – Вінниця: ВНТУ, 2008. 288 с.
- 7.Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану: Закон України від 1 квітня 2022 р. № 2174-IX. Офіційний вісник України. 2022, № 33, ст. 1749 (втратив чинність 16 квітня 2025 року).
- 8.Коноваленко В. Новий закон про авторське право: як впливає на освітній процес ? Юридична газета онлайн. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/noviy-zakon-pro-avtorske-pravo-yak-vplivae-na-osvitniy-proces.html>
- 9.Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 09.09.1886 р. (у редакції Паризького акту від 24.07.1971 р., зі змінами). Ратифікована Україною 25.10.1995 р. Офіційний вісник України. 1995. № 15. Ст. 2809.

*Тодоресі Анастасія,
студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ІНСТИТУТ ІМПІЧМЕНТУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ

Інститут імпічменту як механізм конституційно-правової відповідальності вищих посадових осіб займає ключове місце в системі стримувань і противаг сучасної демократії. У світовій практиці він виконує функцію запобігання зловживанню владою, гарантуючи верховенство права та захищаючи інтереси суспільства. Проте процедура імпічменту має суттєві відмінності в різних країнах, що зумовлено історичними, політичними та правовими особливостями. Останні події, такі як спроби імпічменту президентів у США, Латинській Америці та Україні, демонструють політизованість цього інституту та потребу його вдосконалення.

Імпічмент як унікальний конституційний механізм пройшов довгий шлях історичного розвитку, трансформуючись із інструменту політичної боротьби у складний правовий інститут. Його сутність сьогодні можна охарактеризувати як механізм конституційної відповідальності, що поєднує правові та політичні елементи. Імпічмент має широкий обсяг функцій: гарантує підзвітність посадовців перед законом; усуває посадовців, чії дії підривають довіру до влади; запобігає концентрації влади в одній гілці; створює запобіжний ефект для посадовців. В Україні імпічмент закріплений в ст. 111 Конституції України, яка встановлює, що Президент може бути усунутий за державну зраду або інші злочини через процедуру імпічменту [1, ст. 141].

Імпічмент зародився в Англії у XIV ст. як інструмент парламенту для притягнення до відповідальності королівських міністрів. Перший відомий випадок відбувся у 1376 році проти Вільяма Латимера. У США імпічмент був адаптований до демократичної системи, закріплений у Конституції 1787 року. В Україні імпічмент з'явився з прийняттям Конституції 1996 року, відображаючи вплив західних моделей, зокрема американської, на

пострадянську правову систему. Історично в Україні не було аналогів імпідменту до 1996 року через централізовану радянську систему [2, ст. 4; 3].

Імпідмент можна класифікувати за його природою: політичний, кримінальний та конституційний. Політичний: процес, що залежить від політичних рішень законодавців, як у США, де Конгрес визначає «тяжкі злочини та проступки». Кримінальний: звинувачення базуються на злочинах, таких як державна зрада чи корупція, як в Україні за ст. 111 Конституції України. Конституційний: процес, визначений конституцією, що забезпечує його легітимність і структурованість. У більшості країн імідмент поєднує ці аспекти, але акцент залежить від правової системи. Наприклад, у США політичний елемент домінує через роль Конгресу, тоді як у Південній Кореї судова складова значніша через участь Конституційного суду [1, ст.141; 4, ст.161].

Імпідмент відрізняється від інших механізмів усунення від влади: у парламентських системах, як у Великій Британії, уряд може бути усунутий через втрату довіри парламенту, що не вимагає юридичних звинувачень; у деяких країнах виборці можуть відкликати посадовців через референдум, що є демократичним, але не юридичним процесом; судді чи інші посадовці можуть бути усунуті через судові рішення за порушення закону, на відміну від імідменту, який є парламентським процесом. В Україні імідмент є єдиним конституційним механізмом для усунення Президента, тоді як для інших посадовців можуть застосовуватися дисциплінарні чи судові процедури.

У Сполучених Штатах Америки імідмент регулюється статтею II, розділом 4 Конституції США, що передбачає усунення за «державну зраду, хабарництво або інші тяжкі злочини та проступки». Дональд Трамп був підданий імідменту двічі: у 2019 році за зловживання владою та перешкоджання Конгресу через скандал з Україною, і у 2021 році за підбурювання до заколоту після штурму Капітолію. В обох випадках Сенат його виправдав [3; 5].

У Великій Британії імідмент не застосовується до прем'єр-міністра. Натомість уряд може бути усунутий через вотум недовіри, як це було у випадку з Маргарет Тетчер у 1990 році через внутрішньопартійний тиск. Цей механізм є швидшим і менш формалізованим, ніж імідмент. У Німеччині федерального канцлера можна усунути через конструктивний вотум недовіри, передбачений ст. 67 Основоположного закону Федеративної Республіки Німеччина. Бундестаг має обрати нового канцлера більшістю голосів, як це сталося у 1982 році, коли Гельмут Коль змінив Гельмута Шмідта. Цей процес не є імідментом, оскільки не базується на юридичних звинуваченнях [6].

Ст. 111 Конституції України та Закон України «Про імідмент» (2019 року) визначають процедуру імідменту Президента. У вересні 2019 року Верховна Рада України ухвалила спеціальний закон, який детально прописує процедуру імідменту Президента – механізм, передбачений ст. 111

Конституції, але тривалий час залишався без чіткого регламенту. Цей документ став важливим кроком у розбудові системи стримувань і противаг, однак його положення викликають суперечки серед експертів. Закон чітко визначає, що підставою для відсторонення Президента може бути лише вчинення ним особливо тяжкого злочину. На першому місці стоїть державна зрада – свідомі дії на шкоду суверенітету або територіальній цілісності України. Другою підставою є «інший злочин», що відкриває поле для тлумачень: чи йдеться виключно про кримінальні правопорушення, чи також про грубі порушення Конституції? Усе починається з ініціативи депутатів. Щоб запустити процедуру, необхідно зібрати підписи більшості від конституційного складу парламенту – 226 народних обранців. Це досить високий бар'єр, який унеможливорює імпічмент за політичними мотивами. Після цього створюється Тимчасова слідча комісія (ТСК), яка має провести ретельне розслідування. ТСК отримує широкі повноваження: викликати свідків, вимагати документи, проводити експертизи. Однак закон не встановлює жорстких термінів для її роботи, що може призвести до затягування процесу. Після завершення розслідування Верховна Рада голосує за висунення офіційного звинувачення – для цього потрібна підтримка 300 депутатів. Наступний етап – перевірка судами. Конституційний Суд аналізує, чи дотримувалися процедурні норми, а Верховний Суд – чи є у діях Президента склад злочину. Лише після їхніх позитивних висновків парламент може призначити фінальне голосування. Для усунення глави держави необхідно набрати 338 голосів – це три чверті від конституційного складу. В Україні процедура імпічменту президента ніколи не була повністю реалізована. Однак були спроби або політичні процеси, що нагадували його. Щодо Віктора Януковича, якого у 2014 році було усунуто 22 лютого 2014 року резолюцією Верховної Ради (328 голосів) через «самоусунення від виконання конституційних повноважень». Цей процес не відповідав процедурі імпічменту, що викликало дискусії про його конституційність. Щодо Петра Порошенка у 2019 році, Юлія Тимошенко ініціювала імпічмент через звинувачення у державній зраді та корупції, пов'язаній із контрабандою військових запчастин. Процес не набрав достатньої підтримки через наближення виборів.

Хоча імпічмент є національним механізмом, міжнародні акти, такі як Конвенція ООН проти корупції (2003 р., ратифікована Україною у 2006 р.), встановлюють стандарти підзвітності. Статті 8-10 закликають держави забезпечувати доброчесність посадовців, прозорість і боротьбу з корупцією, що може включати імпічмент як інструмент. Рада Європи через Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією також підтримує санкції за корупційні дії, включаючи можливе усунення з посади [7, ст. 2048; 8, ст. 2028].

Світова практика демонструє різноманітність підходів до реалізації інституту імпічменту, які відображають національні особливості правових систем та політичні реалії. Серед одних з важливіших для інституту імпічменту є: імпічмент Ділми Русеф в Бразилії у 2016 році за порушення

бюджетного законодавства, що викликав дискусії про політизацію; усунення Пак Кин Хе в Південній Кореї у 2017 році за корупцію, стало прикладом ефективної судової перевірки; з 1978 по 2019 роки 10 президентів в Латиноамериканських країнах були усунуті через імпічмент, що відображає активне використання механізму [9; 10; 11].

Імпічмент є ключовим інструментом демократичного врядування, що забезпечує підзвітність високопосадовців. В Україні його ефективність обмежена складною процедурою та політизацією, де принципи правової держави відходять на другий рівень, пасуючи перед олігархічними інтересами. Міжнародний досвід, зокрема США, Бразилії та Південної Кореї, показує різноманітність підходів, які можуть бути адаптовані для України. Міжнародні стандарти, зокрема Конвенція ООН проти корупції, підкреслюють важливість підзвітності, що підтримує імпічмент. Для вдосконалення цього інституту в Україні потрібні не тільки чіткі і зрозумілі норми та судовий нагляд, а й воля політичної еліти, бажання будувати прозору і доброчесну владу, яка служитиме народові України вірою і правдою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141 (Дата звернення 21 травня 2025 року).
2. Желіховський С.В. Імпічмент як інститут політичної відповідальності Президента Сполучених Штатів Америки. URL: <https://vmv.kytmu.edu.ua>
3. Конституція США від 17 вересня 1787 року. URL: <https://uk.wikisource.org>.
4. Шевчук А.З. Історія виникнення та розвитку інституту імпічменту у зарубіжних державах. Держава і право. 2012. Вип. 57. С. 158–165.
5. Радіо свобода, Трамп став першим президентом США, якому оголосили імпічмент двічі. URL: <https://www.radiosvoboda.org>
6. Основоположний закон Федеративної Республіки Німеччина від 23 травня 1949 року. URL: <https://www.bundestag.de> (Дата звернення 21 травня 2025 року).
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом N 251-V (251-16) від 18 жовтня 2006 року. Відомості Верховної Ради України від 07 грудня 2007 року, 2007, № 49, ст. 2048 (Дата звернення 21 травня 2025 року).
8. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року. Конвенцію ратифіковано із заявою Законом N 252-V (252-16) від 18 жовтня 2006 року. Відомості Верховної Ради України від 30 листопада 2007 року, 2007, № 47, 47-48, ст. 2028 (Дата звернення 21 травня 2025 року).
9. BBC News Україна. Ділму Русеф усунули з посади. URL: <https://www.bbc.com>.
10. LB.ua дорослий погляд на світ. КС Південної Кореї затвердив імпічмент президента. URL: <https://lb.ua>.

11. Лебідь Н., Полюхович Ю.: Перу – це дев'ятеро президентів у відставці через корупцію, четверо – у в'язниці. URL: <https://glavcom.ua>

Чушенко Тимур,
студент I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник - **Чернега А.П.,**
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Проблема тимчасово окупованих територій України є однією з найактуальніших у сфері міжнародного права та державної політики. Незаконна окупація частини території України московією суперечить фундаментальним нормам суверенітету і не створює для неї жодних територіальних прав. Україна, відповідно до Конституції, міжнародних договорів і принципів міжнародного права, застосовує політико-дипломатичні, військові та санкційні заходи, спрямовані на відновлення територіальної цілісності. Визнання правового статусу таких територій вимагає всебічного підходу, що охоплює не лише юридичні механізми, а й міжнародні санкції, дипломатичний тиск та безпекові заходи. Водночас важливо розробляти комплексні стратегії деокупації, які мають ґрунтуються на міжнародному досвіді, політиці невизнання та підтримці прав громадян, що постраждали від окупаційного режиму. Адміністративно-правовий режим тимчасово окупованих територій відіграє ключову роль у збереженні правового статусу України, оскільки регулює умови їхньої інтеграції до загальнодержавної системи та слугує механізмом міжнародного впливу для повернення українських земель під законний контроль держави [1; 2].

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (2014 року), до тимчасово окупованих територій належать Автономна Республіка Крим та місто Севастополь (окуповані з 20 лютого 2014 року), окремі райони Донецької та Луганської областей (окуповані з 7 квітня 2014 року) та нафтогазові об'єкти континентального шельфу України (окуповані з 19 лютого 2014 року). Окупація цих територій здійснюється московією шляхом прямого військового контролю та створення окупаційної адміністрації, що суперечить міжнародним правовим нормам. Українське законодавство встановлює особливий правовий режим на тимчасово окупованих територіях. Конституція України (1996 року) та спеціальні закони визначають, що ці

території залишаються частиною України, а окупація не змінює їхній правовий статус [3, ст.892].

На тимчасово окупованих територіях України проживає значна кількість громадян, які продовжують стикатися з порушеннями прав і обмеженнями, встановленими окупаційними адміністраціями. Зокрема, у Криму нині мешкає приблизно 2,3 млн осіб, тоді як на решта окупованих територій – близько 1,8 млн. Українське законодавство та міжнародні механізми захисту прав людини гарантують цим громадянам право на соціальну підтримку, включаючи державні виплати для внутрішньо переміщених осіб. Уряд України, відповідно до оновленого переліку громад у зонах бойових дій, на тимчасово окупованих територіях та у місцях ворожого оточення, забезпечує фінансову допомогу тим, хто вимушений був покинути свої домівки, відповідно до закону [4; 5].

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (2014 року) передбачає обмеження на проведення виборів, референдумів та господарської діяльності, а також визначає механізми захисту прав громадян. Кримінальний кодекс України (2001 року) передбачає відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК), а також порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї (ст. 332-1 КК). Окремо регулюється питання колабораційної діяльності, що передбачає кримінальну відповідальність за співпрацю з окупаційною адміністрацією (ст. 111-1 КК). Попри окупацію, держава зберігає юридичний обов'язок захищати права своїх громадян. Україна підтримує економічні, соціальні та культурні зв'язки з мешканцями тимчасово окупованих територій. Громадяни України мають право на пенсійне забезпечення, соціальні виплати, можливість перетину адміністративної межі та доступ до медичних і освітніх послуг [3; 6, ст.131; 7].

Захист громадян України на міжнародному рівні забезпечується положеннями Женевської конвенції (1949 року), Додаткового протоколу I (1977 року) та резолюціями Генеральної Асамблеї ООН, які підтверджують незаконність окупації. Окупаційні органи не мають права змінювати правовий статус громадян або примушувати їх до прийняття громадянства Російської Федерації [8, ст.54; 9, ст. 942; 10].

Женевська конвенція, покликана захищати цивільне населення під час збройних конфліктів, залишається актуальною в сучасних умовах, проте її принципи часто порушуються на окупованих територіях України. За наданими даними, російські військові здійснюють систематичні злочини проти цивільного населення, включаючи вбивства, катування, насильницькі зникнення, незаконне позбавлення волі та пограбування майна. Окупанти використовують психологічний та фізичний тиск для примушення населення підтримувати їхні дії, застосовуючи електричний струм та інші методи катувань. У фільтраційних пунктах українців утримують без пояснень до десяти днів, здійснюються обшуки та фальсифікація доказів, що призводить

до безпідставних затримань. Попри те, що згідно з Конвенцією захист прав цивільних є обов'язковим за будь-яких обставин, зібрані дані свідчать про масштабні порушення міжнародного гуманітарного права, які кваліфікуються як воєнні злочини. Прокуратура України вже задокументувала тисячі таких випадків та працює над притягненням винних до відповідальності [9, ст. 942; 11; 12].

Україна реалізує комплекс заходів, спрямованих на відновлення територіальної цілісності, використовуючи дипломатичні, економічні та військові механізми. Важливим елементом цієї політики є Кримська платформа, міжнародна ініціатива, що об'єднує країни для протидії окупації Криму. Це ініційований Україною міжнародний консультаційно-координаційний формат, спрямований на консолідацію міжнародної політики невизнання будь-якої зміни міжнародно-правового статусу Криму, а також посилення ефективності санкцій та запобігання їх обходу. Платформа відіграє ключову роль у захисті прав людини, забезпеченні безпеки в Азово-Чорноморському регіоні та відновленні принципу свободи навігації. Важливим аспектом її діяльності є подолання негативних екологічних та економічних наслідків окупації. Щорічні саміти та тематичні заходи сприяють координації міжнародних партнерів у протидії окупації та реалізації комплексного підходу до деокупації Криму мирним шляхом [13].

Окупація українських територій є незаконним і не створює жодних територіальних прав для московії. Попри систематичні порушення Женевської конвенції, Українська Держава продовжує захищати права громадян, які залишилися в окупації, зокрема через механізми юридичного встановлення фактів народження та смерті. Реєстрація цих подій можлива у позасудовому порядку за наявності медичних документів або через судові рішення, що гарантує громадянам доступ до базових прав, включаючи соціальне забезпечення. Водночас окупаційні сили здійснюють масштабні воєнні злочини – катування, насильницькі зникнення, незаконні ув'язнення, залякування та примус до співпраці – що потребує міжнародного розслідування та притягнення винних до відповідальності. Україна активно бореться за деокупацію військовими, дипломатичними та санкційними заходами, водночас консолідуючи міжнародну підтримку та розвиваючи правові механізми переслідування порушників. Довгостроковий соціальний захист постраждалого населення та притягнення агресора до відповідальності є ключовими елементами у відновленні справедливості та правопорядку [14].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Турчинов О. Правовий статус тимчасово окупованої території України (с. 22). URL: https://protocol.ua/ua/pro_zabezpechennya_prav_i_svobod_gromadyan_ta_pravoviy_regim_na_tymchasovo_okupovaniy_teritorii_ukraini_statnya_1_1/

- 2.Гаврік Р., Репецький П. Адміністративно-правовий режим тимчасово окупованих територій: дискусійні питання визначення поняття та елементів в контексті участі службових осіб прикордонних підрозділів у протидії правопорушенням, які вчиняються на межі тимчасово окупованої території. URL:<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/03/41.pdf>
- 3.Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року. Відомості Верховної Ради, 2014 року, № 26, ст.892. (Дата звернення: 16 травня 2025 року)
- 4.Вонс Р. Демограф розповіла, скільки людей проживають на підконтрольних Україні територіях. URL:<https://glavcom.ua/country/society/demohraf-rozpovila-skilki-ljudej-prozhivajut-na-pidkontrolnikh-ukrajini-teritorijakh-1021057.html>
- 5.Оновлено список окупованих територій: українці з яких громад отримують гроші. URL:<https://glavcom.ua/economics/finances/boyovi-diji-v-ukrajini-minreintegraciji-onovili-spisok-okupovanih-teritoriy--841595.html>
- 6.Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України, 2001 року, № 25 – 26, ст.131. (Дата звернення: 16 травня 2025 року)
- 7.Особливості правового статусу тимчасово окупованих територій України. URL:<https://testderz.com/zno-pravo/program/>
- 8.Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 року. Відомості Верховної Ради, 2018 року, № 10, ст.54. (Дата звернення: 16 травня 2025 року)
- 9.Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Офіційний вісник України від 16.04.2013 року, № 27, с. 370, ст. 942. (Дата звернення: 16 травня 2025 року)
- 10.Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Зібрання чинних міжнародних договорів України від 1990 року, № 1, с. 25. (Дата звернення: 16 травня 2025 року)
- 11.Чубаров: Злочини Росії на окупованих територіях необхідно фіксувати, щоб злочинець отримав покарання. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-tymchasovo-okupovani/3994977-cubarov-zlocini-rosii-na-okupovanih-teritoriah-neobhidno-fiksuvati-sob-zlocinec-otrimav-pokaranna.html>
- 12.Янковський О., Щетина Ю. «Солдати, офіцери, робітники комендатур»: хто і які злочини вчиняє проти цивільних українців в окупації? URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-zlochyny-armiyi-rosiyi-protu-tsyvilnykh-ukrayintsiv-vyroky/32780180.html>
- 13.Кримська платформа – ініційований Україною новий міжнародний консультаційно-координаційний формат. URL:<https://crimea-platform.org/about/>

14.Стасік А. Як встановити факти народження та смерті на тимчасово окупованих територіях. URL:<https://ldn.org.ua/consultations/yak-vstanovyty-fakty-narodzhennia-ta-smerti-na-tymchasovo-okupovanykh-terytoriiakh/>